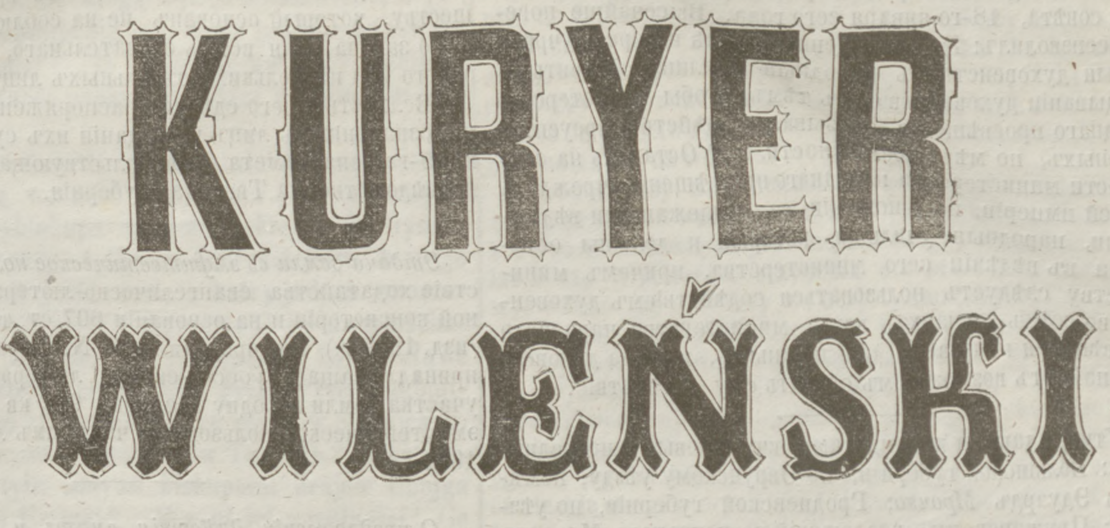
№. 17. ВТОРНИКЪ, 27 ФЕВРАЛЯ. 1862. WTOREK, 27 LUTEGO. №. 17.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

ГАЗЕТА
ОФФИЦІАЛЬНАЯ, ПОЛИТИЧЕСКАЯ И ЛИТЕРАТУРНАЯ.
ВЫХОДИТЪ ПО ВТОРНИКАМЪ И ПЯТНИЦАМЪ.

Цѣна на мѣстѣ: За годъ 10 р. За пол года 5 р. За четверть года 3 р. За 1 мѣсяцъ 1 р.
Съ пересылкою: За годъ 12 р. За пол года 6 р. За четверть года 3 р. 50 к.
За объявленія: За строку изъ 40 буквъ плотится 17 коп. сер.

GAZETA
URZĘDOWA, POLITYCZNA I LITERACKA.
WYCHODZI WE WTORKI I PIĄTKI.

Cena na miejscu: Roczna rs. 10, Półroczna rs. 5, Kwartałowa rs. 3, Miesięczna rs. 1.
Z przesyłką: Roczna rs. 12, półroczna rs. 6, kwartałowa rs. 3 kop. 50.
Za wiersz ze 40 liter ogłoszenia płaci się k. sr. 17.

СОДЕРЖАНІЕ:

TREŚĆ.

Часть оффиціальная.

Ст.-Петербургъ, 24 февраля.

Указомъ правительствующаго сената, 21-го декабря 1861 г., за выслугу лѣтъ, произведены по Виленской губерніи: въ коллежскіе регистраторы—уѣздныхъ судовъ: Виленскаго, помощникъ секретаря Игнатій *Кильтыновичъ*, журналистъ Казиміръ *Колусовскій* и архиваріусъ Юльянъ Феликъ *Тышкевичъ* и Лидскаго ретистраторъ Рудольфъ *Сикорскій*, земскихъ судовъ: регистраторы—Трокскаго Викторъ-Владиславъ *Радванскій*, Лидскаго Владиславъ-Францъ-Матвѣй *Карповичъ*, Ошмянскаго: столоначальникъ Каетанъ *Высоцкій* и секретарь Самуилъ *Вороновичъ*, квартальные надзиратели городскихъ полицій—Дисненской Константинъ *Піонтковскій* и Виленской Осипъ *Русецкій*, письмоводитель канцеляріи Дисненскаго уѣзднаго стряпчаго Сигизмундъ *Ивашкевичъ*, письмоводители становыхъ приставовъ уѣздовъ: Дисненскаго Карлъ *Александровичъ*, Ошмянскаго Иванъ *Роуба* и Виленскаго Фердинандъ *Чижевскій*, исправляющіе должности — брантмейстера Виленской пожарной команды Семенъ *Кодзевичъ*, и смотрителя Виленскаго тюремнаго замка Самуилъ *Тальковскій*, попечитель сельскихъ запасныхъ магазиновъ Трокскаго уѣзда Казиміръ *Нарвойшъ*, и канцелярскіе служители: канцеляріи начальника губерніи Петръ *Моренцъ*, губернскаго правленія—Антонъ *Круповичъ*, Станиславъ *Гриневецкій*, Иванъ-Петръ *Роуба*, Степанъ *Врублевскій*, Игнатій *Андржеевскій*, Людвигъ *Баневичъ*, Іосифъ *Яновичъ-Чаинскій*, Владиславъ-Конрадъ *Игнатовичъ*, Казиміръ *Жебровскій*, Александръ-Іосифъ *Василевскій* и Игнатій *Гружевскій*, уѣздныхъ судовъ: Свѣнцянскаго Павелъ *Подольщицъ*, Вилейскаго Эдмундъ-Григорій *Каплинскій*, Ошмянскаго Альфонсъ-Людомиръ *Кіюць*, Виленскаго Иванъ-Алоизій *Лабецкій*, Антонъ *Наржимскій* и Фердинандъ-Вильгельмъ *Ластовскій*, Лидскаго городоваго магистрата Іосифъ-Венедиктъ *Довнаровичъ*, канцелярій уѣздныхъ предводителей дворянства—Лидскаго Іосифъ-Леонардъ *Гришанъ*, Иванъ-Конрадъ *Рапацкій*, Генерардъ-Адамъ-Іозефатъ *Тукалло* и Гаспръ *Адамовичъ*, Трокскаго Александръ-Виталисъ *фонъ-Ромеръ*, Свѣнцянскаго Сигизмундъ-Бонифацій-Рохъ *Чеховичъ*, земскихъ судовъ: Виленскаго Феликсъ-Мечиславъ *Скавинскій*, Ошмянскаго Юрій *Ганъ*, Трокскаго—Брониславъ-Геронимъ *Болондзь* и Михаилъ-Павелъ *Стребейко* и Лидскаго Доминикъ *Селицкій*, Виленскаго городоваго магистрата Фабіянъ *Янушкевичъ*, канцеляріи Виленскаго полиціймейстера Владиславъ-Валеріанъ *Каменецкій-Малышевичъ*, Свѣнцянской городской полиціи Карлъ-Александръ *Цѣхановичъ*, и Вилейской дворянской опеки Николай *Василевскій*.

— Указомъ правительствующаго сената, 18 января 1862 г., за выслугу лѣтъ, произведены: По Виленскому учебному округу: въ надворные совѣтники—коллежскіе ассессоры: инспекторъ Виленской гимназіи Василій *Кулинъ*, старшій учитель и исправляющій должность инспектора Шавельской гимназіи Оскаръ *Тарвидъ*, учители гимназій: старшіе—Бѣлостокской Генрихъ *Балбашевскій*, Титъ *Грауертъ* и Степенъ *Куклинскій*, Гродненской Иванъ *Гинтовтъ*, Поневѣжской Осипъ *Цитовичъ* и Мозырской Викторъ *Зеленевскій*, младшіе—Бѣлостокской Иванъ *Калинскій*, Виленской Даніилъ *Микульскій* и учитель Мозырской гимназіи Карлъ *Гулевичъ*; въ коллежскіе ассессоры — титулярные совѣтники: младшіе учители гимназій—Новогрудской Клементій *Боублевскій* и Эдуардъ *Гейбовичъ*, Минской Игнатій-Эдуардъ *Боржимовскій*, младшій учитель Тельшевской прогимназіи Петръ *Караффа-Корбутъ* и учитель Бобруйскаго дворянскаго училища Каетанъ *Роговскій*; въ титулярные совѣтники—учитель Пружанскаго дворянскаго училища, коллежскій секретарь Осипъ *Шимановичъ*; въ коллежскіе секретари—губернскіе секретари: учитель Поневѣжской гимназіи Станиславъ *Рутковскій* и надзиратель за приходящими учениками Гродненской гимназіи Антонъ *Эйсымонтъ*; въ губернскіе секретари—коллежскіе регистраторы: смотритель Россіенскаго казеннаго еврейскаго училища 1-го разряда Онуфрій *Лашкевичъ*, учители—Кейданской гимназіи Авдѣй *Городцевъ*, приходскихъ училищъ—Свислочскаго Павелъ *Керкоріусъ* и Борисовскаго Василій *Конопасевичъ* и Щучинскаго младшій учитель Александръ *Томашевскій*; въ коллежскіе регистраторы—письмоводитель Кейданской дирекціи училищъ Константинъ *Болецкій* и учитель Хорощанскаго приходскаго училища Іосифъ *Галицкій*.

Dział urzędowy.

St. Petersburg. 24 lutego.

Przez ukaz rządzącego senatu, 21 grudnia 1861 roku, za wysługę lat zostali mianowani, w gubernji Wileńskiéj: regestratorami kollegjalnymi: sądów powiatowych: Wileńskiego—pomocnik sekretarza Ignacy *Kiltynowicz*, żurnalista Kazimierz *Kołusowski* i archiwista Juljan-Feliks *Tyszkiewicz* i Lidzkiego regestrator Rudolf *Sikorski*, sądów ziemskich: regestratorowie — Trockiego Wiktor-Władysław *Radwański*, Lidzkiego Władysław-Franciszek-Maciej *Karpowicz*, Oszmiańskiego: stołonaczelnik Kajetan *Wysocki* i sekretarz Samuel *Woronowicz*, kwartalni policij miejskich — Dziśnieńskiéj Konstanty *Piątkowski* i Wileńskiéj Józef *Rusiecki*, sekretarz kancellarji Dziśnieńskiego strapczego powiatowego Zygmunt *Iwaszkiewicz*, sekretarze assesorów stanowych powiatów: Dziśnieńskiego Karol *Aleksandrowicz*, Oszmiańskiego Jan *Rouba* i Wileńskiego Ferdynand *Czyżewski*, pełniący obowiązki—brandmistrza Wileńskiéj straży ogniowéj Symon *Godziewicz* i dozórcy Wileńskiego zamku więziennego Samuel *Talkowski*, kurator wiejskich magazynów zbożowych powiatu Trockiego Kazimierz *Narwojsz* i kancellarzyści: kancellarji naczelnika gubernii Piotr *Morenc*, rządu gubernjalnego—Antoni *Krupowicz*, Stanisław *Hryniewiecki*, Jan-Piotr *Rouba*, Stefan *Wróblewski*, Ignacy *Andrzejewski*, Ludwik *Baniewicz*, Józef *Janowicz-Czaiński*, Władysław-Konrad *Ihnatowicz*, Kazimierz *Żebrowski*, Aleksander Józef *Wasilewski* i Ignacy *Grużewski*, sądów powiatowych: Święciańskiego Paweł *Podolszczyc*, Wilejskiego Edmund-Grzegorz *Kapliński*, Oszmiańskiego Alfons-Ludomir *Kijuć*, Wileńskiego Jan Aloizy *Łabecki*, Antoni *Narzymski* i Ferdynand-Wilhelm *Łastowski*, Lidzkiego magistratu wiejskiego Józef Benedykt *Downarowicz*, kancellarji marszałków powiatowych—Lidzkiego Józef-Leonard *Hryszan*, Jan-Konrad *Rapacki*, Gierard-Adam-Józefat *Tukałło* i Gasper *Adamowicz*, Trockiego Aleksander-Witalis *von Romer*, Święciańskiego Zygmund-Bonifacy-Roch *Czechowicz*, sądów ziemskich: Wileńskiego Feliks - Mieczysław *Skawiński*, Oszmiańskiego Jerzy *Han*, Trockiego-Bronisław-Heronim *Bołądź* i Michał-Paweł *Strebejko* i Lidzkiego Dominik *Sielicki*, Wileńskiego magistratu miejskiego Fabian *Janulszkiewicz*, kancellarji policmejstra Wileńskiego Władysław-Walerjan *Kamieniecki-Małyszewicz*, Święciańskiéj policji miejskiéj Karol-Aleksander *Ciechanowicz* i Wilejskiéj opieki szlacheckiéj Mikołaj *Wasilewski*.

— Przez ukaz rządzącego senatu, 18 stycznia, za wysługę lat zostali mianowani: w Wileńskim okręgu naukowym: radcami dworu—assesorowie kollegjalni: inspektor gimnazjum Wileńskiego Bazyli *Kulin*, nauczyciel starszy i pełniący obowiązek inspektora gimnazjum Szawelskiego Oskar *Tarwid*, nauczyciele gimnazjum: starsi—Białostockiego Henryk *Bałbaszewski*, Tytus *Grauert* i Stefan *Kukliński*, Grodzieńskiego Jan *Gintowt*, Poniewiezkiego Józef *Citowicz* i Mozyrskiego Wiktor *Zieleniewski*, młódsi—Białostockiego Jan *Kaliński*, Wileńskiego Daniel *Mikulski* i nauczyciel gimnazjum Mozyrskiego Karol *Hulewicz*; assesorami kollegjalnymi—radcy honorowi: młódsi nauczyciele gimnazjów—Nowogródzkiego Klemens *Boublewski* i Edward *Hejbowicz*, Mińskiego Ignacy-Edward *Borzymowski*, młódszy nauczyciel progimnazjum Telszewskiego Piotr *Karaffa-Korbut* i nauczyciel Bobrujskiéj szkoły szlacheckiéj Kajetan *Rogowski*; radcą honorowym — nauczyciel Prużańskiéj szkoły powiatowéj, sekretarz kollegjalny Józef *Szymanowicz*; kollegjalnymi sekretarzami—sekretarze gubernjalni: nauczyciel gimnazjum Poniewiezkiego Stanisław *Rutkowski* i nadzorca uczniów przychodzących gimnazjum Grodzieńskiego Antoni *Ejsymont*; gubernjalnymi sekretarzami—regestratorowie kollegjalni: dozórca Rossieńskiéj skarbowéj szkoły żydowskiéj 1-go rzędu Onufry *Łaszkiewicz*, nauczyciele—gimnazjum Kiejdańskiego Audiusz *Horodcew*, szkół parafjalnych—Swisłockiéj Paweł *Kierkorjus* i Borysowskiéj Bazyli *Konopasewicz* i Szczuczyńskiéj nauczyciel młódszy Aleksander *Tomaszewski*; regestratorami kollegjalnymi—sekretarz Kiejdańskiéj dyrekcji szkół Konstanty *Bolecki* i nauczyciel Choroszczańskiéj szkoły parafjalnéj Józef *Galicki*.

ПРОЕКТЪ
О СРЕДОТОЧЕНІИ СУММЪ ВЪ УѢЗДНЫХЪ КАЗНАЧЕЙСТВАХЪ *.

Если разсмотрѣть современное состояніе счетной части въ присутственныхъ мѣстахъ и безполезное передвиженіе денежныхъ суммъ, то увидимъ, что правительство дѣлаетъ много напрасныхъ расходовъ. Такіе расходы прекратятся, если преобразовать дѣйствующій нынѣ счетный уставъ. Тогда казначеи, бухгалтеры и прочія должностныя лица, занимающіяся веденіемъ приходорасходныхъ книгъ, могутъ быть уволены во всѣхъ присутственныхъ мѣстахъ, кромѣ уѣздныхъ казначействъ. Отъ упраздненія означенныхъ должностей, расходы государства сократятся на значительную сумму, управленіе сдѣлается болѣе удобнымъ, и производство дѣлъ будетъ скорѣе. Это будетъ яснѣе видно изъ слѣдующихъ соображеній.

Теперь каждое присутственное мѣсто есть какъбы и казначейство. Всѣ поступающія деньги оно записываетъ на приходъ, хранитъ у себя иногда во все время производства дѣла, и, по мѣрѣ надобности, дѣлаетъ расходы. Для записыванія денегъ на приходъ и въ расходъ, во всякомъ присутственномъ мѣстѣ находится нѣсколько шнуровыхъ книгъ, и одинъ или нѣсколько чиновниковъ (въ губернскихъ присутственныхъ мѣстахъ), исполняющихъ одну только обязанность—вести приходорасходныя книги.

Всѣ деньги, поступающія въ присутственныя мѣста, большею частію подраздѣляются на нѣсколько разрядовъ. Разсмотримъ порядокъ вступленія и расходъ суммъ въ настоящее время по каждому разряду:

1) На содержаніе присутственныхъ мѣстъ (жалованье чиновникамъ на канцелярскіе матеріалы, отопленіе освѣщеніе и проч). Деньги этого разряда, присутственныя мѣста получаютъ изъ уѣзднаго казначейства, впередъ, на треть года, и расходуютъ ихъ по мѣрѣ надобности, а остатокъ хранится безъ всякаго употребленія.

2) Принадлежащія казнѣ (гербовыя, мировыя, исковыя, крѣпостныя, и прочія пошлины). Теперь гербовыя пошлины и штрафныя почти всегда взыскиваются полиціею или земскимъ судомъ, мировыя, исковыя и прочія—представляются въ присутственныя мѣста самими просителями. Какъ полиціи, такъ и другія присутственныя мѣста, записываютъ деньги только на приходъ, а въ расходъ иногда чрезъ нѣсколько мѣсяцевъ, и отсылаютъ ихъ въ уѣздное казначейство. Слѣдовательно, присутственныя мѣста сами не пользуются означенными деньгами и казначейство несвоевременно получаетъ принадлежащія ему суммы.

3) На публикаціи. Деньги этого разряда въ присутственныхъ мѣстахъ лежатъ безъ движенія болѣе или менѣе продолжительное время, потомъ отсылаются въ сенатскія типографіи, а часть выдается столоначальнику на покупку гербовой бумаги для написанія объявленій.

4) Принадлежащія разнымъ мѣстамъ (строительной коммиссіи, квартирной коммиссіи, думѣ, и другимъ). Суммы этого разряда нерѣдко поступаютъ въ тѣ присутственныя мѣста, которымъ не принадлежатъ; случается же это въ общей суммѣ съ другими разрядами, какъ будетъ видно ниже.

5) Принадлежащія разнымъ лицамъ. Этотъ разрядъ суммъ, самый значительный по количеству, болѣе всего находится и въ безполезномъ передвиженіи; напримѣръ: губернское правленіе, предположимъ, по приговору городоваго магистрата, за долги, продало чье-нибудь имѣніе; вырученныя деньги губернское правленіе записываетъ только на приходъ и въ расходъ, а отсылаетъ ихъ на распоряженіе магистрата; магистратъ, получивъ деньги, записываетъ ихъ на приходъ, и, по числу взысканій съ должника, производитъ удовлетвореніе кредиторовъ. Пусть имѣніе продано за 3,500 руб., а долги были слѣдующіе: строительной коммиссіи 800 руб., квартирной коммиссіи 50 р., градской думѣ 45 р., гербовыхъ пошлинъ 20 р. 45 к., московскому купцу Данилову 250 р. шуйскому купцу Борисову 85 р., нижегородскому купцу Абрамову 420 р., с-петербургскимъ купцамъ: Петрову 200 р., Григорьеву 150 р., и Ѳедорову 250 р., удѣльному крестьянину Журавлеву 80 р., и четыремъ мѣстнымъ купцамъ 917 руб., остальныя затѣмъ выдаетъ должинку.

По такому дѣлу магистратъ долженъ записать деньги расходомъ въ шестнадцати статьяхъ; а если и на мѣстныхъ купцахъ числятся взысканія, то расходныхъ статей будетъ еще болѣе. Притомъ, каждая статья записывается на приходъ и въ расходъ вдвойнѣ въ приходную или въ расходную книгу, и, въ такъ-называемый, настольный реестръ. Но записываніе денегъ еще не кончилось. Для выдачи иногороднымъ кредиторамъ и находящимся въ уѣздѣ, деньги отсылаются по мѣсту жительства кредиторовъ, въ полиціи тѣхъ городовъ, или въ земскій судъ, и тамъ, въ свою очередь, записываются на приходъ и въ расходъ. Кромѣ-того, губернское правленіе, по продажѣ имѣнія, сообщаетъ въ гражданскую палату о выдачѣ данной покупателю. Палата, исполняя требованіе, при выдачѣ данной взыскиваетъ разныя пошлины, и тоже записывать на приходъ и въ расходъ.

Конечно, не по всякому дѣлу бываетъ столько статей прихода и расхода, бываетъ гораздо менѣе, но бываетъ и болѣе. А въ безчисленномъ множествѣ производящихся въ Россіи дѣлъ, очень мало такихъ, по которымъ-бы не было представлено или взыскано денегъ, хотя-бы и пошлинъ: мировыхъ, апелляціонныхъ, гербовыхъ, исковыхъ и т. п. При томъ, всѣ деньги, кромѣ относящихся къ первому и отчасти къ четвертому разряду, прежде чѣмъ поступятъ въ то присутственное мѣсто, которому принадлежатъ, непремѣнно побываютъ въ другомъ присутственномъ мѣстѣ, и не для того, чтобы быть ему полезными, а только для того, чтобы быть записанными на приходъ, а черезъ нѣсколько времени въ расходъ.

Понято, что при такомъ порядкѣ нужно очень много чиновниковъ только для того, чтобы вести приходорасходныя книги, а также и множество книгъ, куда-бы записывались деньги. Кромѣ-того нужно, много чиновниковъ (въ контрольныхъ отдѣленіяхъ казенныхъ палатъ) для повѣрки книгъ, отчетовъ и правильнаго употребленія денегъ. Самое производство дѣлъ очень замедляется. Теперь присутственныя мѣста по закону, обязаны каждый мѣсяцъ сдѣлать свидѣтельство денежной суммы. Обыкновенно, свидѣтельствуютъ сумму въ первый присутственный день. Въ такой день можно замѣтить особое движеніе въ присутственныхъ мѣстахъ. Чиновники, занимающіеся веденіемъ приходорасходныхъ книгъ, если не успѣли ранѣе закончить книги, спѣшатъ вписать въ нихъ, такъ называемое, свидѣтельство; приготовляютъ вѣдомости, копіи съ приходорасходныхъ книгъ и т. п. Завѣдующіе деньгами требуютъ шкатулки изъ кладовой уѣзднаго казначейства, въ которомъ постоянно хранятся всѣ деньги присутственныхъ мѣстъ, кромѣ незначительной части, остовляемой на непредвидимые расходы. Члены ожидаютъ, скоро-ли придетъ въ присутствіе прокуроръ или уѣздный стряпчій—подписать книги а иногда пересчитать и деньги. Послѣ чего шкатулка съ деньгами вновь отсылается для храненія въ уѣздное казначейство.

Если въ такой день явится въ присутствіе проситель, то вмѣсто удовлетворенія, которое-бы получилъ въ другое время, чаще всего получаетъ отвѣтъ: „придите послѣ, теперь некогда, у насъ свидѣтельство суммы".

Кажется для присутственнаго мѣста и ничего-бы, что одинъ день въ мѣсяцъ проходитъ такъ себѣ, почти безъ производства дѣлъ; но такихъ дней бываетъ въ году двѣнадцать, для каждаго присутственнаго мѣста,—по этому по всей Россіи такихъ дней, посвящаемыхъ для свидѣтельствованія суммы, составится и очень много.

Чтобы измѣнить къ лучшему всѣ невыгодныя стороны существующаго порядка въ производствѣ и храненіи денегъ, нужно только, чтобы уѣздныя казначейства были сдѣланы общею кассою всѣхъ присутственныхъ мѣстъ. Присутственныя мѣста должны всѣ деньги передать въ завѣдываніе уѣзднаго казначейства и на будущее время не должны имѣть у себя въ производствѣ никакихъ суммъ: деньги должны быть взносимы только въ одни уѣздныя казначейства и получаемы только изъ нихъ. Эта мѣра, повидимому, новая, въ сущности составитъ только небольшое измѣненіе прежняго порядка. И теперь всѣ деньги присутственныхъ мѣстъ, за исключеніемъ незначительныхъ суммъ на непредвидимые расходы, хранятся въ кладовыхъ уѣзднаго казначейства, въ особыхъ шкатулкахъ. Шкатулки берутъ изъ казначейства только въ случаѣ значительныхъ расходовъ, а для освидѣтельствованія суммы непремѣнно каждый мѣсяцъ.

Когда казначейство будетъ общею кассою, то, для пріема и выдачи денегъ, можно-бы принять слѣдующія основанія:

По 1-му разряду суммъ. Вмѣсто выдачи денегъ на содержаніе каждаго присутственнаго мѣста, впередъ, на треть года, выдавать деньги по мѣрѣ надобности, разу-

*) Назначеніе предлагаемаго проекта есть то, чтобы всѣ суммы находящіяся въ разныхъ присутственныхъ мѣстахъ, сосредоточить въ однихъ уѣздныхъ казначействахъ.

ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ, по всеподданнѣйшему докладу г. управляющаго министерствомъ народнаго просвѣщенія ЕГО ИМПЕРАТОРСКОМУ ВЕЛИЧЕСТВУ въ совѣтѣ министровъ, по вопросу: въ чьемъ вѣдѣніи должны находиться народныя училища, выслушавъ сужденія совѣта, 18-го января сего года, Высочайше повелѣть соизволилъ: 1) Учрежденныя нынѣ и впредь учреждаемыя духовенствомъ народныя училища оставить въ завѣдываніи духовенства, съ тѣмъ, чтобы министерство народнаго просвѣщенія оказывало содѣйствіе преуспѣянію оныхъ, по мѣрѣ возможности, и 2) Оставить на обязанности министерства народнаго просвѣщенія учреждать во всей имперіи, по сношеніи съ подлежащими вѣдомствами, народныя училища, которыя и должны оставаться въ вѣдѣніи сего министерства, причемъ министерству слѣдуетъ пользоваться содѣйствіемъ духовенства во всѣхъ случаяхъ, когда министерство народнаго просвѣщенія признаетъ сіе нужнымъ, и когда духовенство найдетъ возможнымъ оказать ему содѣйствіе.

Утверждаются кандидатами къ мировымъ посредникамъ: Волынской губерніи, по Овручскому уѣзду, помѣщикъ Эдуардъ *Мрочко*; Гродненской губерніи, по уѣздамъ: Пружанскому—коллежскій регистраторъ Медардъ *Скочинскій*, Слонимскому—поручикъ Станиславъ *Свѣржинскій*, коллежскій регистраторъ Эдуардъ *Рагоза* и поручикъ Евстафій *Протасевичъ*, Кобринскому—Константинъ *Крашевскій* и Брестскому—коллежскій секретарь Станиславъ *Ячиловскій*.

Увольняются по прошеніямъ отъ должностей мировыхъ посредниковъ: Кіевской губерніи, по Липовецкому уѣзду: коллежскій регистраторъ Ипполитъ *Чарномскій*, губернскій секретарь Антонъ *Чарномскій* и коллежскій регистраторъ *Драгомирецкій*; Гродненской губерніи, по уѣздамъ: Пружанскому—посредникъ 1-го участка Северинъ *Морачевскій*, Слонимскому—1-го участка Эдуардъ *Керсновскій*, 2-го участка Аполлинарій *Керсновскій*. Отъ званія кандидатовъ къ мировымъ посредникамъ: Гродненской губерніи, по уѣздамъ: Слонимскому—первый кандидатъ 2-го участка Антонъ *Чечотъ*, Кобринскому—1-й кандидатъ 2-го мироваго участка Болеславъ *Жукъ*, и Брестскому—1-й кандидатъ 3 мироваго участка Адамъ *Выслоцкій*, Волынской губерніи, по Овручскому уѣзду, помѣщикъ Эдуардъ *Рудницкій*; увольняются отъ должности, по болѣзни мировые посредники Кіевской губерніи, уѣздовъ: Сквирскаго—Граціанъ *Іотейко* и Чигиринскаго—Андрей *Цимбалистовъ*.

„Сѣверная Почта" сообщаетъ слѣдующее извѣстіе: Тринадцать лицъ, принадлежавшихъ къ составу мировыхъ учрежденій Тверской губерніи, (членъ губернскаго присутствія *Бакунинъ*, предсѣдатели мировыхъ съѣздовъ, уѣздные предводители дворянства *Бакунинъ* и *Балкашинъ* мировые посредники *Кудрявцевъ*, *Полторацкій*, *Глазенапъ*, *Харламовъ*, *Лазаревъ*, *Кислинскій*, *Невѣдомскій*, и *Лихачевъ*, и кандидаты мировыхъ посредниковъ *Широбоковъ* и *Демьяновъ*) позволили себѣ письменно заявить мѣстному губернскому по крестьянскому дѣлу присутствію, что они впредь намѣрены руководствоваться, въ своихъ дѣйствіяхъ, воззрѣніями и убѣжденіями, несогласными съ положеніями 19-го февраля 1861 года, и что всякій другой образъ дѣйствій они признаютъ враждебнымъ обществу.

Тверское губернское по крестьянскому дѣлу присутствіе, разсмотрѣвъ вышеупомянутое заявленіе, постановило представить оное министру внутреннихъ дѣлъ, присовокупляя, что, по мнѣнію присутствія, лишь тотъ образъ дѣйствій долженъ быть признаваемъ враждебнымъ обществу, который основанъ не на соблюденіи дѣйствующаго закона, для всѣхъ обязательнаго, а на произволѣ одного или нѣсколькихъ отдѣльныхъ лицъ.

Вслѣдствіе сего сдѣлано распоряженіе объ арестованіи означенныхъ лицъ и преданіи ихъ суду 1-го отдѣленія 5-го департамета правительствующаго сената, коему подвѣдомственна Тверская губернія.

Отдача земли въ эмфитевтическое пользованіе. Вслѣдствіе ходатайства евангелическо-лютеранской генеральной консисторіи и на основаніи 607 ст. т. XI ч. I св. зак. (изд. 1857 г.) по продолж. III N. 4, разрѣшена отдача принадлежащаго Россіенскому лютеранскому приходу участка земли въ одну десятину 902 кв. саж. въ вѣчное эмфитевтическое пользованіе частнымъ лицамъ. (31 янв. 1862 г.).

О продолженіи дѣйствія смѣтъ и раскладовъ земскихъ повинностей на 1863 *г.* По поводу приближенія срока, указаннаго ст. 66 т. IV уст. зем. пов. для представленія отъ губернскихъ начальствъ въ министерства и главныя управленія проектовъ смѣтъ земскихъ повинностей на новое съ 1863 г, трехлѣтіе, увѣдомлены гг. начальники губерній, что Высочайше утвержденнымъ 15 января мнѣніемъ государственнаго совѣта положено: дѣйствіе смѣтъ и раскладокъ земскихъ повинностей, Высочайше утвержденныхъ на текущее трехлѣтіе, продолжить еще на одинъ 1863 г. (Цирк. 18 янв. 1862 г).

ВИЛЬНО.

Въ прошлое воскресенье, 25 февраля, по случаю празднованія Восшествія на престолъ ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА НИКОЛАЕВИЧА, въ 10 часовъ утра, г. начальникъ губерніи, дѣй. ст. сов. *М. Н. Похвисневъ* принималъ поздравленія военныхъ и гражданскихъ чиновниковъ и дворянства. Въ 11 же часовъ въ церкви св. Троицкаго монастыря, членомъ святѣйшаго правительствующаго сѵнода, высокопреосвященнымъ *Іосифомъ*, митрополитомъ Литовскимъ и Виленскимъ, въ сослуженіи съ преосвященнымъ *Александромъ*, епископомъ Ковенскимъ, соборнѣ, въ присутствіи гг. корпуснаго командира, генералъ отъ инфантеріи *Лабинцова*, начальника губ. дѣй. ст. сов. *М. Н. Похвиснева*, а равно всѣхъ гг. военныхъ и гражданскихъ чиновниковъ и дворянства, при значительномъ стеченіи народа совершена была Божественная литургія и послѣ оной, съ колѣнопреклоненіемъ, благодарственное молебствіе о здравіи и благоденствіи ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА и всей Августѣйшей фамиліи. Причемъ съ Виленскихъ укрѣпленій данъ былъ 101 пушечный выстрѣлъ.

Вечеромъ городъ былъ иллюминованъ.

CESARZ JEGO MOŚĆ, na najpoddaniejsze przełożenie p. zarządzającego ministerstwem oświecenia narodowego w radzie ministrów, w rzeczy pytania: w czyjém zawiadywaniu powinny się znajdować szkoły ludowe, po wysłuchaniu zdania rady, dnia 18 stycznia roku bież. Najwyżéj rozkazać raczył: 1) założone obecnie i odtąd zakładane przez duchowieństwo szkoły ludowe pozostawić w zawiadywaniu duchowieństwa, z zastrzeżeniem izby ministerstwo oświecenia narodowego dopomagało do ich rozwoju, w miarę możności, i 2) Pozostawić obowiązkiem ministerstwa oświecenia narodowego zakładanie w całém Cesarstwie, po skomunikowaniu się z wydziałami właściwemi, szkół ludowych, które też powinny zostawać w zawiadywaniu tego ministerstwa, przyczém ministerstwu należy korzystać z pomocy duchowieństwa we wszystkich zdarzeniach, w których ministerstwo narodowego oświecenia będzie to uważało za rzecz potrzebną, i skoro duchowieństwo znajdzie możność okazania mu swéj pomocy.

Zostali utwierdzeni w godnościach zastępców pośredników pojednawczych: guber. Wołyńskiéj w pow. Owruckim obywatel Edward *Mroczko*, gubernji Grodzieńskiéj w powiatach: Prużańskim—regestrator kollegjalny Medard *Skoczyński*, Słonimskim— porucznik Stanisław *Swieżyński*, regestrator kollegjalny Edward *Rahoza* i porucznik Eustachy *Protasewicz*, Kobryńskim—Konstanty *Kraszewski* i Brzeskim—sekretarz kollegjalny Stanisław *Jaczyłowski*.

Zostali uwolnieni w skutek próśb: od obowiązków pośredników pojednawczych: gubernji Kijowskiéj, w powiecie Lipowieckim: regestrator kollegjalny Hipolit *Czarnomski*, sekretarz gubernjalny Antoni *Czarnomski* i regestrator kollegjalny *Dragomirecki*; guber. Grodzieńskiéj, w powiatach: Prużańskim—pośrednik 1-go uczątsku Seweryn *Moraczewski*, Słonimskim—1-go uczątsku Edward *Kiersnowski*, 2-go uczątsku Apolinary *Kiersnowski*. Od godności zastępców pośredników pojednawczych: gubernji Grodzieńskiéj, w powiatach: Słonimskim—zastępca pierwszy 2-go uczątsku Antoni *Czeczot*, Kobryńskim—pierwszy zastępca 2-go uczątsku pojednawczego Bolesław *Żuk* i Brzeskim—pierwszy zastępca 3 uczątsku pojednawczego Adam *Wisłocki*; gubernji Wołyńskiéj, w powiecie Owruckim, obywatel Edward *Rudnicki*; uwolnieni zostali od obowiązku, z powodu choroby, pośrednicy pojednawczy, w gubernji Kijowskiéj, w powiatach: Skwirskim—Gracjan *Jotejko* i Czygiryńskim—Andrzéj *Cymbalistów*.

„Poczta Północna" udziela wiadomość następującą: 13 osób, należących do składu instytucyj pośredniczych gubernji Twerskiéj (członek urzędu gubernjalnego *Bakunin*, prezydenci urzędów zjazdowych, marszałkowie powiatowi *Bakunin* i *Balkaszyn*, pośrednicy pojednawczy *Kudriawcew*, *Połtoracki*, *Głazenap*, *Charłamow*, *Łazarew*, *Kiśliński*, *Niewiedomski* i *Lichaczew*, i zastępcy pośredników pojednawczych *Szyrobokow* i *Demjanow*), pozwoliło sobie oświadczyć na piśmie miejscowemu urzędowi gubernjalnemu do spraw włościańskich, że nadal mają oni zamiar kierować się w swoich czynnościach poglądami i przekonaniami, niezgodnemi z ustawami 19 lutego 1861 r., i że każdy inny sposób postępowania uznają za szkodliwy dla społeczności.

Twerski urząd gubernjalny do spraw włościańskich, rozpatrzywszy przytoczone wyżéj oświadczenie, postanowił przedstawić je ministrowi spraw wewnętrznych, dodając, że według zdania urzędu ten tylko sposób postępowania powinien być uznawany za szkodliwy dla społeczności, który zasadza się nie na pełnieniu prawa istniejącego, obowiązującego wszystkich, ale na samowoli jednéj lub kilku osób oddzielnych.

W skutek tego wydano rozporządzenie o aresztowaniu osób wymienionych i oddaniu pod sąd 1-go wydziału 5-go departamentu rządzącego senatu, do którego należy gubernja Twerska.

Oddanie ziemi w używalność emfiteutyczną. W skutek starań jeneralnego konsystorza ewangielicko-luterskiego i na zasadzie 607 art. T. XI cz. I Zb. Pr. (wyd. 1857 r.) w dalszym ciągu III N. 4, pozwolonem zostało oddanie należącego do Rossjeńskiéj parafii luterskiéj kawałka ziemi zawierającego jedną dziesięcinę 902 sążni kwadratowych, na wieczystą emfiteutyczną używalność osobom prywatnym (31 stycz. 1862 r.).

O prawomocności tabelli i rozkładu ziemskich powinności na 1863 r. Z powodu zbliżającego się terminu, wskazanego w art. 66 t. IV ust. o ziem. pow. dla przedstawienia przez urzędy gubernjalne do ministerjum i głównych zarządów, projektów tabelli ziemskich powinności na nowe od 1863 r. trzylecie,—pp. naczelnicy gubernij zostali zawiadomieni, że zdaniem rady państwa Najwyżéj utwierdzoném 15 stycznia, uchwalono: prawomocność tabelli i rozkładu powinności ziemskich, zatwierdzonych Najwyżéj na bieżące trzylecie, przedłużyć jeszcze na jeden 1863 r. (Ok. 18 styczn. 1862 r.).

WILNO.

W przeszłą niedzielę, 25-go lutego, z powodu obchodu rocznicy wstąpienia na tron NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA JEGO MOŚCI ALEKSANDRA MIKOŁAJEWICZA,—o godzinie 10-téj zrana, p. naczelnik gubernji, rzecz. rad. st. *M. N. Pochwiśniew* przyjmował powinszowania wojennych i cywilnych urzędników, również i obywateli. O godzinie 11-éj w cerkwi Św. Trójcy, członek najświątobliwszego rządzącego synodu jego eminencja *Józef* metropolita Litewski i Wileński, w assystencji jego excellencji *Alexandra*, biskupa Kowieńskiego i całego duchowieństwa, odprawił mszę św., w obecności pp. dowódzcy korpusu jenerała piechoty *Łabincowa*, naczelnika gub., rz. rad. st. M. N. *Pochwiśniewa*, oraz urzędników, obywateli i licznie zgromadzonego ludu, a po jéj ukończeniu dziękczynne modły, z przyklęknieniem, o długie lata dla JEGO CESARSKIEJ MOŚCI i całéj Najjaśniejszéj Rodziny. Przy czém z cytadelli Wileńskiéj danych było 101 wystrzałów z dział.

Wieczorem miasto było oświecone.

Dział nieurzędowy.

Wiadomości zagraniczne

POGLĄD OGÓLNY.

Najważniejszą dziś, ale razem pełną smutku, wiadomością jest zmiana gabinetu w Turynie. Dawniejsze pogłoski, że p. Rattazzi zostanie prezesem rady na miejscu barona Ricasoli, sprawdziły się dnia 2 marca. Przyczyny daleko szukać nie potrzeba; widocznie wpływ Francji przemógł. P. Rattazzi, który wnet po zawarciu umowy villafrankskiéj, opuszczony przez hrabiego Cavour ster rządu przyjął i zdawał się podzielać widoki Napoleona III, może i dziś będzie zwiastunem zmiany polityki, któréj twórcą był hrabia Cavour, a baron Ricasoli może nie tak zręcznym, ale prawym i niezłomnym wykonawcą. Doniesienia telegraficzne są zbyt krótkie i niedostateczne, aby z nich dokładnie zrozumieć co było rzeczywistym powodem do zmiany, któréj obecny stan okoliczności nie zdaje się usprawiedliwiać. Czekać więc należy bliższych objaśnień, jakich zapewne dzienniki włoskie, a głównie mowa wstępna nowego prezesa rady, dostarczyć nie omieszkają; tymczasem pozorną przynajmniéj dotąd przyczyną upadku gabinetu barona Ricasoli zdaje się być chwiejność większości izby poselskiéj i niepodobieństwo uzupełnienia ministerstwa jednorodnemi pierwiastkami. Baron Ricasoli gotów już był przybrać za współpracownika pana Farini, męża wielkiego rozumu i cnoty, wielkich zasług w sprawie jedności włoskiéj, czego dał prawdziwe dowody jak dyktator Emilji, ale ten mąż stanu zasad szczerze zachowawczych niechciał mieć nic wspólnego z przedstawicielami zasiadającymi po lewéj stronie izby. Baron Ricasoli w żaden sposób nie mógł odrzucać tego pierwiastku i pragnął wprowadzić do gabinetu pana Depretis, przyjaciela Garibaldiego i prodyktatora pod nim w Palermo. Najmocniéj sprzeciwił się temu znany prezes stowarzyszenia narodowego p. la Farina, który pamiętny zapewne na wyrządzoną krzywdę wygnania siebie przez Garibaldiego z Sycylji, jest najzawziętszym nieprzyjacielem komitetów Provvedimento. Ostatnia więc mowa barona Ricasoli, znana czytelnikom Kurjera, w któréj prezes rady wypowiedział wyzwolone swoje zasady, silnie ubodła pana la Farina, przeważnego członka większości. W ten sposób wikłały się ciągle stronnictwa parlamentu i do tego doszło, że baron Ricasoli, zwątpiwszy o uspokojeniu sprzecznych dążeń, miał prosić króla o poruczenie komu innemu pracy około utworzenia nowego gabinetu.

Takie są dotąd wiadomości, ale rzecz widoczna, że nie sama polityka wewnętrzna wpłynęła na to co zaszło. Więcéj nawet powiedzieć można, domowe rosterki są owocem zawikłań zewnętrznych, bo lud włoski niecierpliwić się poczyna, widząc, że sprawa rzymska i wenecka idzie w nieoznaczoną odwłokę. Nie bez wpływu być może i to przekonanie, że baron Ricasoli w ostatnich czasach przychylał się więcéj ku polityce włoskiéj, niż francuzkiéj. Jest to zapewne domysł, może nawet ze strony włoskiego męża stanu zręczny środek rozgrzania oziębłości, jaką Francja w ostatnich czasach względem Włoch okazywała. Cokolwiek bądź wiadomość o zmianie gabinetu sprawiła smutne wrażenie w Europie i obudziła złowrogie przeczucia o przyszłéj doli półwyspu. Wśród trwogi i nadziei oczekiwane są dokładniejsze wyjaśnienia tajemnych i chmurnych zdarzeń, które obecny stan rzeczy sprowadziły.

We Francji podobnież wewnętrzne powikłania zdają się przybierać szkodliwy kierunek. Dwa wypadki same z siebie błahe, bo jużcić żaden z nich na przyszłość kraju wpływaćby nie powinien, zawichrzyły umysły. Wiadomo, że Napoleon III pragnął narodową nagrodą uczcić zasługę naczelnego wodza wyprawy chińskiéj; wiadomo, że izba prawodawcza

---

мѣется, не болѣе опредѣленнаго штатомъ оклада. Тогда, всѣ служащіе должны получать жалованье прямо изъ казначейства. А чтобы въ казначействѣ не записывать въ расходъ для каждаго чиновника особой статьи, члены присутственнаго мѣста, въ концѣ мѣсяца, должны составить росписаніе: сколько кому изъ служащихъ слѣдуетъ жалованья. Росписаніе отсылается въ казначейство, въ которомъ, одинъ изъ членовъ, по довѣренности присутствія, можетъ получить всю сумму и выдать своимъ чиновникамъ по росписанію. Когда присутственное мѣсто сдѣлаетъ покупку дровъ, свѣчей, канцелярскихъ матеріаловъ, то должно только сдѣлать постановленіе о выдачѣ денегъ, а деньги выдаетъ казначейство. Продавцу-же будетъ все-равно откуда-бы ни получить деньги.

По 2-му разряду суммъ. Напримѣръ: гражданская палата, при совершеніи крѣпостныхъ актовъ, вмѣсто взысканія различныхъ пошлинъ, должна сдѣлать только исчисленіе сколько ихъ слѣдуетъ внести — покупатель представитъ деньги въ казначейство, а въ палату только квитанцію въ нихъ, и получитъ крѣпостной актъ. Точно такъ можно поступать и съ другими пошлинами. Если пошлины должны быть представлены самимъ просителемъ, то онъ представитъ ихъ въ уѣздное казначейство, объяснивъ приэтомъ, по какому дѣлу представляетъ, а полученную квитанцію представитъ въ присутственное мѣсто въ замѣнъ денегъ. Когда пошлины взысканы должностнымъ лицомъ, то вмѣнить ему въ обязанность, чтобы деньги представилъ въ казначейство, находящійся въ городѣ—въ тотъ-же, или, по-крайней-мѣрѣ на другой день по взысканіи, а находящійся въ уѣздѣ—въ продолженіи двухъ недѣль, или другаго срока, который будетъ найденъ болѣе удобнымъ, по мѣстнымъ обстоятельствамъ.

По 3-му разряду суммъ. Деньги должны быть представлены въ уѣздное казначейство въ томъ-же количествѣ, какъ представляются и теперь, а въ присутственное мѣсто, распоряжающееся публикаціями, квитанція. Когда придетъ время сдѣлать публикаціи, то о выдачѣ нужнаго количества гербовой бумаги для написанія объявленій (если только объявленія должны быть писаны непремѣнно на гербовой бумагѣ)—присутственное мѣсто проситъ казначейство, а о припечатаніи статьи въ вѣдомостяхъ—проситъ сенатскія типографіи, которымъ и предоставляетъ слѣдующія за публикаціи деньги, получить ихъ изъ мѣстнаго казначейства. Затѣмъ казначейство, получившее на публикаціи деньги, перечислитъ ихъ въ свое непосредственное распоряженіе.

По 4-му разряду суммъ. Деньги должны быть представляемы въ казначейство, а въ тѣ мѣста, куда слѣдуютъ,—представляемы однѣ квитанціи. Тогда каждое присутственное мѣсто должно имѣть въ казначействѣ только особый счетъ своихъ суммъ по квитанціямъ казначейства; распоряжаться-же деньгами будетъ по своему усмотрѣнію,—только принимать и выдавать деньги будетъ одно казначейство, а не каждое присутственное мѣсто.

По 5-му разряду суммъ. Для предполагаемаго движенія денегъ возьмемъ изложенный прежде примѣръ. Купившій имѣніе съ публичнаго торга, вмѣсто взноса денегъ въ губернское правленіе, долженъ представить ихъ въ уѣздное казначейство, а въ губернское правленіе квитанцію. Губернское правленіе отсылаетъ квитанцію на распоряженіе магистрата и увѣдомляетъ казначейство для перечисленія денегъ со счета правленія на магистратъ. Казначейство сдѣлаетъ только отмѣтку въ книгѣ, и деньги будутъ считаться за магистратомъ, безъ новаго записыванія въ книгу. Магистратъ, по полученіи квитанціи, сдѣлаетъ, какъ и прежде, разчисленіе долговъ, по числу взысканій съ должника. Когда разсчетъ долговъ сдѣланъ, то, о выдачѣ денегъ, магистратъ сдѣлаетъ сношеніе съ казначействами тѣхъ городовъ, гдѣ живутъ кредиторы, и тѣ казначейства должны немедленно выдать деньги, за вычетомъ только слѣдующихъ, по разсчету, за почтовую пересылку. Наличные кредиторы получатъ деньги, по отношенію-же магистрата, изъ мѣстнаго казначейства, которое гербовыя пошлины зачислитъ въ доходъ казны, а деньги, слѣдующія думѣ, строительной и квартирной коммиссіямъ, перечислитъ опять со счета магистрата на тѣ присутственныя мѣста. Для лучшаго же и правильнаго разсчета, магистратъ долженъ подробно увѣдомить казначейство, получившее деньги отъ покупателя, сколько денегъ и на какое присутственное мѣсто въ томъ городѣ слѣдуетъ перечислить казначейству, и сколько затѣмъ и изъ какихъ казначействъ опредѣлена магистратомъ выдача денегъ иногороднымъ кредиторамъ. Послѣднее нужно для того, чтобы казначейство перечислило въ свои суммы деньги, выданныя въ другихъ городахъ.

Когда казначейства будутъ сдѣланы общими кассами всѣхъ присутственныхъ мѣстъ, то правительство будетъ имѣть отъ этого слѣдующія выгоды: 1) Не будетъ надобности во всѣхъ присутственныхъ мѣстахъ содержать чиновниковъ, занимающихся веденіемъ приходо-расходныхъ книгъ, также не нужно будетъ и контрольнаго отдѣленія въ казенныхъ палатахъ, потому-что самъ-собою прекратится контроль надъ приходомъ, расходомъ и денежною отчетностью присутственныхъ мѣстъ. А хотя въ то время и понадобится усилить штатъ казначейства, потому что обязанность его увеличится, но увеличеніе штата потребуетъ едва-ли двадцатую часть тѣхъ расходовъ, которые производятся въ настоящее время, такъ-какъ нужно будетъ содержать чиновниковъ только въ казначействѣ, а не во всѣхъ присутственныхъ мѣстахъ. 2) Прекратятся расходы казны на заготовленіе приходорасходныхъ книгъ для присутственныхъ мѣстъ, на бумагу, для вѣдомостей, копій съ приходо-расходныхъ книгъ, годовые отчеты, увѣдомленія о полученныхъ деньгахъ и проч. 3) Усилится дѣлопроизводство, потому-что члены присутственныхъ мѣстъ не будутъ заняты заботою о цѣлости и повѣркѣ денегъ, а посвятятъ себя однимъ дѣламъ. 4) Сами собою прекратятся, хотя и изрѣдка, но все-таки случающіяся растраты денегъ чиновниками, потому-что съ прекращеніемъ причины прекратятся и послѣдствія. 5) Правительство будетъ имѣть болѣе средствъ, потому-что теперь много капиталовъ лежитъ безъ всякаго производительнаго употребленія, въ шкатулкахъ присутственныхъ мѣстъ, а если капиталы и имѣютъ движеніе, то движеніе не производительное—деньги, большею частію перекладываются только изъ шкатулки одного присутственнаго мѣста въ шкатулку другаго, которыя, какъ извѣстно, постоянно хранятся въ кладовой уѣзднаго казначейства. 6) Всѣ суммы, разбросанныя теперь по разнымъ присутственнымъ мѣстамъ, тогда сосредоточатся въ казначействахъ, поэтому удобнѣе будетъ и надзоръ за ними. 7) Казначейство освободится отъ обязанности выдавать присутственнымъ мѣстамъ деньги, впередъ, на треть года, а будетъ выдавать по мѣрѣ надобности въ нихъ. Отъ этого деньги не будутъ по нѣскольку мѣсяцевъ безъ всякаго употребленія лежать въ томъ-же казначействѣ, только въ различныхъ шкатулкахъ. Кромѣ того, присутственныя мѣста получатъ возможность заготовлять нужные имъ матеріалы въ удобное время. Теперь на содержаніе присутственныхъ мѣстъ каждую треть отпускаются равныя суммы, и заготовить матеріалы, особенно дрова, въ удобное для этого время, иногда нѣтъ возможности по недостатку денегъ. Дрова-же бываютъ дешевыми только одно время въ году—зимою или лѣтомъ, смотря по мѣстности. Когда бываетъ нужда покупать дрова въ другое, неудобное для этого время, то по необходимости платятъ лишнія деньги—копѣекъ 50, а иногда и рубль, за каждую сажень дровъ, что въ общемъ итогѣ также составитъ значительную сумму, потерянную для казны. 8) Присутственныя мѣста освободятся отъ обязанности пересылать по почтѣ, въ мелкихъ суммахъ, иногда однѣ и тѣже деньги нѣсколько разъ. Тогда, если и понадобится казначейству переслать деньги по почтѣ, то, конечно, въ значительныхъ суммахъ. Однако нужно предполагать, что пересылка денегъ рѣдко будетъ нужна для казначейства, потому-что для обыкновенныхъ выдачъ казначействамъ будетъ достаточно мѣстныхъ суммъ. Черезъ это почтовые чиновники будутъ много облегчены; деньги не будутъ безполезно переѣзжать изъ одного города въ другой; а между тѣмъ казначейство получитъ и доходъ, потому-что деньги за почтовую пересылку по 3-му и 5-му разрядамъ останутся въ пользу казны. Можетъ-быть этого дохода будетъ достаточно и на усиленіе штата въ казначействахъ, если будутъ возложены на нихъ новыя обязанности по этому проекту и 9) казначейства будутъ получать своевременно принадлежащіе имъ доходы. Тогда всѣ пошлины не будутъ лежать безъ употребленія въ разныхъ присутственныхъ мѣстахъ, а будутъ прямо поступать въ казначейство, слѣдовательно, скорѣе получатъ и должное употребленіе.

Сколько правительство сбережетъ денегъ, если будетъ введенъ изложенный здѣсь порядокъ, теперь опредѣлить еще трудно; но что сбереженіе будетъ—это несомнѣнно. Если на каждую губернію предположить сбереженія до 5,000 р. въ годъ (цифра довольно умѣренная) и то сбереженія будетъ до 300,000 руб. серебромъ; но это количество нужно ожидать только отъ упраздненія должностей, не считая другихъ удобствъ новой системы.

Конечно, предлагаемая реформа потребуетъ обсужденія, но я и не считаю этотъ проектъ вполнѣ удовлетворительнымъ, а только желаю обратить вниманіе на неудовлетворительное положеніе счетной части въ присутственныхъ мѣстахъ, и указать на средства, которыя, по моему мнѣнію, могутъ устранить недостатки.

Н. Крашенинниковъ.

(Сынъ От.)

źle przyjęła potomne uposażenie, jakie cesarz dla jenerała Montauban przeznaczał. Podaliśmy oba listy z tego powodu pisane. Odpowiedź cesarska musiała zadrasnąć przedstawicieli kraju, bo sprawozdanie kommissji, doradzające odrzucenie projektu, jest jakby uboczną protestacją na uczyniony izbie zarzut. Dziś dowiadujemy się z depeszy telegraficznéj, że Napoleon III napisał wprost do ciała prawodawczego list, odczytany na posiedzeniu 5 marca, w którym wyraził: że pragnąc przywrócić zachwianą ufność między przedstawicielami kraju a sobą, cofa projekt uposażenia i wkrótce innym zgodniejszym z życzeniem izby zastąpić go rozkaże. Jest to oczywisty postęp na drodze wyzwolonéj. Naród dobrze przyjąć go powinien i widzieć w nim dowód, że swoboda zdania jest prawdziwie szanowaną.

Drugi wypadek jeszcze sam w sobie mniejszéj wagi, a mianowicie czasowe zamknięcie odczytów pana Ernesta Renan wywołał smutne następstwa. Obrażona młodzież uniwersytecka widziała w tém rozporządzeniu władzy rzucone więzy na swobodę nauczania. Dowiadujemy się z depeszy telegraficznéj, że przewódzcy uczynionego przez uczniów objawu zostali schwytani i że już stawiono ich przed sądem. Z dzienników zagranicznych dowiadujemy się, że tego dnia, kiedy rozporządzenie ministra obwieszczone zostało w kollegjum francuzkiém, zebrani w wielkiéj liczbie uczniowie wołać poczęli: Precz z jezuitami! i pociągnęli do mieszkania pana Renan dla wynurzenia mu spółczucia; ale sierżanci miejscy zatrzymali kolumnę przy wstępie na ulicę, na któréj pan Renan mieszka i zbiegowisko zostało rozproszone. Przy téj zręczności, wywoływano imiona tych senatorów, którzy okazali się przeciwnikami jednoty włoskiéj.

Dzienniki rozjątrzyły tę sprawę. Konstytucjonista wystąpił w obronie ministra narodowego oświecenia. Dzienniki Prassa i Czas silnie powstały przeciw panu Rouland, którego również silnie Konstytucjonista broni. Z jednéj strony zarzucają ministrowi, że uległ wymaganiom duchowieństwa i zamknął wykład nauki podkopującéj najgłówniejsze podstawy wszystkich wyznań chrześcijańskich, z drugiéj chwalą go, że ukarał pana Renan za złamanie słowa. Kiedy bowiem p. Rouland powierzał mu posadę języka i literatury hebrajskiéj, wówczas p. Ernest Renan przyjął programmat, którego głównym warunkiem być miało, omijanie wszystkich drażliwych dla chrześcijaństwa szczegółów. Nie dosyć na téj dziennikarskiéj wojnie, na nagannych ulicznych zbiegowiskach, rozbiegła się wieść, że cesarz osobiście ceniący rozległą naukę i zdumiewającą przenikliwość pana Renan, którego używał do zbadania na miejscu starożytności fenickich, pisał do niego list zapewniający o statecznem współczuciu, tudzież doradczy, aby z ministrem porozumiał się o dalszy wykład swego przedmiotu.

Uzupełniamy nakoniec mowę hrabiego de Ségur d'Aguesseau i pamiętne posiedzenie 20 lutego: „Przechodzę teraz do tych przedmiotów, które się w adresie nie znajdują. Winienem naprzód zwrócić uwagę senatu na milczenie najboleśniejsze znieważające cześć Francji.

„Z najgłębszym smutkiem czytałem depeszę pana Thouvenel z dnia 11 stycznia 1862, depeszę dającą opłakane posłannictwo naszemu ambassadorwi w Rzymie; bo to pismo wyraża: że wszystko co dotąd zaszło we Włoszech już się odmienić nie może i że wszelkie odbudowanie przeszłości jest przypuszczeniem nigdy nie mogącem stać się rzeczywistością.

„Tymczasem jakże mamy zapomnieć, że opłakane zdarzenia, dokonane we Włoszech od villafrankskiéj umowy, rząd francuzki w depeszy przyznającéj królestwo włoskie uznał za wypadek, któremu Francja nie udziela najmniejszéj rękojmi i o którym zastrzega sobie całą swobodę sądu.

„Lecz do czegoż ta swoboda sądu doprowadziła? Do uznania za ostateczne, czynów spełnionych. Według projektu adresu, ojciec ś. powinien je z pokorą przyjąć.

„Zaprawdę, wszystkie te czyny nie mogą być jednakowo oceniane. Co do mnie np. lubo ubolewam i potępiam to szaleństwo krwi i błota, w którem nurza się królestwo Obojga Sycylji, przyznam, że jest ono smutnem następstwem bezecnego rządu, o którego niebezpieczeństwach Europa niejednokrotnie ostrzegała.

„Można boleć nad położeniem Neapolu, lecz tam niepowiewa nasza chorągiew. Ale potwierdzenie ogólne, jakiem pan minister spraw zagranicznych okrywa wszystkie czyny zdarzone we Włoszech, idzie tylko na zysk tych występków, od których zaczęło się łupieztwo na papieżu. Niech senat przypomni sobie w jakich to łupieztwo dokonało się okolicznościach. Niech pamięta, że chorągiew francuzka osłaniała państwo papieskie i że to było krwawą dla niéj obrazą! Żaden zaiste z walecznych obrońców kraju, zasiadających między nami, temu nie zaprzeczy!

„Dokonano najazdu na ziemie przez nas zaręczone, gwałt spełnił się w obec chorągwi francuzkiéj, zapewniającéj nietykalność państw stolicy ś. Owoż w moich oczach jest to sprawą cześci, a kiedy cześć jest obrażona, zadośćuczynienie jest tak nieuchronne między państwami, jak między ludźmi pojedyńczymi.

„O jakież więc zadośćuczynienie senat dopomnieć się powinien? Oto, aby rzeczy wróciły do stanu, w jakim znajdowały się 10 września, w przeddzień okropnego najazdu wojsk piemonckich. Niech senat zechce uważać, że nic nie mówię o Romanji. Austryjacy ją opuścili; do nich należy troszczyć się o cześć własnéj chorągwi; ale co do nas, obowiązani jesteśmy przedewszystkiém czuwać, aby rzeczy wróciły do tych samych warunków, w jakich znajdowały się, kiedyśmy zaręczali nietykalne utrzymanie posiadłości stolicy ś. wówczas, gdy jedną ich część Austrja, a drugą Francja obejmowała.

„Zarzucą mi: jesteś reakcjonistą. O, mój Boże, któż nim nie jest między nami? Czyż tacy nie są jeszcze większymi reakcjonistami, którzy chcieliby wskrzesić w Rzymie stan, w jakim się znajdował w roku 1849? Niewidać nic innego na świecie, tylko reakcje i rewolucje. Cała różnica na tém polega, że są między niemi i złe i dobre.

„Wśród tych zdarzeń pan minister spraw zagranicznych wskazał tylko głównodowodzącemu naszą siłą zbrojną w Rzymie, stanowiska, które powinien był zająć od najazdu piemonckiego. Niech więc pan minister wyda drugi okolnik.

P. Thouvenel. Nigdy nie podpiszę okolnika w duchu przez mówcę wskazanym.

Hr. de Ségur d'Aguesseau. Cokolwiek bądź to pewna, że gdyby cesarz tylko zechciał, wojska nasze mogłyby natychmiast zająć cały obręb, posiadany przez stolicę ś. przed piemonckim najazdem.

„Może kto zarzuci, że wówczas potrzebne byłyby większe siły. Bynajmniéj; działalibyśmy tylko w rozleglejszym obrębie tak, jak działamy w szczuplejszym. Co do rozwiązania całéj sprawy, nic nie wymyślam, znajduję to rozwiązanie gotowe w zbiorze dokumentów dyplomatycznych. Dosyć będzie przywrócić rzeczy do dawnego stanu, zapewnić szczerze i sprawiedliwie neutralność państw papieskich, tak jak jest zaręczona neutralność szwajcarska i belgijska, nakoniec dozwolić urządzić dostateczną siłę zbrojną papieską a potém wyprowadzić z posiadłości rzymskich nasze wojska. Zaspokoi to i nas i stolicę ś. pod warunkiem wszakże, że rząd nie będzie już słuchał podszeptów piemonckich, bo przysłowie mądrze mówi: Raz mię oszukałeś, to twoja wina; ale jeśli mię oszukasz raz drugi, to już moja.

„Żądam więc odesłania projektu adresu do kommissji, aby miejsce, ściągające się do sprawy rzymskiéj, zastąpione było innem, godniejszém i téj sprawy i senatu."

Po téj mowie zabrał głos kardynał Mathieu. Przebiegłszy pokrótce zatargi rządu z wyższém duchowieństwem, czcigodny mówca przechodzi do sprawy rzymskiéj i wyraża się o niéj w sposób następny:

„Margrabia de Lavalette w przesłanéj depeszy zdaje sprawę z rozmowy, jaką miał z kardynałem Antonellim. Rzecz jest niezmiernéj wagi. Rozmaite zdania wywołała wspomniona depesza. Z niéj widać, że dwór rzymski, przytoczywszy powody, odmówił wszelkich rokowań z Piemontem.

„Niech senat raczy uważać, że chodzi o układ, o zgodę. Przed przystąpieniem do układu, wiedzieć naprzód należy, jakie rękojmie mogą być przedstawione, w jakiém położeniu znajduje się ten, który pragnie rokować. O cóż więc tu chodzi? O rękojmie swobody kościoła, o zupełną niezależność papieża! Jakież rękojmie przedstawia Piemont?

„Kardynał Antonelli powiedział ambasadorowi: „Piemont zaręcza wolność stolicy św., a cóż uczynił z wolnością arcybiskupa neapolitańskiego, kardynała Riario Sforza, znanego tylko z dobrodziejstw, którego całą winą było imię jakie nosi, a który jednak zmuszony był opuścić swoją stolicę i przenieść się na mieszkanie do Rzymu? Cóż uczynił z wolnością kardynała de Angelis, arcybiskupa Fermo, tego prałata tak znakomitego, wsławionego przez nuncjaturę swoją w Szwajcarji, a który dziś jest prawie więźniem w Turynie? Cóż Piemont uczynił z tylu innymi biskupami krajów Obojga Sycylji, Marchji i Umbrji? Wyzuł ich z wolności! Co uczynił z tylu duchownymi nękanymi i prześladowanymi po całych Włoszech? Oto jest wolność, jaką Piemont daje i chcecie, ażebyśmy patrząc na to wszystko oddali się mu w ręce? Lecz na tém nie koniec. Nie żyjemy życiem czystych duchów; ulegamy potrzebom powszednim, które opatrzyć należy. Rząd przyrzekł wsparcie zakonnicom, pozostałym jeszcze w klasztorach, ale których dobra skonfiskowano. Cóż im płaci? Po kilkanaście groszy na dzień."

„Senat przyzna, że te dowody są dość silne! Co do mnie, wzruszyły mię one, chociaż i to prawda, że nie wszyscy może podzielają moje przekonania, lecz nie zataję moich wrażeń. Pięknie jest zaiste widzieć, że ta władza osamotniona bez pomocy, bez żadnéj podpory na świecie, mówi w prostocie serca ale stanowczo: Nie, nie mogę rokować, jest to dla mnie rzeczą zasady! Mówię więc nie!

„Jest w tém cóś wielkiego, ale raz jeszcze wszyscy nie mogą myśleć tak, jak ja myślę; wróćmy więc do poziomu zadania. Nie zapominajcie, mości senatorowie, że chodzi tu o zgodę, o układ, i że Piemont nie może dostarczyć dostatecznych rękojmi zapewniających wolność i niepodległość stolicy ś. W depeszy margrabiego de Lavalette nie znajdujemy téj części rozumowania, a warto byłoby ją uzupełnić.

„W projekcie adresu powiedziano o duchowieństwie, o jego potrzebach i ubóstwie; dając do zrozumienia, że szczodrobliwość na korzyść zgromadzeń zakonnych wpływa na ubóstwo kapłanów.

„Duchowieństwo nie jest bogate, ale nie pragnie bogactwa. Nie żali się i dobrze czyni. Rząd wszystko dla niego zrobił czego pragnąć mogło. Nie żali się, zwłaszcza w chwili, w któréj jego skargi spowodowaćby mogły nowe wydatki dla rządu, znajdującego się w kłopocie; pomnażać je przez wymagania, byłoby czynem niegodnym szlachetnych, serc francuzkich.

„Duchowieństwo, nie żali się, i nie widzę jaki związek istnieje między potrzebami duchowieństwa i szczodrobliwością dla kongregacij religijnych. Bo choćby *te dary ustały natychmiast dla kongregacij i zwróciły się na duchowieństwo, nie byłoby ono dla tego bogatszem.* Tak samo jak kongregacje, poświęci je na miłosierne uczynki, jak to i dziś robi z obfitemi jałmużnami, a zaprawdę te jałmużny są znaczne. Gdyby sporządzić wykaz porównawczy summ wpływających do kongregacij, z temi jakie powierzane są sumiennie kapłanów i gdyby okazała się wielka przewyżkę na rzecz pierwszych, możnaby jeszcze okazać niejaką obawę, lecz przeciwnie jeśli się równoważą, skądże taki niepokój i dla czegoż te zarzuty?

„Chciałbym słyszeć w tych wszystkich przedmiotach odpowiedź rządu."

Powyższa mowa księdza kardynała Mathieu zamknęła posiedzenie. Wkrótce sprawa włoska przeszła do pojedyńczego rozbioru, przy którym głos książęcia Napoleona górował nad innemi. Daliśmy znaczną część jego mowy w dzisiejszym Kurjerze. W następnym numerze przy jéj dokończeniu powiemy o obronie władzy świeckiéj, któréj podjął się znany wice-hrabia de la Gueronnière.

Włochy.

Turyn, 26 lutego. Mniemanie powszechne jest nadzwyczaj zajęte zjazdem komitetu *Provvedimento*, zwołanym na dzień 9 marca do Genui. Deputowany Boggio, jako tłumacz tych obaw, zapytał wczoraj barona Ricasoli o objaśnienia w tym ważnym przedmiocie. Zapytał prezesa rady, czy rząd miał zamiar użyć działania tych komitetów, a w razie przeciwnym, jakie przedsięweźmie środki do utrzymania ich na wodzy?

Prezes rady natychmiast odpowiedział, że statut dozwala prawa stowarzyszenia, że to prawo było zawsze wykonywane w dawnych prowincjach i nigdy władza nie znalazła się w potrzebie stawienia mu przeszkód; że rządy wyzwolone nie powinny od despotyzmu pożyczać środków zapobiegających poskromień; że ich obowiązek ogranicza się użyciem poskromienia wtenczas, kiedy stowarzyszenia wykraczają z obrębów prawa. Dodał, że komitety *provvedimento* nie tylko pozostały w obrębach swojego prawa, ale potężnie przyczyniają się do utrzymania świętego ognia i obywatelskiego ducha między Włochami, że nadto, oświecają drogi których rząd trzymać się powinien. Dodał, że ich postępowanie jest bez zarzutu, wszakże jeśliby w swoim czasie jaki krok ze strony komitetów mógł wywołać zarzuty, gabinet nie zawaha się żądać od parlamentu praw wyłącznych, skoroby ustawy obowiązujące okazały się niedostatecznemi.

Posłowie Macchi, Crispi i Brofferio, z lewicy, przyklasnęli oświadczeniom barona Ricasoli; kilku deputowanych ministerjalnych wniosło porządek dzienny, w którymby izba wyraziła swe zadowolenie, ale następnie za radą pana Lanza izba zapowiedziała, że będzie miała w pamięci oświadczenie prezesa rady. Łatwo osądzić, że mowa barona Ricasoli stała się ogólnym przedmiotem rozmów, i wczoraj wieczorem na balu u prefekta turyńskiego o niéj tylko rozprawiano. Przeciwnicy gabinetu powtarzali, że w obec ciągłéj chwiejności izby, gabinet chciał zjednać sobie deputowanych lewicy; zgłębiając zadanie ze stanowiska prawnego, utrzymywali, że 32-gi art. statutu mówi o prawie zgromadzania się, którego nie należy brać za jedno z prawem stowarzyszeń; że moc rządzenia krajem jest przywilejem niedopuszczającym uczęstnictwa, że komitety, w programacie ogłoszonym przez doktora Bertani założyły sobie za cel dokonać to, czego rząd *niemoże albo niechce uczynić;* że zatém ilekroć w dawniejszych prowincjach stowarzyszenia zajmowały się zadaniami rządowemi, zawsze władza je rozwiązywała; że nawet hr. Cavour widział się niejako zmuszonym patrzyć przez szpary na wyprawę Marsalską i t. d.

Zwolennicy gabinetu sądzili przeciwnie, że prezes rady postąpił nadzwyczaj zręcznie, ponieważ nadał ściślejszą spójność większości, która jednomyślnie potwierdziła tém samém jego postępowanie obecne, przeszłe i następne, a razem zniewolił lewicę do zaniechania uzbrojeń.

Gabinet zajmował się okolnikiem dworu rzymskiego, zwołującym sobór biskupów z powodu kanonizacji męczenników japońskich. Nie należy zapominać, że sam okolnik uwalnia biskupów Włoskich od przybycia do Rzymu z powodu wyjątkowego położenia Włoch, tudzież i z téj przyczyny, że nie mogliby wyjeżdżać z diecezji bez zezwolenia rządu. Zdaje się więc, że biskupi niepojadą do Rzymu, ponieważ gabinet postanowił odmawiać im pozwolenia wyjazdu z królestwa.

Od dwóch dni senat roztrząsa prawo o izbie obrachunkowéj; kommisja przerobiła projekt ministerjalny przyjęty przez izbę poselską; minister skarbu niemoże cofnąć projektu już uchwalonego przez jedną część parlamentu, musi więc zgodzić się na jego zmianę doradzaną przez kommisję, ale i to niewątpliwa, że posłowie nieprzyjmą zmian senatu.

Król niezawodnie wyruszy d. 3 marca do Medjolanu, gdzie da wielki bal; nic jeszcze nie postanowiono o podróży do Neapolu.

— Ważność przedmiotu, zagajonego na posiedzeniu d. 25-go lutego w izbie poselskiéj, skłania nas do udzielenia w tekscie urzędowym, wyrzeczonéj na tém posiedzeniu mowy barona Ricasoli:

„*Prezes rady.* Nie zadziwię izby kiedy powiem, że jestem w stanie dać bezpośrednią odpowiedź w przedmiocie poruszonym przez szanownego posła pana Boggio; gdyby bowiem podobny przedmiot zaskoczył mię niespodzianie, dowiódłbym, że źle urząd mój wypełniam.

Więcéj powiem, że jeślibym nawet nie myślał zająć się tym ważnym przedmiotem, głos powszechny ostrzegłby mię o tém zawczasu, mówię to dla tego, aby nie zadziwiło izby jeśli w ciągu mojéj odpowiedzi, wspomnę o dokumentach, które mogłyby na myśl naprowadzić, że byłem na tę odpowiedź przygotowany.

Nie jest to dla nikogo tajemnicą, że od kilku tygodni, a nawet miesięcy, wypowiedziano skrytą wojnę gabineto-

---

SIEROTA

CZYLI

PAMIĘTNIKI SIEDMDZIESIĘCIOLETNIEJ STARUSZKI.

OPOWIADANIE Z CZASÓW

STANISŁAWA AUGUSTA PONIATOWSKIEGO.

przez

MAKSYMILJANA WERESZCZYŃSKIEGO.

(*Dalszy ciąg ob. N. 15.*)

IV.

JENERAŁOWA BYSZEWSKA I DWÓR JEJ.

Na to wezwanie weszła pani Jeziorowska. Spójrzawszy na nią, zaraz przychylne o jéj charakterze powzięłam wyobrażenie. Dobroć serca i łagodność w całém się malowały obliczu. Podbiegłam ku niéj, ucałowałam jéj ręce a ona odpowiedziała mi wzajemnym uściskiem. Pan Jeziorowski uradowany, zawołał:

— Oho! już mater amplectitur suam pupulam (matka objęła swoje dziewczątko). No! kamień stucentnarowy spadł mi z serca. Róbcie sobie teraz moje panie co się wam podoba, przeszkadzać wam w niczém bynajmniéj nie będę.

To powiedziawszy, znowu zasiadł do pisania listów i rachunków.

— Zziębłaś bardzo jak widzę, moje kochanie—odezwała się rządczyni. Pójdź zemną do mego pokoju, tam się rozbierzesz i ogrzejesz.—A jak się nazywasz moja duszko?

— Józefa Wegnershowen,—odrzekłam.

— Więc tyś nie Polka?

— Ojciec mój z Czech był rodem, matkę zaś miałam Polkę i sama się w Grodnie urodziłam.

— Tém lepiéj, tém lepiéj moje dziecię. Czech i Lech dwaj bratrzy, jak powiada mój mąż. No moja kochana Józio, ujechałaś mil kilka, już jest około godziny dwunastéj, nim podadzą do stołu, przekąsić by wcale nie szkodziło. Chodźcie Grzegorzu, Józiu do mojego pokoju.

W pokoju pani Jeziorowskiéj, rozgościliśmy się na dobre a przy ogniu palącym się na kominku i po smacznem śniadaniu, zupełnie przyszłam do siebie. Wkrótce zostałam sam nasam z panią Jeziorowską, Grzegorz albowiem poszedł ułatwiać swoje interesa, które ledwo ukończył późno wieczorem. Przez ten czas, opowiedziałam nowej swojéj opiekunce szczegółowie moje przygody a w czasie opowiadania widziałam nieraz łzę cisnącą się jéj do oka i to współczucie zniewoliło dla niéj całkiem serce moje. Nazajutrz, pożegnałam się z dobrym i szlachetnym Grzegorzem, który odjechał, błogosławiąc mię na dalszą a nieznaną mi jeszcze drogę życia.

W krótkim przeciągu czasu byłam u Państwa Jeziorowskich zupełnie jak we własnym domu, weszłam do składu ich rodziny. Sam przy całéj swéj wrodzonéj powierzchownéj srogości, był to człowiek najlepszego serca i najszlachetniejszych uczuć. Pieścił mnie jak własną córkę, oporządził od stóp do głowy, tak że wyglądałam jak jaka księżniczka i na niczém mi nie zbywało. Codzień też z rana sam uczył mnie czytać i pisać, a prócz tego miejscowy ksiądz wikary pracował ze mną po parę godzin codziennie, wykładając mnie gruntownie zasady naszéj religji, historji i literatury krajowéj, oraz rachunków. Pracowałam z ochotą a we cztery miesiące, więcéj daleko skorzystałam niż w klasztorze u ciotki przez dwa lata.

Zima tak zwykle długa i nudna na wsi przeleciała mi lotem błyskawicy—nie obejrzałam się jak i wiosna przeszła i czerwiec się miał ku końcowi. W domu państwa Jeziorowskich nie miałam w gospodarstwie żadnego wyłącznego zajęcia się, zaledwie uprosiłam u moich opiekunów, że polecono mi dozor nad ulubioną holendernią jenerałowéj, składającą się z sześćdziesięciu krów dojnych wyborowych, a wiecie, jak do tychczas jeszcze lubię owe zajęcie; oddałam się mu zatém duszą i ciałem, chociaż ono było pod pewnym względem honorowém tylko. Jednego poranka, biegałam po trawniku ogrodowym, na którym czterech parobków kosiło trawę dla moich krówek; raptem cóś mnie silnie ukłóło w nogę przez trzewik: zaczęłam krzyczeć, na mój krzyk wnet nadbiegli oboje państwo Jeziorowscy.

— Co tu się stało! krzyczysz moja panno, jak gdyby ci żywcem darto pasy ze skóry. Per Deum vivum! sądziliśmy, że umierasz; co ci jest, powiedz—zawołał pan rządca.

— Co ci to moja kochana Józiuniu? rzekła zadyszana cała pani Jeziorowska, widząc żem blada jak chusta i tarzam się po trawie, z któréj żadną miarą niemogłam się podnieść.

— Cóś mnie ukłóło w nogę—rzekłam ledwo słyszanym głosem—czuję niewypowiedziany w niéj żar i ból coraz się daléj rozszerzający.

— Per Deum vivum! co ty poradzisz na to kochana Magdusiu? bo ja niemogę zgadnąć, coby to było takiego.

— Pokaż no mi nogę, moja droga, czy nie bodiak albo tarnina? Zdejm no prędko trzewik i pończochę.

Nie mogłam tego przez żaden sposób uskutecznić, gdyż noga przez kilka chwil tak dalece mi rozbrzękła, że musiano rozerznąć trzewik i pończochę dla obejrzenia rany. Pan rządca wzywał na ratunek wszystkich świętych, chciał biedz nawet po jakiś poświęcony talizman dany mu od OO. Jezuitów, za dotknięciem którego goiły się rany, lecz zdecydował w końcu, że to tylko przygodném było od żądła smoków, a tu widocznem było ukąszenie gadziny. Ja tymczasem omdlałam z bolu i przestrachu: wnet mnie zaniesiono do mojego pokoiku, przywołano kobietę, która słynęła u wszystkich za doskonałą doktorkę w takich razach, a gdy przyszłam do przytomności, znalazłam się w łóżku, obłożona poduszkami, mając przy boku gromnicę z relikwjarzem i paciórkami, na których pan Jeziorowski codziennie odmawiał swą koronkę sodalisowską,—a nogę włożoną w wanienkę pełną mléka kwaśnego, w którém pływało kilkanaście żab żywych. Mléko w przeciągu kwadransa warzyło się jak gdyby od ognia i zaraz je zmieniano świeżém, co trwało bezustannie przez dwie doby. Prawda, po tych lekach wkrótce opadła puchlina, ale w tém miejscu gdzie była rana, uformował się guz widocznie się powiększający tak, iż w miesiąc doszedł wielkości gęsiego jaja. Wtenczas to miałam zręczność poznać w całéj zupełności dobroć moich opiekunów. Po całych dniach i nocach przesiadywali oboje u łóżka mego, a gdy znużeni czuwaniem szli spocząć na godzin parę, z jakąż to czułością zalecali kobiécie przydanéj mi do dozoru, pilność i troskliwość nieodstępną! Doktor po dwa razy na tydzień przyjeżdżał z poblizkiego powiatowego miasteczka, lecz ponieważ był to jeden z tuzinkowych Eskulapów niemieckich, którémi natenczas jak mrówiem roiła się polska ziemia, żadnéj mi nie przyniosł ulgi, wziął tylko kilkadziesiąt talarów za swoje wizyty i wręcz zadecydował, że to jest choroba niewyleczona, ponieważ jad rozszedł się po wszystkich żyłach.

(*Dalszy ciąg nastąpi.*)

wi; już to przypisując mu wywoływanie objawów, już to oskarżając o zmowę ze stowarzyszeniami politycznemi; już to obarczającgo innemi obwinieniami, któremi lekceważę ale nigdy niebędę lekceważył tego, co zabrzmi w téj izbie, bo sądzę, że każde pytanie powinno być należycie określone i rozwinięte, w obec przedstawicieli narodu. Ten traf jest tém szczęśliwszym dla mnie, że pozwoli mi donieść przedstawicielom kraju, jak gabinet w tym przedmiocie działał i jakie są na przyszłość jego zamiary.

Podzielę odpowiedź moją na trzy części; zajmę się naprzód położeniem prawném, niepowiem komitetów provvedimento, wszelkich stowarzyszeń politycznych; powiem następnie co gabinet uczynił pod tym względem, a nakoniec co zamierzył przedsięwziąć na przyszłość.

Statut nadaje obywatelom prawo zgromadzania się spokojnego.

Wiem co mówiono o tém prawie. Mówiono, że prawo spokojnego i bezbronnego zbierania się rozumiane być tylko powinno o zbieraniu się obywateli, w pewnych przypadkach, na obrady czasowe i przechodnie nad niejakiemi zadaniami ogół obchodzącemi, a bynajmniéj nie prawo stowarzyszeń stałych, mających cel polityczny. Jako minister spraw wewnętrznych, odpowiedzialny za spokojność powszechną, powinienem był koniecznie obeznać się z istniejącemi prawnemi rozporządzeniami we względzie prawa stowarzyszeń; znalazłem więc, że w czasie ogłoszenia statutu, kodeks karny obejmował rozporządzenia służące stowarzyszeniom za prawidło; te rozporządzenia zostały uchylone, przez ustawę wrześniową 1848 r., a to dla tego, aby pogodzić prawa obywateli z duchem statutu.

W taki to sposób objawiono, że obywatelom służy nietylko prawo zgromadzania się ale i prawo stowarzyszeń. Wnoszę więc, że stowarzyszenia z prawa dozwolone są obywatelom; że rząd nie ma mocy ich zabraniać, bo prawo ich niezakazuje, a czego prawo nie zabrania, obywatele mogą to czynić. Ponieważ zaś obowiązek nakazuje mi tego tylko niedopuszczać co prawo zakazuje, pozwalać zaś co prawo pozwala, znajdowałem w tém dostateczną przyczynę zachować spokojność umysłów.

Nie dosyć na tém: radziłem się prokuratorów królewskich, szczególniéj zaś ministra strażnika pieczęci, wszyscy zgodnie oświadczyli przedemną, że prawo stowarzyszenia jest prawem nabytém obywateli włoskich.

I na tém jeszcze nie dosyć. Ponieważ nasza konstytucja, statut wiekopomnego Karola-Alberta, jest dobrodziejstwem, które zawdzięczamy dawnym prowincjom, chciałem obeznać się ze wszystkiemi kolejami, przez jakie pod tym względem prawo zgromadzania się i stowarzyszenia przechodziło w tych prowincjach w pierwszych dniach wolności włoskiéj.

Sprawdziłem oczywiście, że od 1848 do 1852-go, wykonywano to prawo stowarzyszenia i nigdy rządowi nie przyszło na myśl w czemkolwiek je krępować.

W r. 1852-im wniesiono na radę stanu ustawę, przepisującą prawidła prawa stowarzyszenia; rada stanu roztrząsnąwszy je, odesłała projekt rządowi ze swemi uwagami dołączając sprawozdanie, w którém objawiła, że według jéj uwagi byłoby niewczesném ograniczenie tego prawa, którego obywatele włoscy dawnych prowincij używali dotąd bez żadnego uszczerbku powszechnego dobra.

Przytaczam te szczegóły z dwóch powodów: dowodzą one, że rząd nic nie zaniedbał w rozpoznaniu stanu rzeczy w tym względzie i że chciał iść tylko za własném swojém przekonaniem. W praktyce i doświadczeniu przeszłości szukał przewodnictwa na przyszłość. Ponieważ zaś obywatele dawnych prowincij umieli tak rozumnie używać wolności, że nie znalazła się najmniejsza potrzeba nałożenia na nią wędzidła, dziwić się nie należy jeśli powziąłem tę ufność, że obywatele którzy dziś spółdziałali do utworzenia nowego królestwa, którzy cieszą się po raz pierwszy wolnością, i sami pójdą za tym najchwalebniejszym przykładem.

Nadto, droga dla rządu jest zupełnie jasna: pozwalać stowarzyszać się, ale zbadać jakie były niebespieczeństwa stowarzyszeń; baczyć czy ich czynności są w rozbracie z prawem, a jeśli nie są, baczyć czy nie przybrały takiego rozwoju, że mogą narazić na szwank sprawę pospolitą.

Aż do dziś dnia nie zdało się rządowi, aby przedstawiały to niebespieczeństwo.

Rzym uczynił jeszcze jedną uwagę; zadał sobie samemu następne pytanie: Jaki jest obowiązek rządu stojącego na czele wolnego kraju, w razie zawichrzenia porządku powszechnego.

Może duch wyłączny i wychowanie ludu włoskiego, nie zdoła znieść całéj summy wolności udzielonéj mu przez nasze obecne instytucje? Gdyby tak w istocie było (dawne zaś i świeże przykłady dowodzą, że tak nie jest), gdyby nadużycia były tak rozległe i doraźne, rząd powodowany samą roztropnośćcią, dopomniałby się o silne wędzidło.

Następnie rząd zapytywał siebie, czy w obecném używaniu téj wolności istniało jakie niebespieczeństwo, i musiał przyznać, że w rzeczywistości stowarzyszenia niedopuściły się żadnych występków, żadnego zaburzenia powszechnego porządku; ich cel jawny, (bo nie sądzę aby wolno było władzy badać jakie są cele ukryte) zgodny był z polityką i programatem narodowym; chodziło im o otrzymanie tego co naród pragnie otrzymać.

W takim stanie rzeczy, pozostawało tylko rządowi być czujnym; i zdaje się, że to jest właśnie obowiązkiem rządu, władającego krajem wolnym; bo w kraju wolnym, system zapobiegający miejsca mieć nie powinien; ten system jest tylko właściwy rządom despotycznym (oznaki potwierdzenia w rozmaitych częściach izby), które dzięki dowolności, jakiéj używać mogą w każdém zdarzeniu, potrzebują większych wysileń dla zapewnienia posłuszeństwa prawu, niż rządy wolne (brawo); rząd wolny powinien mieć tylko gotową siłę do poskromienia w czas nadużyć wolności, gdzieby się objawiły. (Bardzo dobrze). Bo istotnie, jeśliby chciano używać siły nie na poskromienie nadużyć, ale na skrępowanie używania wolności, cały naród wpadłby w ucisk i wolność we Włoszech byłaby zabitą na zawsze. (Bravo, bravo! dobrze).

Sądzę, że to jest dostateczném; wszakże idę daléj; poponieważ powiedziałem, że powinienem baczyć i na przyszłość, chcę mówić o przyszłości.

Jestem spokojny; mówię to szczerze i dla tego szczęśliwy jestem z nadarzonéj zręczności objawienia mych uczuć. Niechciałbym narazić doli ojczyzny, gdybym poszedł tylko za wyobrażeniami, które musiałbym nazwać marzeniem, zrozumiawszy błędnie duch mojego narodu.

Nie zawaham się więc oświadczyć tego, co rząd nadal czynić postanowił, bo pragnę dowiedzieć się u parlamentu czy znajduję się na dobréj drodze. (Oznaki potwierdzenia).

Powiem więc, że pierwszym warunkiem rządu wolnego, w razie nieporządku, jest poskromienie, nie uprzedzanie. (Bravo po lewéj stronie.) Tylko w nadużyciu wolności, kiedy się objawi, rząd powinien być gotowym do poskromienia i do wprowadzenia porządku, ozaz do wrócenia prawu całéj jego sprężystości. Pod tym względem jestem spokojny i pewny, że moi spółobywatele nie przekroczą granic prawności.

Statecznie okazywane dowody miłości ojczyzny, są dla mnie rękojmią, że ufność moja nie jest płonną; ale upewniam lękliwych, że w chwili przeciwnych zdarzeń rząd jest w gotowości do poskromienia wszelkich nadużyć, do jakich wolność mogłaby dać powód. Tym sposobem bez wyjścia z prawności, niepozostaną bezowocnemi te nowe latorośle swobody, w chwili przesadzenia ich na ziemię włoską. (Bravo, dobrze po lewéj i prawéj stronie izby).

Oto jest prawidło, którego trzymać się będzie rząd w przyszłości. Nie lęka się on żadnego niebespieczeństwa ze strony stowarzyszeń politycznych. Czuwa nad niemi, bo taki jest jego obowiązek, bo jest to powinnością każdego rządu stać ciągle na straży, mając bowiem w ręku zbawienie ojczyzny, powinien co chwila unikać, aby to zbawienie, przez uniesienia w skutek zbytecznego zagorzalstwa, nie było narażone na zgubę.

Rząd czuwa i czuwa wszelkiemi sposobami jakie ma w ręku, a obok tego pracuje nad urządzeniem pospolitego bespieczeństwa. Władze rządowe są ostrzeżone, w żadnym czasie nie były bez potrzebnych instrukcij, ani bez zaleceń do czujności, jako jedynego warunku mogącego rzeczywiście utrzymać spółobywateli w spokoju, bo wiedzą, że znajdują się pod okiem rządu francuzkiego dbałego o używanie służących im praw.

Oświadczam więc teraz, że tenże tryb czujności utrzymany będzie i nadal. Jeżeli czynności stowarzyszeń politycznych będą przeciwne prawom, wnet sądy stanowić o nich nie omieszkają, bo im jedynie służy moc wyrokowania. (Bardzo dobrze! po lewicy). Co do nadużyć jakie mogłyby się stąd wyrodzić, aż dotąd jeszcze ich nie postrzeżono, bo nienazwę nadużyciami wrzawy mogącéj powstać z powodu komitetów stowarzyszeń.

Nie jest to zawichrzeniem porządku,—są to objawy, wylewy dusz, są to nakoniec środki utrzymania w życiu ducha pospolitego i środki zawiadomienia o przyzwoleniu narodowém (oklaski po lewicy). Nie dla tego to mówię, abym opierał się na komitetach *provvedimento*, ale opieram się, tak jest mości panowie, opieram się na objawach ducha publicznego, przebiegających od końca do końca Włochy. Ponieważ winienem prowadzić sprawy włoskie zgodnie z zamiarami Włochów, potrzebuję znać ich uczucia i zbadać dno ich duszy (Brawo! dobrze! polewicy).

Jeśliby następnie nadużycia poczęły przypadkiem wynurzać się i stawały się niebespiecznemi przez swą częstotliwość; jeślibym mógł wątpić, że istotnie wolność ogłoszona przez uchwałę ludową a oparta na monarchji naszego wsławionego króla, na konstytucji obowiązującéj już w naszych dawnych prowincjach, na tym harmonijnym całozbiorze praw będących jéj rozwiciem, miał być brzemieniem zbyt ciężkiem dla usposobienia Włochów,—natychmiast, dla dobra ojczyzny i jedynie przez miłość ojczzny, przedstawiłbym parlamentowi prawa zapobieżliwe, których konieczność wskazałyby okoliczności. (Bardzo dobrze! po prawicy).

Sądzę, iż wyraziłem jasno i bez przemilczeń myśl rządu w przeszłości, i jego postanowienie, w razie kroków prawu przeciwnych, zmusić do szanowania ustaw; nakoniec okazałem, że rządowi nie zbywa, w miarę potrzeb, ani na oględności, ani na przewidzeniu.

Francja.

Paryż 25 lutego. Wzburzenie senatu zdaje się uspakajać. Może po raz pierwszy słowa prezydenta były rzeczywiście skutecznemi. Ostatnie posiedzenie dziwnie nawet odbija od poprzedzających; po zawziętych walkach nastąpiła spokojna wesołość, wywołana przez gadatliwość margrabiego Boissy. Na początku posiedzenia, po krótkiém przemówieniu pana Troplong, margrabia de la Rochejacquelein wstąpił na mównicę i zbijał rozmaite twierdzenia książęcia Napoleona; bronił się też od zarzutu, że jest zwolennikiem dawnych stronnictw. Największą część dzisiejszego dnia zabrała mu mowa senatora de Boissy. Pan margrabia ma rzadki talent rozprawiania o wszystkiém z powodu niczego, a czasami rozprawiania o niczém z powodu wszystkiego. Zapisał się on, był, że będzie mówił o Ameryce, pod względem stosunków kupieckich. Zaczął od oświadczenia, że dotknie przedmiotu pasportów i z tego powodu opowiedział senatowi bardzo nauczającą powiastkę o jednym spokojnym Paryżaninie, uwięzionym w Mesnil-Amelot, za to, że nie miał pasportu. Od tego palącego przedmiotu margrabia przeszedł *do innych rzeczy, które się w adresie nie znajdują*; wprawdzie nikt nie czuje tego potrzeby, dla tego też mówić o nich będzie. Daléj żąda, aby stenografowie byli razem fotografami i natychmiast przeskoczył do Chin. Widać, że margrabia wierzy, że wszystkie drogi prowadzą do Ameryki, a najdłuższa, jest podług niego najlepszą. Z lubością potém rozwodził się nad karami i męczarniami używanemi w Indjach, a zawsze z powodu Chińczyków; uwiadomił téż o niewydanych jeszcze szczegółach, tyczących się obyczajów Niebieskiego cesarstwa. Następnie, z wielką przenikliwością, określa różnicę postrzeganą między kadzidłem a opjum, czego nikt dostatecznie przed nim nie rozumiał; żałuje, że adres udzielony został jednemu z dzienników, przed złożeniem go senatowi; zwraca następnie kilka czułych wyrazów do pana Pietri; mówi o roku 1815, wspomnieniem przegranéj pod Waterloo drażni ranę w sercu tych, którzy zdawali się téj klęski zapominać; a nakoniec poskokiem równie niespodziewanym jak pocieszným, znalazł się w Ameryce, przenosi się do Rzymu i aby zamknąć godnie tę małą podróż około świata, powiada, że chętnieby podpisał poprawę adresu, jaką podobałoby się wnieść książęciu Napoleonowi, żeby ją późniéj zbijać.

Celem téj mowy równie jak przeszłorocznéj jest, aby Francja objawiła wojnę Anglji; bo mniej kosztować będzie opanowanie Londynu, niż rzucanie się na Krym, na Włochy, na Chiny i Meksyk. Margrabia de Boissy nie lubi Anglików, musi mieć do tego swoje osobiste przyczyny.

Ci co téj mowy słuchali, postrzegli że *Monitor* opuścił jedno przytoczenie pana de Boissy, ściągające się do bardzo drażliwych szczegółów kar zadawanych niewiastom w Indjach.

Na własną prośbę mowcy, *Monitor* uczynił wzmiankę o powszechnéj wesołości, jaka opanowała senat przy słuchaniu téj pociesznéj fantazji.

Odpowiadali margrabiemu panowie: Palikao, Royer, Baroche i Billault. Dziwiło się wielu, że wzięto na dobre zabawne wyskoki pana de Boissy, i że kommisarze rządowi tak mu odpowiadali, jakby był poważnym przeciwnikiem.

Dalszy ciąg posiedzenia zajęło odczytanie pracy pana Thayer o towarzystwie św. Wincentego i Paulo. Historja zajmuje dziś wiele miejsca w obradach senatu, któremu trudno wybrnąć jeszcze z epoki przed-potopowéj.

Baron Karol Dupin, znakomity niegdyś inżynjer, podobnież wystąpił z długą rozprawą w tym przedmiocie, ale znużenie senatu zmusiło go odłożyć jéj dokończenie do jutra.

Dodać jeszcze należy, że prezes surowo zganił wyrazy pana de Boissy, opuszczone w *Monitorze*. Książe Napoleon ze swojej strony powstał przeciw słowom pana de Boissy, w których chciał dać do zrozumienia, że nowa walka zapala się między starszą a młódszą dzielnicą, książe głośno protestował przeciw podobnym podszeptom. Zdawało się, że po przeszłorocznem wyraźnem oświadczeniu książęcia Napoleona, należało zapomnieć o téj myśli, tak obrażającéj co do formy, a tak nieprzyzwoitéj co do treści.

Paryż 26-go lutego.

Ciało prawodawcze rozbiera projekt uposażenia hrabiego Palikao.

Wczorajsze posiedzenie senatu, zapełnione zostało mową barona Dupin o towarzystwie św. Wincentego a Paulo, odpowiedzią pana Billault, oraz mowami kardynałów Morlot, Mathieu i hrabiego Segur d'Aguesseau. Ten ostatni mówca znowu wpadał w uniesienia, które jest rzeczą naglącą, aby raz zostały zaniechane.

Na oskarżenia tych, co znajdowali, że rząd niesłusznie chwycił się wiadomych przeciw niemu środków p. Billault odpowiedział w sposób przekonywający. Nie należy dopuszczać, aby pod pozorem miłosierdzia tworzono państwo w państwie.

2-gi paragraf adresu został przyjęty.

Książe Napoleon pracuje teraz nad mową o pytaniu rzymskiem, która ma być bardzo obszerna i może wzniecić wielkie burze.

Pan Juljusz Favre zamierza sobie, jak mówią, zabrać głos w rzeczy uposażenia hrabiego Palikao i mianowicie podnieść tę frazę cesarską, że Francja targuje się o swą sławę; chce on doradzać ciału prawodawczemu uchwalenie pomnika dla wojska chińskiego i jego wodza, ale z pobudek oszczędności odmówić uposażenia.

Paryż 27-go lutego.

Ze zdumieniem i z żalem odczytano dziś zrana w *Monitorze* wyrok pana Rouland, zawieszający kursa pana Renan, mianowanego niedawno, przez tegoż ministra profesorem języka hebrajskiego. Kiedy rząd mianował pana Renan na posadę nauczycielską w kollegium francuzkiem, znał on dobrze jego naukowe przekonania, tak dalece, że w sprawozdaniu poprzedzającem jego naznaczenie, określono w pewnym względzie obręb, który mu został otwarty; wszakże wskazując pewne niebespieczeństwa nie zakreślono dla niego programmatu, w którym winien był się zamknąć, czego zapewne był by nie przyjął. Jeżeli rozporządzenie, o którym mowa, poczytywać należy za ustępstwo wymaganiom duchowieństwa, ten krok jest godny pożałowania, bo wcale nie przyczyni się do uspokojenia rozdrażnień, na jakie są wystawione stronnictwa skrajne. Spory rozjątrzą się tylko w łonie wielkich zgromadzeń narodowych i w powszechności. Młodzież naukowa, napróżno wczoraj wołała o przedstawienie Tartufa w Odeonie, nie omieszka więc powiedzieć, że jest wprost przez rząd wyzwaną.—Hrabia de Beaumont mówił o podatkach i stanowczo oświadczył się przeciw podatkowi od pojazdów i koni zbytkowych; dla zmniejszenia rozchodów radził zwinienie części wojska, przez zaprowadzenie systematu uwolnień na wielką rękę, Po nim p. Hubert Delisle ubolewał nad podwyższeniem opłat od soli i cukru.

P. Magne, kommisarz rządowy, z wielką jasnością przedstawił zamiary rządu. Naprzód okazał niemożliwość zaprowadzenia oszczędności, dowiodł nagłości uchwalenia podatków. Nowe rozporządzenia skarbowe mają za cel przyprowadzenie kredytu państwa do stanu normalnego. Dwie przyczyny ciężą na papierach publicznych: spółubieganie się obligacij rządowych i pożyczki. Pierwsza zniknie przez zamianę pół procentowéj renty, druga, to jest pożyczka, stanie się niepotrzebną. Nałożone więc będą ciężary tymczasowe, dozwalające rządowi dokończyć wielkie rozpoczęte roboty.

Przyjęto 3-ci paragraf.

Po krótkiej mowie pana de Castelbajac o rolnictwie, zagłosowano też paragraf, ściągający się do robót publicznych.

Jenerał Daumas mówi o Algerji. Podług jego zdania nie tyle na tem zależy, aby zmieniać administrację, jak ściągnąć do Algerji kapitały i osadników. Senat słuchał z uwagą i zajęciem mowy męża tak biegłego w tym przedmiocie.

Paryż 28 lutego. Wczorajsze posiedzenie senatu jest, z rozmaitych powodów, wielkiego znaczenia: z powodu wewnętrznego położenia rządu względem duchowieństwa i z powodu tego co się ściąga do polityki zewnętrznéj i do uczuć części senatu pragnących wziąść górę w zadaniu rzymskiém. To ostatnie pytanie wskazane było kilku wyrazami wyrzeczonemi przez barona de Bourqueney, ale te wyrazy są niezmiernéj wagi. Po mowie pana Barbaroux i odpowiedzi pana Baroche, o paragrafie 5-m co do Algerji, prezes czyta paragraf 6-ty ściągający się do zachęt sztukom i naukom. Wszycy senatorowie są tego zadania, że jest rzeczą pożyteczną, aby państwo zachęcało ich rozwój; paragraf przyjęto bez trudności.

Paragraf 7-my, o wychowaniu publiczném, powołał na mównicę pana Cumas, który uwielbia zamiary rządu i wystawia stan naszych szkół, bodaj czy nie w zbyt pochlebném świetle.

Paragraf 8-my mówi o duchowieństwie i o kongregacjach. W tym palącym przedmiocie, słuchano kardynałów Donnet, Mathieu, de Bonald i Morlot, panów Billault i Rouland. Rzecz prosta, że mówcy duchowni naganiali postępowanie rządu i oświadczali się z przywiązaniem kościoła do cesarza. Rząd odpowiedział przez usta pana Billault na te oskarżenia. Wyrazy jego były jasne i stanowcze.

Paragraf 9-ty sprowadził rozprawy na pole wojny meksykańskiéj, P. Goulhot de Saint-Germain mówił o przymierzu francuzkiém i żądał przedsięwzięcia środków przeciw wytężonym uzbrojeniom. Niemógł p. de Boissy opuścić téj pięknéj zręczności, bez dania wolnego biegu swemu anglo-wstrętowi. Ale ledwie wspomniał o Anglji, wnet rzucił się ze znaną szczebiotliwością do pytania: w jakim roku życia sędziowie powinniby kończyć urzędowanie? Prezes wstrzymał go, margrabia zachowuje sobie wolność o sędziach i wraca do Anglji, to jest do Kochinchiny, któréj wojsko jak mówi, było dowodzone przez oficerów angielskich; potem przechodzi do traktatu meksykańskiego i porusza zadania, na które odpowiada p. Billault, oświadczając, że odpowiadać nie warto.

Zagłosowano 9-ty paragraf.

10-ty mówi o sprawie rzymskiéj i włoskiéj. Na niéj skupiła się największa uwaga chwili. Wiadomo, że słowa projektu adresu zostały wszędzie zrozumiane, jako przychylne jedności włoskiéj; zdaje się, że to pewną część senatu obraziło i p. de Bourqueney, były ambasador francuzki w Wiedniu, przyjął na siebie obowiązek tłómacza tych uraz. Jest to rzecz niebezpieczna długo mieszkać w Austrji, człowiek ani się postrzeże jak zostanie Austryjakiem. Dlatego też baron de Bourqueney gorąco przemawiał za władzą świecką.

Paryż 28 lutego. Dziś wyrzeczono w senacie trzy mowy w sprawie rzymskiéj. Jenerał Gémeau pierwszy głos zabrał za władzą świecką. Niesądzi, żeby w wyrazach adresu zawierała się jakakolwiek dwuznaczność; chce on, aby kraj cały wiedział, że senat i rząd chcą wspierać ojca świętego przeciw królowi włoskiemu. Po nim p. Bonjean, członek kommisji adresowéj, wchodzi na mównicę i z kolei roztrząsa zadanie władzy świeckiéj; ale mówca z tekstami w ręku i przebiegając dzieje, ten przedmiot ocenia. Godłem pana Bonjean jest: *niech papież panuje, ale niech nie rządzi*; mowy jego słuchano z największą uwagą.

Wice hrabia de la Gueronniere chciałby wprost wskrzesić politykę villafrankską. Dla niego to co się stało nie istnieje, a jedność Włoch jest *mythem*. Chce, aby nasze wojska pozostały w Rzymie. Konieczném jest, mówi, aby rząd powiedział Włochom i Francji, nadewszystko zaś, aby powiedział dziennikarstwu, że nikt łudzić się niepowinien, bo cesarz postanowił utrzymać władzę świecką.

Paryż 1 marca. Nakoniec książe Napoleon przemówił; dzisiejsza jego mowa, nie miała téj gwałtowności co uprzednia; jest to głos czysty, spokojny, ale dziwnie przekonywający. Po mowie kardynała Donnet, który doradzał najzupełniejsze utrzymanie władzy świeckiéj, książe wszedł na mównicę i rozwinął założenie, które w roku przeszłym przedstawił senatowi z taką powagą i blaskiem, a mianowicie, że Francja powinna wyprowadzić swe wojska z Rzymu.

Od roku 1861 nic nie uczyniono; stoimy na miejscu; niezadowolenie jest powszechne; Francja i Włochy są miotane; raz skończyć należy z tą sprawą rzymską, która aż nadto wiele uczyniła złego. Owoż różnica zdania książęcia Napoleona ze zdaniem tych co przed nim mówili na tém polega: p. de la Gueronniere i kardynałowie oświadczają, że *statu quo* zdaje się im być stanem pod wszelkiemi względami zadawalającym, ani chwili nie zastanawiają się nad tém, że to *statu quo* niepokoi wszystkich, że sprawa rzymska wymaga koniecznego rozwiązania, utrzymanie zaś stanu obecnego nie jest rozwiązaniem.

Przeciwnie ks. Napoleon, jasno przedstawia zadanie: Znajdujemy się w matni, nie możemy w niéj pozostać, należy z niéj wyjść a wyjść inaczéj niemożna, tylko cofając wojska z Rzymu i zostawując papieżowi rozprawienie się z Włochami. Taka jest osnowa jego mowy, ale niestanowi ona jeszcze całéj mowy. Książe przebiega wielką liczbę dokumentów dyplomatycznych, wziętych z epoki wszystkich rządów, jakie po sobie następowały we Francji. Od pierwszych Burbonów aż do drugiéj rzeczypospolitéj, wszystkie te dokumenta pisane z Rzymu, przez najświetniejszych mężów, świadczą o największém niedbalstwie rządu papieskiego; wszystkie mówią za tymi, którzy utrzymują, że władza świecka jest raczéj niebespieczeństwem niż dobrem, że zmącenie dwóch władz, świeckiéj i duchownéj, pędzi papiestwo na zgubę i zagraża nawet urokowi religji.

Dowiodłszy, że władza świecka powinna być obalona, książe przechodzi do innego szeregu wyobrażeń. Włochy, rzekł, zawsze pragnęły jednoty. W życiu Napoleona I-go od pierwszéj wyprawy Włoskiéj aż do św. Heleny cesarz wierzył w tę jednotę, że jéj dopomagał, że nie pojmował dla Włoch innego rządu. Książe pragnie, aby Napoleon III wyrzekł słowa, podobne do słów swojego stryja. Następnie roztrząsa, jakie jest dziś stanowisko Francji względem stolicy świętéj. Naśladujemy Kassandrę; nasze rady nie są słuchane; stolica święta wiecznie powtarza *non possumus* tym wszystkim, którzy stają przed nią z wyrazami pokoju w ustach; zagroźcie a ustąpi. Książe utrzymuje, że Francja nie może dłużéj pozostać w Rzymie; pod naszą chorągwią ukrywa się nieubłagana reakcja przeciw narodowemu włoskiemu ruchowi; potrzeba aby ustała. Zostawcie papieża wobec swojego ludu, to jedno wywikła nas z kłopotu.

Ta mowa sprawiła ogromne wrażenie przez umiarkowanie i wielką szczerość. Wnet p. de Boissy zapytał, czy mniemania książęcia są mniemaniami rządu? Pan Billault w kilku okresach zręcznych, wymykających się a bladych, odpowiedział, że do rządu należy wybór chwili, w któréj pożytecznie wystąpi, że rozprawy toczą się tylko o sposób wyrażania się, lecz że między mniemaniami rozwiniętemi a widokami rządu niema nic wspólnego.

Jeszcze margrabia de Boissy raz głos zabrał, rzucił się w różne zboczenia, w których uwielbiał żandarmerję.

Skreśliliśmy pobieżnie prace senatu aż do posiedzenia 1 marca włącznie. Brak miejsca nie dozwala w większéj nieco rozciągłości powtórzyć ważnych głosów na uprzednich posiedzeniach zabieranych, bo zapewne czytelnicy niecierpliwi są poznać mowę książęcia Napoleona; owoż na posiedzeniu 1 marca zajął on mównicę i odezwał się w te słowa:

„Prześwietny senacie, nie chcę odpowiadając wymównym mężom, którzy mię na tém miejscu poprzedzili, znamiętniać rozpraw; postaram się wszakże być jaśniejszym i dokładniejszym, niż podawane przez nich rady.

Założenia pana Bonjean zupełnie mię zadowoliły; nie potrzebuję mówić, że nieprzyzwoitości władzy świeckiéj w Rzymie zgodne są zupełnie z mojém własném przekonaniem.

Szczególniéj podobało mi się to dowcipne porównanie, w którém wystawił nam papiestwo pod obrazem wagi, mieszczącéj na jednéj szali władzę świecką, na drugiej duchowną; mówca jako szczery katolik przypomniał też prawidło z dziejów wyciągnięte, że w miarę jak władza świecka wzrastała, wnet wpływ duchowny w stosunku odwrotnym upadał. Lecz po téj obszernéj i uczonéj dziejowéj nauce, do jakichże wniosków przychodzi? Oto, że papież powinien panować w Rzymie, ale nie powinien rządzić, to rozwiązanie nie jest ani nowe, ani szczere; było ono roztrząsane przed dwóma laty, jest to skażona i uszczuplona przejawa wikarjatu. Ten pomysł mógł urodzić się w głowach mężów stanu, ale kiedy przyszło zamienić go na traktat, pióro wypadło z rąk dyplomatów; rzeczony pomysł nie mógł wydać żadnego istotnego wypadku, skoro przyszło do zastosowania jego zasady, do wydzielenia każdemu jego części, do oddania rządów istotnych królowi włoskiemu, a papieżowi pozorów władzy. Nie, nie było w nim żadnych pierwiastków rzeczywistego rozwiązania.

Prócz tego, ten środek rozwiązania już upadł, rząd rzymski nie chciał go nawet roztrząsać; upada sam z siebie wobec niezłomnéj odmowy dworu rzymskiego zezwolenia dziś, w przyszłości, w jakimkolwiek stanie wypadków, na najmniejszą zmianę władzy świeckiéj!

Logika jest nieubłaganą, zawsze do niéj wracać należy; podobne rozwiązanie nie może być zastosowane tylko pod jednym warunkiem, a mianowicie, aby obiedwie strony zgodziły się na jego przyjęcie; w obec odmowy dworu rzymskiego, cóż pozostaje do życzenia? To, co postaram się przed senatem wyłożyć: wycofanie wojsk francuzkich z Rzymu.

Zarzucano doradzanemu przezemnie rozwiązaniu, że jest wyrazem mniemania radykalnego. Przyjmuję w tym duchu i wnet wytłómaczę dla czego, rodzaj nagany, jaką to mniemanie znalazło na téj mównicy.

Teraz mości panowie, stojąc naprzeciw pana de la Gueronniere, wolniéj oddycham; wpośród wymównych okresów, zawierających pochwały dla wszystkich, dla Włoch, dla papiestwa, dla Piusa IX, dla króla Wiktora-Emmanuela, dla hrabiego Cavour i dla kardynała Antonellego, zdumionych zapewne, że się znaleźli złączeni tą girlandą kwiatów, którą ich mówca otoczył. Jakież jest wniesienie pana de la Gueronniere?

Tylko co powiedział: nic nie robić, zachować *statu quo* i czekać.

To nie jest rozwiązanie, jest to wyznanie bezsilności,

osłonionéj okrągłemi i brzmiącemi słowami, lecz bez żadnéj wewnętrznéj myśli.

Radzą więc rządowi czekać! Czego czekać? Czekać jeszcze większego pojątrzenia umysłów, jeszcze większego wzburzenia we Włoszech, we Francji, a nawet w Europie. W imię więc pokoju takie rady podawane są rządowi, rady zaprawdę szkodliwe; zaklinam najmocniéj rząd, aby za niemi nie poszedł.

Rzeczą jest niezbędną wrócić spokój umysłom, a na to potrzeba rozwiązać zadanie rzymskie. To zadanie rzymskie nadto wiele uczyniło złego; potrzeba mu raz położyć koniec. Jeżeli Francja, przez usta cesarza, wyrzeknie postanowienie wyraźne, wszelki niepokój ustanie.

Nie widzę wprawdzie, aby jakie rzeczywiste poruszenie krajem miotało; stronnictwo (używam tego wyrazu, bo pod nim jest ono znane) stronnictwo klerykalne posługuje się pozorem religji do wichrzenia umysłów. Jeślibym chciał przytaczać słowa niektórych biskupów, możnaby w nich widzieć niejakie podniety niezgody; ale powtarzam to wzburzenie nie jest głębokiém; unosi się ono tylko na powierzchni.

Gdyby cesarz zastosował rozwiązanie, o które prosimy, pokój wrócił by do umysłów, było by to oddaniem największéj usługi Francji i całéj Europie. Udane wzburzenie, o którem wspomniałem, upadło by, jako niemające celu.

Jest jedna nazwa, którą słyszałem wczoraj wymówioną z żalem, ale któréj ja nie wymówię; prócz tego, projekt adresu (który o wielu rzeczach mówi), nie wspomina o niéj; naśladując jego wstrzemięźliwość, poprzestanę na tem, w niczem nie wiążąc przyszłości, że nazwa Wenecji powinna być dziś zamilczaną.

Wstąpiłem na mównicę nie tracąc odwagi, chociaż z pewnym żalem; już rok upłynął od czasu, kiedy ten sam przedmiot roztrząsano przed senatem, wyznam, miałem nadzieję, że przed skończeniem roku, ta sprawa weźmie swój koniec.

Tym czasem nic się nie stało; stoimy na miejscu. Wracając do tego samego rozbioru byłoby daremnem sięgać za rok przeszły, ograniczę się więc tylko zdarzeniami roku upłynionego.

W roku 1861-m znakomity mąż stanu umiera; rząd natychmiast, i najmocniéj go za to wielbię, uznaje królestwo włoskie w jego obecnych obrębach obejmujących cały półwysep, wyjąwszy Rzym i Wenecję. W istocie nie chciał zostawić nieprzyjaciołom Włoch czasu do skorzystania z tego zgubnego wypadku; pod tym względem, jednym wyrazem tylko wspomnę o miejscu mowy jenerała Gemeau; trzeba szanować słowo cesarskie, mówi zacny jenerał, bo słowo cesarskie jest zawsze rzeczą ważną; a obok tego oświadczenia, tuż doradza, niewiem jakieś tam zmiany w podziale Włoch.

Ja nic nie rozumiem tych podziałów; Włochy nie są kawałkiem kauczuku, co by dawał się rozciągać lub kurczyć według okoliczności; kiedy uznano Włochy, uznano je w ich nowym obrębie, to jest cały półwysep, wyjąwszy Rzym i Wenecję.

Prócz tego, mości panowie, ustaliły się już nasze wzajemne przekonania, niemyślę, abym potrafił odmienić wasze; ale zapewne i sami niesądzicie, abym wyrzekł się moich. Jeden ze zręcznych i wybornych mówców, z powodu téj saméj sprawy powiedział w roku przeszłym. Dwie tylko istnieją polityki; między niemi wybierać należy, napróżno byłoby szukać trzeciéj."

Mówiono też w roku przeszłym: tylko trochę cierpliwości, wytrwałość pokonywa wszelki opór.—Tymczasem Cesarz nic nie zaniechał, aby zbliżyć rozwiązanie; ale w Krymie niepodobna było nic otrzymać.

Rok upłynął; rok bieżący podobnież przejdzie, lata, powiem nawet wieki jedne po drugich następować będą, a dwór rzymski niezgodzi się na żadną zmianę, bo rząd papieski, dopóki się niezlęknie, dopóty nic nie ustąpi.

Nakoniec, na pewny czas przed zebraniem senatu, w pierwszych dniach stycznia tego roku, rząd przedsięwziął krok ostatni i tém ważniejszy, że był nader umiarkowany.

(W tém miejscu książe Napoleon odczytał depeszę przez pana Thouvenel do margrabiego de Lavalette, dla dowiedzenia się na jakich zasadach można się porozumieć z dworem rzymskim).

Niepodobna było zaiste, rzekł daléj mówca, być umiarkowańszym i szczerzej żądać pojednania. I cóż? wszelkie rozumowanie jest tu zbytecznem, czyny głośniéj przemawiają, niż wszystko cobym mógł powiedzieć. Oto jest doniesienie pana de Lavalette do pana Thouvenel.

(Książe czyta najwybitniejsze miejsce z listu pana de Lavalette, w którym donosi, że kardynał Antonelli uznał wszelkie układy za niemożliwe).

Tak więc, mówi książe daléj, oto jest odpowiedź stanowcza, ostateczna, nietylko na dziś ale na wszystkie wieki. Próżno więc mówić o ustępstwach, dwór rzymski uczynić ich ani chce ani może.

Jakież wnioski wyciągnąć ztąd należy? O! ledwo je wskazać, dwór rzymski korzysta na rzecz swéj władzy świeckiéj, z obecności naszego wojska, posługuje się naszymi żołnierzami i odrzuca wszelkie nasze rady.

Dwór rzymski czeka! W tém cała jego siła! Dla czego? niespodziewa się on, żeby Francja dopomogła mu do odzyskania straconych krajów? Nie, zna on aż nadto uczucia Francji, aby mógł oddawać się podobnym złudzeniom, zna aż nadto swą własną słabość, aby niewiedzieć, że potrzebuje sił obcych dla odzyskania swych świeckich posiadłości, ale mówi do siebie: Utrzymajmy statu quo, zasilajmy zaburzenia Włoskie; przyjdzie czas, gdzie obecny stan rzeczy zmieni się, a wówczas kiedy wojsko obce pobije Włochy a może i Francję, wówczas powróci mi moje państwo. Łudzić się nienależy, nadzieja na oręż austryjacki utrzymuje dwór rzymski w jego niezachwianym oporze.

Potrzeba dobrze zrozumieć całe znaczenie słów *non possumus*, mających pewną wielkość. Lecz czyż wiecie względem kogo Rzym ich używa? Względem tych co mu sprzyjają, co mu radzą ustępstwa; ale kiedy znajdzie się pod ciosem konieczności, wnet o tem zdaniu zapomina.

Traktat Tolentyński dostatecznym jest tego dowodem. Czyż przysięgi nieistniały wówczas jak mogą dziś istnieć? Ale wcale nie o to chodzi. Takie już jest postępowanie dworu rzymskiego: niezłomność, zacięte odmowy dla tych co go wspierają, umiarkowanie, upokorzenie nawet, kiedy się znajduje pod naciskiem konieczności.

Czyż należy nadużywać w ten sposób katolickich uczuć Francji i cesarza, nadużywać naszego sprzyjania, by wtrącać nas w okrutne położenie, zapalające między nami żarzewia niezgody?

Już prawie wszystko wypowiedziano w sprawie rzymskiéj; nie chcę nużyć uwagi senatu przez moje wywody. Tak jest! kocham wolność ludów i lękałem się dać unieść się własnym uczuciom, którym sam niedowierzałem. Szukałem więc moich dowodów nie we własnych zasobach, nie u dziejopisów, którzy mówili o papiestwie, nie u publicystów, nie! szukałem ich w tajemnych zwierzeniach dyplomacji. Już dawno zajmuję się tą pracą; sięgnąłem nieco wyżéj, abym mógł rozwinąć przed senatem obraz zupełny. Przejrzałem depesze pisywane przez ambasadorów francuzkich w Rzymie, do królów starszéj dzielnicy burbońskiéj, przed 1789-m rokiem. Chciałem w ten sposób przekonać, że nie odwołuję się do namiętności senatu, ale do jego rozumu.

(Książe Napoleon odczytuje szereg depeszy, w których posłowie zgodnie przedstawiają opłakany stan rządów papieskich. Tak około roku 1669-go, książe de Chaulnes pisze do Ludwika XIV, że znalazł dwór rzymski jeszcze w gorszym stanie niż oczekiwał i jeżeli pójdzie tą drogą, łatwo przewidzieć koniec tego rządu, rozumié się pod względem władzy świeckiéj).

Przytoczyłem zdanie książęcia de Chaulnes, rzekł mówca, dla okazania, że przed dwóma wiekami, rząd świecki był statecznie złym; a jeśli tak jest, wnieść można, że to leży w jego istocie, w samym jego składzie; nie dla tego, aby chciał być złym, ale że nim nieodzownie być musi.

(Książe Napoleon w dalszym ciągu swych przytoczeń, odczytał depeszę margrabiego d'Aubeterre z 1765-go, w któréj poseł opisuje w najmocniejszych wyrazach niedbalstwo i nieprzezorność administracji, do któréj należy czuwać nad zaopatrywaniem Rzymu zbożem i oliwą, dwóma istotnemi przedmiotami żywności ludu. Rzeczona administracja, mówi depesza, sama je zakupuje jak chce, sama oznacza ceny, a zawsze na zapasach zbywa. Kilka lat późniéj kardynał de Bernis, wówczas poseł w Rzymie, pisał d. 4 września 1771 r. że uważał za największą ofiarę złożoną królowi to właśnie, iż przeniosł się na mieszkanie do Rzymu. „Wszystko tu, pisze, jest skryte, tajemnicze, zazdrośne, podejrzliwe, jak w klasztorach i pustelniach." A dnia 3 grudnia tegoż roku, książe d'Aiguillon, ulubieniec pani du Barry, który objął ministerstwo po książęciu de Choiseul, odpowiedział kardynałowi, że przedstawiony przezeń obraz nie daje dobrego wyobrażenia o rządzie papieskim; sądząc zaś z jego szczegółów, odbijają się w nim zasady, które w klasztorze zaczerpnął. Dodał, że król sądzi być ubliżającem swojéj godności, przekupywać tych, którzy mogą być powiernikami tajemnic dworu rzymskiego.

Tenże kardynał w depeszy 30 stycznia 1779, żywo opisuje knowania i nadużycia panujące w sądownictwie *Datarii*; trzęsie się ono, są wyrazy kardynała, od szachrajstw i przedajności. Boleje, widząc dwór rzymski przychylniejszym dla państw mu nieprzyjaznych, niż dla tych, co są jego najskuteczniejszemi podporami.

Tak więc, mówi ks. Napoleon, polityka rzymska była zawsze jednostajną i depesza kardynała de Bernis przypomina to samo, co się i dzisiaj dzieje. Kardynał de Bernis kończył temi wyrazami: Mam zwyczaj przypatrywać się wszystkiemu i to właśnie najmocniéj mię oburza; ale choroba jest nieuleczona.

O mości panowie, te objawienia kardynała de Bernis są aż nadto wymówne, nadto prawdziwe, w wylaniu duszy pisane, bo niedomyślał się, aby kiedykolwiek posłużyć miały do rzucenia światła na cały stan rzeczy.

Książe w dalszych przytoczeniach przypomina inną depeszę kardynała de Bernis pisaną w r. 1782, przed rewolucją, w któréj znajduje się następne miejsce: „Położenie staje się codzień niebezpieczniéjszem, lękam się, aby panowanie Piusa VI nie było dla niego zrzódłem łez." Ziściło się co przewidywał, rzeczywiście Pius VI nie mało łez wylał.

Kardynał de Bernis pisze znowu d. 31 grudnia. Wyznam, że ta depesza wielką mi przykrość sprawiła, nie wspomniał bym o niéj nawet, gdyby to nie było potrzebném do objaśnienia stanu rzeczy. Owoż, ksiądz de Bernis pisze: „Boleję widząc jak jego świątobliwość coraz się bardziéj upadla." Tego wyrażenia użył dosłównie kardynał, co do mnie nie ośmieliłbym się nigdy coś podobnego powiedzieć.

Odpowiadając na tę ostatnią depeszę, hrabia de Vergennes pisał d. 21 stycznia 1785 r.: *„zgadzam się zupełnie na przedstawiony obraz i znajduję, że uwagi waszéj eminencji zasługują na rozpamiętywanie."*

Tenże minister pisał jeszcze d. 16 września: „Niepodobna przewidzieć, co stanie się z tym ludem, wspieranym pieniędzmi całego świata, kiedy zostanie ich pozbawionym; będzie to najnikczemniejszy z ludów," i rzeczywiście to nastąpiło.

Książę Napoleon przywodzi jeszcze depeszę kardynała de Bernis z d. 29 grudnia 1789, w któréj ten ambasador donosi, że krąży po Rzymie przepowiednia Cagliostra, oznajmująca, że Pius VI będzie ostatnim z papieżów, przepowiednia, czyniąca ogromne wrażenie między ludem. Ostatnia depesza 1790 roku, skreśla w najposępniejszych barwach stan rządu papieskiego.

Skorzystałem, mówi książę Napoleon, z możności złożenia senatowi tych zdań, gdybym je w mojém imieniu wypowiedział, oskarżonoby mię o gwałtowność, o namiętność; tymczasem przedstawił je kardynał.

Na takie mniemanie zasłużył rząd papieski na długo jeszcze przed rewolucją i w przeddzień jéj wybuchu.

Przejdźmy do innego szeregu dokumentów, więcéj zajmujących, bardziéj spółczesnych. Pochodzą one od człowieka, którego powaga nie zostanie odrzuconą przez senat, pochodzą od cesarza Napoleona I.

Mówca czyta wyjątek z raportu, przesłanego przez pana Ortoli, ajenta francuzkiego w Rzymie do książęcia de Cadore, ministra spraw zagranicznych. Mówi on w tém doniesieniu, że wszyscy w Rzymie, wyjąwszy księży i nieprzyjaciół naszych, ze smutkiem widzą, iż wprowadzenie rządu konstytucyjnego zostało odłożone.

Cesarz natychmiast rozkazał swemu ministrowi spraw zagranicznych, przedstawić sobie zupełne sprawozdanie o sprawie władzy świeckiéj w Rzymie. Niepodobna jest czytać to sprawozdanie, mówi mówca, bez uznania w niem ręki cesarskiéj; widocznie książę de Cadore miał je sobie przez cesarza podyktowane.

To sprawozdanie było podane 13 lutego 1810 r. Około Napoleona I wrzały podobnež namiętności, jeśli nie tak gwałtowne, bo Napoleon I tegoby nie ścierpiał, namiętności podobne do tych, które wrą około dzisiejszego tronu.

Cesarz chciał jasno przejrzeć w tych wszystkich knowaniach i zasięgnął zdania tych ze sług swoich, w których pokładał najwięcej ufności.

Mówca odczytuje to obszerne sprawozdanie, w którem książe de Cadore zapytawszy cesarza, czy myśli ponowić błąd Karola Wielkiego, uposażając papiestwo dziedzictwem ziemskiem i władzą świecką, oświadcza, że to być nie powinno. Wzywa cesarza, aby słuchał nauk doświadczenia. Z mocą wykazuje niebezpieczeństwa najwyższéj władzy połączonéj z kapłaństwem. Władza świecka jest przyczyną wszystkich klęsk, które nad Włochami ciążyły i ciężkich wstrząśnień nieraz miotających światem. Twierdzić można, że papiestwo było nieustannym przeciwnikiem spokojności ludów półwyspu, a nader często spokojności wszystkich narodów. Władza świecka była pobudką zgorszenia dla Europy, jéj to nadużyciom przypisać należy oderwanie Anglji i Niemiec z łona katolicyzmu. Odszczepieństwo jest płodem władzy świeckiéj. Papieże byli biczem ludów, bo chcieli nad niemi panować. Widoki władzy świeckiéj były zawsze przeciwne religji. Rzym, dodaje sprawozdawca, Rzym na nieszczęście nie zmienił polityki. Dzisiejszy papież jest cnotliwy, szczerze religijny; ale zbłąkał się z prawdziwéj drogi idąc za starym duchem dworu rzymskiego. Złe leży w naturze instytucji, należy ją z pniem wyciąć, przez rozdział dwóch władz.

Mówca znajduje jeszcze w jedném miejscu tego sprawozdania, gdzie toczy się rzecz o stosunki stolicy świętéj z rzecząpospolitą francuzką, dowód tego co mówił kardynał Bernis, a także, że niereligijna Francja zawsze papiestwo oszczędzała. Książę Napoleon mówi, że ten szczegół w historji kościoła jest godny uwagi.

Mówca, ciągnąc daléj czytanie raportu, znajduje w nim dowód prawdziwości zdarzenia, które przytoczył w roku przeszłym, a które obudziło śmiech kilku senatorów a zasmuciło kilku innych. Książe tu twierdził, że Pius VII w przedsięwziętéj podróży do Paryża dla namaszczenia cesarza, miał główny zamiar: wyjednać pewne korzyści dla swojéj władzy świeckiéj.

Owoż, te wyrazy mówcy znalazły zupełne potwierdzenie w raporcie książęcia de Cadore. Powiedziano w nim wyraźnie, że celem podróży papieskiéj było odzyskanie Romanji i rozszerzenie władzy świeckiéj. Gdy ten cel osiągniętym nie został, Rzym stał się wnet przytułkiem wszystkich zbójców, którzy nękali królestwo neapolitańskie zbrojownią wojny dla Anglji, miejscem w którem Francuzi nie znajdowali żadnego bezpieczeństwa. Najprawowitsze żądania rządu cesarskiego były ciągle odrzucane; jak naprzykład żądanie o zniesienie mnichów i o uwolnienie biskupów francuzkich, od osobistego udawania się do Rzymu po kanoniczną instytucję.

Raport kończy się następnym wnioskiem: że cesarz Napoleon I znajduje się na rozdrożu, albo nieuznawania nadal władzy duchownéj papiestwa, albo wytępienia władzy świeckiéj. Wybór nie może być wątpliwy, mówi rzeczony dokument. Pierwszy środek obrażałby sumienie tego, który we Francji dźwignął kościoły i który nie może chcieć skażenia wiary przez niebezpieczne nowości. Ale religja nie wymaga utrzymania władzy świeckiéj; jéj dobro nie jest przywiązane do nieograniczonego trwania władzy szkodliwéj. A więc książe de Cadore radzi cesarzowi natychmiast znieść władzę świecką. W skutek tego raportu, cesarz rozkazał swemu ministrowi spraw zagranicznych ułożyć jeszcze silniejszy memorjał, dla członków rady tajnéj swojego cesarstwa.

Książe oświadczył, że całego memorjału czytać nie będzie, lecz prosi pozwolenia senatu przytoczyć z tego dokumentu te szczegóły, które nie znajdują się w poprzedzającém piśmie.

Jakoż przytacza miejsce, w którém powiedziano, że Neapol od pierwszego zamachu został zdobyty, ale że opór objawił się po zwycięztwie, przez zbójectwo i morderstwa; że jeden z ministrów neapolitańskich, znalazłszy przytułek w Rzymie, knował tam spiski i kierował bandami zbójców.

O, mości panowie, rzekł mówca, łatwoby mi było skorzystać ze zbliżenia zdarzeń ówczesnych z dzisiejszemi. Nie uczynię tego, by nie znamiętnić rozpraw, ale każden z senatorów w myśli to uczyni. Memorjał jeszcze mówi, że upór dworu rzymskiego daje przeczuwać największe niebezpieczeństwo, że tylko obalenie zasady pomięszania dwóch władz, może wyprowadzić z tych trudności.

Po przytoczeniu głównych wyjątków tego ważnego memorjału, książę zwraca uwagę na depeszę 25 lipca 1810, przez pana Ortoli książęciu de Cadore, w któréj zawarte są doniesienia, iż dwór rzymski burzy umysły i stara się jątrzyć je przez upowszechnianie cudów.

Miałożby to być prawdą, mówi daléj mówca, że jednakowe pobudki dają zawsze początek jednakowym objawom; a za każdém wspomnieniem jakiejś przesady przyjdzie nam wymienić jakiś list pasterski? Niedawno słyszeliśmy o tajemniczych grotach, o dziewicach prowadzących rozmowy z Najświętszą Panną; zawsze używane są też same środki do wpływu na sumienia.

Następnie książe powtarza to, co Napoleon mówił zgromadzonym około siebie deputowanym krajów rzymskich; czyni uwagę, że *te słowa były urzędowe, wyważone i obmyślane, nim je cesarz wyrzekł. Chciałbym, dodaje, aby Napoleon III i dziś podobnie się odezwał!* Książe zakończył czytanie, okolnikiem do biskupów, podpisanym d. 13 lipca 1810, z powodu podżegań religijnych, które poczęły miotać Francją, i oświadcza, że nic go głębiéj nie wzruszyło, jak widok wielkiego cesarza, który w pośród olbrzymich walk Europy, nie stracił z uwagi zasad, oddzielenia władzy duchownéj od świeckiéj.

Skończyłem, rzekł książe, z dokumentami cesarstwa; przechodzę teraz do restauracji. Senat ujrzy szczegóły nadzwyczaj ciekawe, zdziwienie jego będzie wielkie, kiedy usłyszy nazwy osób, podpisane u spodu listów, jakie wnet odczytam.

Jakoż książe czyta przed senatem list księdza biskupa Ortozi do hrabiego de Jaucourt, z d. 10 listopada 1814 r., memorjał nadesłany z Włoch hrabiemu de Jaucourt przez książęcia Juljusza de Polignac, list pana Curtois de Précigny, posła francuzkiego w Rzymie z d. 20 czerwca 1818, listy książęcia de Blacas w latach od 1819—1822. Te wszystkie pisma przedstawiają dwór rzymski w najsmutniejszych barwach. Rządzą tu trzy bóstwa, mówi pan Courtois de Précigny: próżność, pieniądze, bojaźń.

Poseł francuzki, przejęty zgrozą, mówi o rozbojach popełnianych u samych bram Rzymu, donosi, że kiedy król pruski jechał do Neapolu, musiano rozstawić 9 tysięcy Austryjaków wzdłuż drogi, prowadzącéj przez państwo rzymskie, z obawy napaści na jego osobę.

Obok takiego nieładu już pomysł jednoty włoskiéj wynurzać się począł; główném zaś panującém wówczas we Włoszech uczuciem była nienawiść przeciw Austrji.

Jest to smutny obraz, ale któż za to powinien być odpowiedzialnym: czy lud? czy ci co nim tak źle rządzili?

Książę Napoleon przytacza, że p. de Laval-Montmorency, ambassador w Rzymie, pisał w roku 1823, że lud dopomina się o lepszy systemat administracji. Baron de Damas pisze z d. 28 lutego 1827, że należy rząd papieski ratować od jego własnych błędów. Chateaubriand pisał d. 16 kwietnia 1820 roku list o Włoszech, który można wziąć za jasnowidzące proroctwo. „Daremna, nie należy mięszać spisków ze stanem rzeczy, wypływających z przyczyny trwałéj a powszechnéj" i daléj „Francja wznieca żal i ożywia nadzieję." Następnie Chateaubriand przedstawia stan Włoch tak jak go widział, ukazuje, że Piemont jest w ręku jezuitów; Lombardja, ujarzmiona przez Austrję; rząd ojca świętego zakłopotany niedostatkiem skarbu; Neapol, ujarzmiony przez nikczemność własnéj ludności; i dodaje: „Ale jeśliby popęd przyszedł zewnątrz, jeśliby panujący po téj stronie Alp wprowadził rząd konstytucyjny w swojém państwie, wnet rewolucja wybuchnie, bo już wszystko dojrzało."

Chciałem przez te przytoczenia dowieść trzech rzeczy, a mianowicie: przez przytoczenia do roku 1790, że rząd państw rzymskich miany był zawsze za najgorszy; przez przytoczenia z epoki cesarskiéj, że Napoleon I uważał połączenie w jedném ręku władzy duchownéj i świeckiéj za nieszczęście; nakoniec z pism znalezionych w archiwach dyplomatycznych restauracji, że myśl jednoty, nie jest myślą dni naszych, nie jest ideą zdobyczy i ambicji osobistéj, lecz że już wówczas ożywiała wszystkie serca patrjotyczne włoskie.

Mości panowie, ten stan rządu papieskiego jest nadzwyczaj smutny; jest on smutny w teraźniejszości, jak nim był w przeszłości; będzie smutnym nadal, tak jak jest nim dzisiaj; wszelkie ulepszenia są niemożliwe. Koniecznie wyjść z tego stanu należy. (d. n.)

Anglja.

Londyn. Dalszy ciąg posiedzenia izby lordów dnia 10 lutego.

Hrabia Russell mówi daléj: Co do zdarzeń pojedyńczych, których lord Caernarvon dotyka, nie jestem w stanie powiedzieć, czy które z tych osób są lub nie są wplątane w te spiski. Wiemy wszyscy, że w czasie rozerwania Stanów Zjednoczonych, objawiły się w naszym kraju spółczucia już to za jedną, już za drugą stroną; i północ i południe miały siła zwolenników. Co do pojedyńczych zdarzeń, powiedziałem już, iż według mojego zdania, było oczywistém, że okoliczności były tego rodzaju, że żaden z Anglików nie mógł być uwikłany w jakikolwiek spisek. Zdarzało się nawet, że nie jeden stowarzyszony jakiego domu handlowego, mającego blizkie stosunki z południem nawet wówczas, kiedy cały dom był zwolennikiem południa, ów stowarzyszony całą duszą przylgnął do jednoty. Owóż proste lisy, posyłane wśród takich okoliczności, mogły spowodować uwięzienie. Zapewne w podobnym razie uwięzienie mogło być arbitralne i niesprawiedliwe.

P. Seward oświadczył, że według jego zdania okoliczności były dostateczne do obudzenia podejrzeń, ale skoro odkryła się ich bezzasadność, wnet uwalniano zatrzymanych. Uwięzienie osób niewinnych jest wypadkiem dotkliwym i dającym powód do słusznéj żałoby; lecz nie sądzę, aby prócz prawa skargi i ciągłych przełożeń ze strony lorda Lyons, okoliczności upoważniały rząd angielski do szerszéj interwencji. Co do do pana Green uczynił on dnia 5 września następne oświadczenie: „Żądam, aby nasi przyjaciele nie rozpoczynali procesu z powodu mojego uwięzienia. Lord Lyons uczynił przedstawienie w mojéj sprawie i badanie dokonane będzie w porze właściwéj, tymczasem pozostać muszę w ręku strażników twierdzy."

Były i inne przypadki zatrzymania i uwięzień, a nawet bardzo ścisłych; były przypadki uwięzień bez sądu. Ale nakazywał je rząd wdany w największą i w najstraszliwszą wojnę domową, jaka kiedykolwiek miała miejsce. Czy słusznie lub niesprawiedliwie, nie do nas sąd należy; lecz powinniśmy przypuścić, że wszystkie środki, do jakich uciekają się narody cywilizowane w ciągu wojen między sobą, są dziś Amerykanom dozwolone. Co do wypadków szczególnych, jestem tego przekonania, że nigdy władza arbitralna nie może być powierzoną nikomu, aby natychmiast nie okazały się nadużycia. To tylko pewna, że ilekroć który z poddanych angielskich bywał uwięziony, ilekroć ważne powody za nim przemiawiały, nigdy nie zaniedbywałem ostrzegać lorda Lyons, a ten nigdy nie zaniedbywał przedstawiać tego rządowi Stanów Zjednoczonych. (Słuchajcie!) Okazywał się on ciągle najczujniejszym w téj mierze, jestem więc przekonany, że szlachetna izba nie posądzi rządu angielskiego o niedbalstwo.

Hrabia Derby. Jeśli przyjmiemy naukę, że prezydent może używać władzy uwięzienia bez wyroku sądowego i zawieszania *habeas corpus*, bez upoważnienia kongresu, sądzę jednak, iż trudno będzie szlachetnemu hrabiemu Russell wymienić prawo lub przynajmniéj przykład, któreby upoważniały do przymuszania cudzoziemców do przysięgi posłuszeństwa, przed wydaniem sądowego wyroku.

Hrabia Russell. O ile przypomnieć sobie mogę, powiedziałem, że na uczynione w kongresie wniesienie, aby upoważnić prezydenta do zawieszenia ustawy *habeas corpus*, kongres, przechodząc do porządku dziennego, czy składając projekt na stole izby, jakimkolwiek innym sposobem używanym w Stanach Zjednoczonych, uchwalił słabą większością to wniesienie. Rozumiem, że nie mamy powodu do zażaleń, że prezydent używa téj władzy i że kongres jéj nie kontroluje. Co do innych zdarzeń, o których mówił szlachetny lord, te nie doszły do mojéj wiadomości; bo inaczéj zasięgnąłbym najdrobiazgowszych szczegółów. *To pewna, że nie przypominam sobie innych wypadków, w którychby kogokolwiek zmuszono do przysięgi posłuszeństwa Stanom Zjednoczonym, prócz jednego,* który zwrócił na siebie uwagę lorda Lyons, lecz ten człowiek oświadczył gotowość zostania obywatelem Stanów Zjednoczonych. Zapowiedział on, że po upływie niejakiego czasu (trzech miesięcy) prosić będzie o zostanie obywatelem Stanów Zjednoczonych. Za nadejściem tego czasu, nie tylko winien był złożyć przysięgę posłuszeństwa Stanom Zjednoczonym, ale cofnąć wszelką inną wykonaną przez siebie przysięgę jakiemukolwiek panującemu obcemu, a mianowicie najjaśniejszéj królowéj Wiktorji. Owóż, gdy ten sam człowiek został uwięziony i odwołał się do opieki praw angielskich, przełożono to panu Seward, który odpowiedział, że więzień nie jest już poddanym najjaśniejszéj pani. Zasięgnięto bliższych w téj mierze wiadomości i okazało się, że p. Seward był w błędzie; oświadczył bowiem rzeczony dżentelmen zamiar zostania obywatelem Stanów Zjednoczonych, ale nie przestał jeszcze być poddanym angielskim i sam postawił się w niemożności odwoływania się do opieki któregokolwiek z dwóch rządów.

Hrabia Donoughmore. Nie wchodząc w ogólne rozprawy izby, chciałbym otrzymać wyjaśnienie jednego szczegółu. Czy szlachetny lord, stojący na czele spraw zagranicznych pochwala to, że rząd cudzoziemski narzuca poddanemu angielskiemu przysięgę posłuszeństwa, jako warunek stawienia go przed sądem? Według mego zdania nie podobna wyrządzić większéj zniewagi człowiekowi. Jakto! więżą go i przed wszelkiem badaniem, przed osądzeniem zmuszają do wykonania przysięgi rządowi co go uwięził? Rozumiem, że szlachetny hrabia odpowie stanowczo na to pytanie.

Hrabia Russell. Odpowiadam: nie wiem o tém, aby rząd amerykański miał narzucać przysięgę poddanemu angielskiemu, wiedząc, że jest poddanym angielskim. Kiedy p. Seward uwiadomiony został przez lorda Lyons o tém uwięzieniu, odrzekł, że o tém nie wie, i że przysięga nie będzie wymaganą od poddanego angielskiego.

Hrabia Derby. Z tego wszystkiego wynika, że tylko po złożeniu przysięgi można wyjść z więzienia.

Hrabia Malmesbury. Zapytam szlachetnego hrabię, ministra spraw zagranicznych, czy w papierach otrzymanych od admirałów stanowiska amerykańskiego i od konsulów w Ameryce, znajdują się jakie doniesienia o obecnym stanie blokady portów południowych. Pragnę też wiedzieć, czy szlachetny hrabia może dać jakie objaśnienia o zabójstwie popełnioném w Pizie na osobie doktora M' Carthy w jego własnym domu przez mordercę włoskiego, który dla niedbalstwa władz miejscowych, potrafił umknąć po spełnionéj zbrodni.

Hrabia Russell. Odpowiada, że rzecz tycząca się blokady jest tak ważną i dała powód do tylu rokowań, że dziś nie znajduje być właściwém wdawać się w dłuższe w téj mierze rozprawy. Co do zabójstwa popełnionego w Pizie, rząd włoski przedsięwziął wszelkie starania do odkrycia zabójcy.

— Na tém się zakończyło posiedzenie dnia 10 lutego. Mowa lorda Russell jest z tego względu ważną, że wyjaśnia jeden z bardzo drażliwych szczegółów międzynarodowego prawa, co do służącéj rządom mocy więzienia cudzoziemców, podejrzanych o knowania polityczne w kraju, gdzie znaleźli gościnność. Anglja nigdy nie odmawia opieki swoim poddanym, niekiedy idzie nawet za daleko w téj mierze, dobrze więc jest, że taki mąż stanu jak hr. Russell wytłumaczył zasady, jakich rząd trzyma się pod

tym względem i zaprzeczyć nie podobna, aby te zasady nie były mądre i sprawiedliwe.

Posiedzenie 11 lutego. Hrabia Saint Germans składa odpowiedź królowéj na adres izby lordów. Jéj brzmienie jest następne: „Szczerze dziękuję za wasz pełen uszanowania i czułości adres, a mianowicie za sposób, w jaki zapewniliście mię o waszym żalu z nienagrodzonéj straty poniesionéj przezemnie i przez kraj, w skutek boleśnego i straszliwego ciosu, jakim podobało się opatrzności mię nawiedzić.“

Dalsze szczegóły tego posiedzenia są mniejszéj wagi.

Austrja.

Gazeta wiedeńska ogłasza projekt do prawa, wypracowany przez komisję izby poselskiéj, o stosunkach kościoła z państwem. Komissja poprzedziła go następnem oświadczeniem:

„Komissja oznajmuje, że przyjmując ogólne zasady sprawozdania pana Muhlfeld, zostawia samemu sprawodawcy odpowiedzialność za wykład pojedyńczych szczegółów, składających jego pracę. Czteréj członkowie komissji zapisali na posiedzeniu 7-go grudnia 1861-go następne oświadczenie: My niżéj podpisani, nie możemy, z wielu i ważnych przyczyn, uznać za prawdziwy poglądu, jaki utrzymany został przez większość komissji w rozprawach i uchwaleniu niniejszego projektu. Powinniśmy atoli, odwołując się do stanowiska, w którem przetrwaliśmy aż dotąd, tem mocniéj zastrzedz sobie prawo późniejszego wytłómaczenia naszych pobudek i obrony naszego sposobu widzenia, na ogólnych rozprawach mających toczyć się w saméj izbie,—im różność zasad wziętych w swéj całości, bardziéj sprzeciwia się sformułowaniu projektu przez mniejszość członków.

Podpisali: Iirsch, biskup budyszyński; Litwinowicz, biskup kawacki, sufragan biskupa Lwowskiego; Eder, opat melleński: Richard; hrabia Belcredi.

Przytaczamy niektóre artykuły tego prawa.

Artykuł III. Dla obójga płci, wiek wyboru wyznania zakreśla się skończonemi 18-tu latami.

Art. X. Różnica wyznań nie jest przeszkodą cywilną do małżeństwa.

Art. XI. Różnica wyznań między dziećmi a rodzicami tudzież osobami powołanemi do ich wychowania, nie pozbawia tychże osób praw opiekuńczych.

Art. XII. Wyznanie nie przeszkadza, ani stałemu zamieszkaniu, ani kupnu majątku nieruchomego, ani używaniu praw obywatelstwa.

Art. XIII. Wyznawcy rozmaitych obrządków, również mają prawo do dostojeństw, urzędów i posad rządowych.

Art. XIV. Wszyscy powołani do przysięgi, składać ją będą według następnéj roty: *Tak mi Boże dopomóż.* Ci którym ich wyznanie nie pozwala w ogólności przysięgać, powinni stwierdzać, to co utrzymują, podaniem ręki.

— Czytamy w korespondencji powszechnéj *Scharfa:*

Wiadomość, że Łukasz Wukałowicz pogodził się z książęciem czarnogórskim, rokosz hercogowiński, wzburzenie umysłów panujące w krajach słowiańsko-południowych Turcji, postawa księstw Naddunajskich i Serbji, księstw gdzie najwyższa zwierzchność sułtana doprowadzoną została do marnego pozoru, a nadewszystko pilne uzbrajanie się Serbów,—przerażać musi ciężką obawą o położenie Turcji. Spójność z wypadkami toczącemi się w Grecji, gdzie Heterja (to jest zasady filohelleńskiego postanowienia) odnowiła dawniejszą tajemniczą działalność, a między rokoszem krajów tureckich jest dziś dotykalną. Owoż zaświtał już przeddzień przełomu i pytanie Wschodnie nagle ukazało się na pierwszym planie pytań europejskich. Rzecz oczywista, że te wypadki tak blizko obchodzące Austrję, obarczą ją nowemi pieniężnemi rozchodami.

Wiedeń 28 lutego. Cesarz raczył przyjąć, d. 26 lutego, deputację rady municypalnéj wiedeńskiéj. Burmistrz, doktor Zelinka, wynurzył naj. panu, z powodu rocznicy 26 lutego, wdzięczność stołecznego i rezydencjonalnego miasta Wiednia, za udzieloną konstytucję ludom austryjackim i wręczył mu następny adres:

„Naj. panie,

„Wierni i posłuszni przedstawiciele twojéj solicy, nie mogą nie złożyć w rocznicę moralnego odrodzenia ojczyzny przez konstytucję powszechną najmiłościwiéj nadaną, ponownych u podnoża tronu w. c. mości wynurzeń najgłębszéj, najszczerzéj i najprzywiązańszéj wdzięczności.

Jedna z najpiękniejszych kart dziejów Austrji, poświęcona będzie panowaniu w. c. mości, a imię Franciszka Józefa I, założyciela nowéj ery konstytucyjnego życia, otoczy nieśmiertelna sława w pamięci najodleglejszych pokoleń.

Najjaśniejszy panie, przedsięwziąłeś dokonanie wielkiego dzieła. Jest to najwyższém posłannictwem, najświętszą powinnością wszystkich konstytucyjnie powołanych do téj pracy, przykładać się z całéj duszy do jéj dokonania.

Racz w. c. mość przyjąć od przedstawicieli swéj stolicy uroczystą przysięgę, że postarają się spełnić z największą gorliwością tę powinność, o ile to tylko obejmuje obręb ich działalności. Oby błogosławieństwo Boskie spoczęło na w. c. mości!

Wzniosłe świadectwo sumienia, naj. panie, że szukałeś i znalazłeś własne szczęście w uszczęśliwieniu swego cesarstwa, doda ci sił i mocy, do osiągnienia celu, do którego z taką sławą dążysz. Duch jedności przewodniczyć będzie, mamy pewną nadzieję, ludom austryjackim, bo łączy je wszystkie jeden węzeł miłości dla odwiecznéj dynastji, węzeł wiernego poświęcenia dla cesarza.“

Naj. pan, łaskawie przyjąwszy adres rady miejskiéj raczył odpowiedzieć jak następuje:

„Ze szczerem zadowoleniem przyjmuję złożony mi adres. Wierne uczucia dla mego domu i dla mnie, które wynurzacie, objawiona wdzięczność za udzieloną przezemnie konstytucję, są dla mnie rękojmią, że oceniacie całą jéj wartość.

O ile zamiary moje zawsze dążą do uszczęśliwienia mych ludów, o tyle spodziewam się, że przedstawiciele mojéj stolicy, postarają się pracować na pomyślność spółobywateli.

Szczęśliwy jestem, że mogę wam wyrazić osobistą podziękę za gorliwość i poświęcenie, objawione przez was w klęsce, która świeżo dotknęła miasto Wiedeń.“

Natychmiast po tem posłuchaniu, deputacja udała się do ministra stanu, pana Schmerling i również złożyła mu adres, z powodu rocznicy 26 lutego.

— W izbie panów, minister stanu odpowiedział na uczynione sobie zapytanie, w rzeczy patronatu.

Sobor 1849, rzekł p. Schmerling, dopomniał się na mocy praw zasadniczych 4 marca 1849 r., o zostawienie kościołowi władzy zarządzania własnym majątkiem; jakoż uczyniono zadość temu żądaniu w art. 30-tym konkordatu. Sobor biskupów 1856-go prosił u rządu o wezwanie władz cesarskich, aby oddały władzom duchownym zarząd majątku kościelnego, na żądanie tychże władz. Za przedstawieniem ówczesnego ministra wyznań, hrabiego Leona Thun, nastąpił najwyższy rozkaz, d. 3 października 1856, który spełnienie artykułu 30-go konkordatu podciągnął pod warunek zachowania w całości praw rządowych, o ile te zgadzają się z prawem kanonicznem i przynależytościami patronów, czyli kollatorów kościelnych.

Biskupi, dodał minister, są wezwani do oznaczenia czasu, w którym to rozporządzenie prawne powinno wejść w wykonanie. Wszędzie to nastąpiło, prócz Galicji, i wdanie się władz rządowych zostało podciągnięte pod pewne prawidła, we wszystkich diecezjach. Arcybiskup praski, dnia 6 września przeszłego roku objawił podobnież zamiar wykonania artykułu 30-go konkordatu; przesłane zostały pod tym względem stosowne instrukcje władzom podrzędnym dnia 22 tegoż miesiąca. Co się ściąga do patronów świeckich, rząd pragnie, aby ich installacja co najprędzéj nastąpiła w drodze administracyjnéj. Prawo odnoszące się do opłat na kościoły i szkoły katolickie, będzie oddane pod rozbiór przyszłemu czeskiemu sejmowi. Dopóki to nie nastąpi, rząd uwzględniając przełożenia patronów, czyli kollatorów w królestwie czeskiém, sądził, iż nie powinien był jeszcze oddawać władzom duchownym administracji dóbr kościelnych.“

Odpowiedź ministra była słuchaną w głębokiem milczeniu; następnie izba po powtórnem odczytaniu projektu do prawa druku, odroczyła się do dnia 15 marca.

Ambasador francuzki, książe de Grammont przesłał w drodze dyplomatycznéj żądanie do hrabiego Rechberg, o przedsięwzięcie stosownych kroków, żeby odwachy i straże oddawały zaszczyty wojskowe księżnéj jego małżonce; książe de Grammont ma tém słuszniejsze prawo domagania się tego, że na wyraźny rozkaz Napoleona III, podobne zaszczyty oddawane są małżonce ambasadora austryjackiego w Paryżu. Z powodu tego żądania, cesarz Franciszek-Józef rozkazał dodać artykuł do prawideł wojskowych, w moc którego żołnierze odwachów obowiązani są wołać *do broni!* kiedy małżonki ambasadorów wjeżdżają na zamek, podczas jakichkolwiek obrzędów nadwornych.

Artyści wiedeńscy przesłali zarządowi Niższéj Austrji 20,000 zł. r., jako summę zebraną z maskarady, urządzonéj na korzyść tych co ucierpieli od powodzi.

Sekretarz książęcia czarnogórskiego pan Waclik miał posłuchanie u ministra spraw zagranicznych. Umocowany on został do zawarcia konwencji telegraficznéj, nie zaś, jak błędnie twierdzono, do układów pieniężnych.

— Dzienniki austryjackie napełnione są szczegółami obchodów pierwszéj rocznicy konstytucji. Wszystkie teatra wiedeńskie dały bezpłatne widowiska.

W Pradze, kardynał arcybiskup książe Schwarzenberg, zakazał nabożeństwa w katedrze, ponieważ kościoły nie powinny służyć do objawów politycznych.

Znajdujemy w dzienniku *Börsenhalle* list z Wiednia, ciekawy z wielu względów. Oto jest jego treść:

„Projekt gabinetu francuzkiego otworzenia gabinetowi wiedeńskiemu drogi interwencji do krajów tureckich, płonących dziś powstaniem, nie udał się. Gabinet londyński, pomimo że sprawy Wschodu najżywiéj go obchodzą i że pragnąłby jak najprędszego usposobienia krajów słowiańsko-chrześciańskich, nie przyjął pomysłu francuzkiego i odmówił nań przyzwolenia. W téj mierze gabinet londyński miał dwoisty cel: utrzymać nietykalność zasady nieinterwencji i wyprowadzić Francję ze złudzenia, że można zawrzeć układ o ustępstwo Wenecji przez wynagrodzenie Austrji innemi posiadłościami kosztem Porty. Rokowania toczone między dwóma gabinetami, spowodowały oświadczenie ze strony Francji, że w razie spokojnego ustępstwa Wenecji, cesarz nie będzie żądał żadnego wynagrodzenia z tego powodu.“

Dziennik *Prassa Wiedeńska* mówi o wczorajszéj uchwale izby poselskiéj, tyczącéj się zaprowadzenia sądu przysięgłych na sprawy druku:

Jakkolwiek jest rzeczą opłakaną, że większość izby zaparła się zasady, niepotrzebującéj żadnych tłómaczeń w oczach ludzi wyzwolonych i jakkolwiek boleć należy, że parlament zdradza swe zasady z jakichkolwiek pobudek użyteczności, złagodzimy wyrazy naszego żalu z powodu porażki poniesionéj przez sprawę wyzwoloną. Pocieszać się będziemy tą myślą, że w obec oppozycji ministrów i izby panów, uchwała izby poselskiéj, chociażby była przychylną bezpośredniemu zaprowadzeniu sądów przysięgłych w sprawach druku, nie mogłaby jednak mieć praktycznéj wagi w téj chwili. Pocieszać się będziem spółcześnie i tą myślą, że największa przeszkoda, sprzeciwiająca się utworzeniu nowego prawa druku, została uchyloną; i jakąkolwiek cenę miałby w naszych oczach tryumf zasad wyzwolonych; cieszymy się, że minister Schmerling nie doznał stanowczéj porażki, w przedmiocie więcéj zależącym od czasu niż od zasad.

Wiedeń 25 lutego. Cesarz kazał wydać nowy dar 10 tysięcy zł. reń. dla tych co ucierpieli przez powódź w Węgrzech.

Książę Ernest sasko-koburgski, przybył wczoraj z księżną i licznym orszakiem i zatrzymał się w pałacu koburgskim. Ich królewskie wysokości wyjadą dziś do Triestu, gdzie wsiądą d. 27 na okręt i popłyną do Aleksandrji. Książe August sasko-koburgsko-kohary, przyjął swoich dostojnych krewnych w dworcu kolei żelaznéj.

Książę Walji przybył d. 21 do Gravosa, na pokładzie parostatku *Osborne* i wnet popłynął do Cattaro, skąd udał się daléj na południe.

Kardynał arcy-biskup wiedeński wezwał duchowieństwo okolnikiem do obchodu rocznicy konstytucji lutowéj, na żądanie gmin, z całą uroczystością, jakiéj kościoł używa w dniach cesarskich. W katedrze św. Stefana, arcy-książęta, wysokie duchowieństwo, ministrowie, dostojnicy koronni, władze cywilne i wojenne będą obecnemi na tym obchodzie.

Gazeta wojskowa donosi, że wkrótce ogłoszonem zestanie nowe prawo o szlachectwie.

Dzienniki *Ojczyzna i Gazeta Przedmieściowa* zbijają pogłoskę, że kardynał Rauscher ma przewodniczyć rokowaniom o przejrzenie konkordatu.

Dziennik *Goniec* zapewnia, że wypadki w Grecji dały już powód do żywych rokowań między Anglją, Francją i Rossją, bo te państwa w moc traktatu londyńskiego, 6 lipca 1827 i 7 maja 1832 r. mają prawo interwencji.

— Dziennik *le Nord* czyni następne uwagi nad sporem, toczącym się teraz między Austrją i Prussami:

Nie pierwszy to raz jesteśmy świadkami walki między Austrją i Prusami. Zdawałoby się nawet, że pasować się z sobą, jest dla tych państw stanem normalnym, skoro zewnętrzne niebezpieczeństwa znikają i wtenczas tylko przypominają sobie, że obadwa są nie niemieckiemi, kiedy całe Niemcy ujrzą się zagrożonemi. Bo też taka powinna być ich dola, a jeśli zastanowimy się nad stanowczą różnicą dążeń obu rządów, nad podaniami a nawet pragnieniami tych ludów, ta dwoistość bynajmniéj nie zadziwi; postępuje ona ciągle rosnąc i prędzéj czy późniéj samą siłą rzeczy wywoła otwartą walkę w Związku.

Austrja, od najodleglejszych czasów uposażona nadzwyczajną przewagą, niema innego dziś pragnienia, prócz zdobycia straconego wpływu i odbudowania na swą wyłączną korzyść jeżeli nie cesarstwa niemieckiego, co jest niepodobieństwem, to przynajmniéj konfederacji austryjackiéj i pewnego rodzaju ligi drobnych książąt, biorących z Wiednia i hasło i życie. Napróżno więc stronnictwo wyzwolone w Niemczech pozdrowiło z niejakim zapałem, świeżą konstytucję, która zdawała się Austrję zamieniać na państwo nowoczesne i która miała być dostateczną rękojmią przeciw zaborczym dążeniom gabinetu wiedeńskiego. Ale Austrja bądź konstytucyjna, bądź samowładna, nigdy nie przestanie być niebezpieczną dla związku, a tém bardziéj dla jedności Niemiec; z przyrodzenia swojego silić się będzie dójść do celu, którego właśnie Niemcy najwięcéj lękać się powinny. Związek chce ustalić jedność niemiecką; Austrja przeciwnie, ciągle zmierza do wprowadzenia w tę jedność pierwiastków obcych: węgierskich słowiańskich, rumańskich lub włoskich. Jakoż, ustępując nawet część roszczeń swoich do wyłącznego prezydowania na sejmie, kładzie za wyraźny warunek tego ustępstwa, wprowadzenia do ligi giermańskiéj jéj cudzoziemskich krajów. Myślą tajemną Austrji pozostanie na zawsze, że państwa niemieckie winny być jéj sprzymierzeńcami przeciw wszystkim nieprzyjaciołom, jakich ma w krajach nieniemieckich; Austrja chce używać związku, jedynie dla zasilania zasobów materjalnych i moralnych ku własnéj usłudze. Inne zupełnie jest przeznaczenie Prus.

Rzeczone królestwo, które tak późno na świat przyszło, jest wskroś przejęte pierwiastkiem niemieckim; nie zamierza ono rozciągnąć swego wpływu na innoplemienne ludy i owszem tylko Niemcy ma na względzie. Jego celem nie jest osłaniać widoki przeciwne Związkowi, ani wciągać lud niemiecki w jaką wojnę pruską; i owszem pragnie to królestwo zlać w jednorodną całość wszystkie państwa niemieckie, wyłączyć z niéj wszystkie pierwiastki niezgodne i przez usiłowania swoje na rzecz jednoty, zasłużyć na przewodnictwo, a nawet na zwierzchność w tym nowym narodzie.

Lud więc niemiecki znajduje się z jednéj strony w obec państwa niemieckiego tylko z imienia, żywiącego antigermańskie projekta, którego roszczenia do prezydencji, zasadzają się jedynie na prawach popadłych w przedawnienie i nie mających już przyczyny bytu.

Z drugiéj, przedstawia się królestwo młode, szczeroniemieckie, któremu zapewne można zarzucić pewien rodzaj oziębłości i zbyteczną miłość neutralności, ale którego działalność, da się uczuć w sposób nierównie sprężystszy, skoro jéj obręb rozszerzy, skoro wyobrażenia wyzwolone z izby przeniosą się do rządu, skoro nadewszystko będzie mogło nazwać się rzeczywistą głową ludu niemieckiego.

Według tego co się powiedziało, byłoby daremném badać, jakie stanowisko powinny zająć Niemcy w obec zagajonéj walki, między dwóma wielkiemi mocarstwami. Byłoby daremném dodawać, że nasze życzenia sprzyjają narodowi, który jutro uzna królestwo włoskie, który w Niemczech chce tylko widzieć Niemców, który niechce dokupywać się przewodnictwa zagadkowego i podzielanego z Austrją, ceną stłumienia samego ducha Związku. Bo taić przed sobą nie należy, że Austrja właśnie czyha na zniszczenie konfederacji niemieckiéj. W tym dniu w którym poseł magiarski zasiądzie w parlamencie niemieckim, Niemcy przestaną być samemi sobą. Dla Niemiec danie rękojmi posiadania krajów obcych przez Austrję, jest zadaniem życia lub śmierci; może rząd wiedeński znalazłby w téj rękojmi swą korzyść, ale naród niemiecki, niewątpliwie znalazłby w niéj swą zgubę.

Nie należy kazić stosunków wzajemnych między narodami, nie należy Niemiec przerabiać na nieprzyjaciółkę Włoch, dla tem większego bezpieczeństwa Austrji. Włochy i Niemcy winny równym krokiem iść ku postępowi. Owoż, rękojmia krajów obcych, jest to szczególniéj rękojmia Wenecji, jest to wieczna wojna Niemiec z Włochami, a więc i z Francją. Niech więc Niemcy będą na straży, niech przewidują wypadki, niech drobne państwa nie pozwalają łudzić siebie zwodniczemi obietnicami udzielności, niech nadewszystko nie dają się przerażać fantasmagorją pochłonienia ich w jedności pruskiéj!

Mówiono w swoim czasie we Włoszech o piemontyzmie, a dziś wynurzyło się z niego królestwo włoskie, i w tę harmonijną jednotę zlały się wszystkie pierwiastki. Piemont istnieć przestał, albo raczéj, pochłonęły go Włochy; toż samo nastąpić musi i w Niemczech.

Dozwalając Prusom przeważnego wpływu w obradach Związku, utworzonoby jedność nie *pruską*, ale przeciwnie rzeczywistą jedność *niemiecką*. Z dzisiejszych dążeń może wynurzyć się jednota raczéj społeczna, niż polityczna,—ale która zaprawdę bliżéj odpowie wszystkim pragnieniom narodu niemieckiego, nierównie skuteczniéj niż owe cudackie przetworzenie Związku, o jakiem marzy Austrja, a które z Niemiec uczyniłoby zbiorowisko kosmopolityczne wszystkich plemion i wyznań i nakoniec sprowadziłoby zgubę Niemiec.

Prusy.

Piszą z Berlina d. 24 do *Gazety Kolońskiéj:* że 21-go wieczorem otrzymano przez telegraf zgodzenie się rządu francuzkiego na ostatnie przełożenie pruskie, ściągające się do traktatu handlowego, a więc, że ta sprawa została w ten sposób zupełnie ułatwioną. O zgodzie rządów niemieckich wątpić nie należy, wydały bowiem pełnomocnictwo Prusom. Traktat będzie tymczasem zaparafowany i udzielony krajom Związku celnego.

Koblentz 20 lutego. Pełnomocnik *Stowarzyszenia narodowego* p. T. Streit ogłasza w *Tygodniku* stowarzyszenia, że nowa składka pieniężna została wysłana do ministerstwa pruskiego, i że całość wpływów na flotę wynosi 190,000 zł. r.

Już telegraf przyniosł nam pierwszą wiadomość o objaśnieniach, złożonych przez ministra spraw zagranicznych, w komissji sejmowéj, w rzeczy zadania niemieckiego. Teraz *Gazeta Narodowa* w numerze swoim d. 25 lutego, uzupełnia podane przez siebie wiadomości w następny sposób:

„Hrabia Bernstorff wszedł do komissji w towarzystwie komisarza rządowego, pana Hepke i złożył na piśmie oświadczenie, niemal tego brzmienia: Zdanie rządu we względzie reformy związkowéj jest otwarcie wyrażone w dokumentach świeżo wydanych. Rząd za punkt wyjścia przyjął dziś istniejące prawo związkowe, pragnie utworzenia jednoty państw niemieckich w Związku, w ten sposób, aby przodownik (Vorstand) téj jednoty, skupił w swym ręku dowództwo nad wojskiem i przedstawicielstwo dyplomatyczne, i aby obok niego istniało na sprawy wewnętrzne przedstawicielstwo parlamentarne. Rząd powinien mieć swobodę stanowić o czasie i warunkach téj jednoty; jakoż nie podobna z góry oznaczyć stałéj granicy zewnętrznéj rozciągłości téj jednoty.

Oświadczenie przedstawicielstwa narodowego, zgodne z tym poglądem, rząd przyjąłby z zadowoleniem. Między trzema przedstawionemi przełożeniami, rząd daje pierwszeństwo przełożeniu stronnictwa Grabowa; przełożenie stronnictwa postępowego trzyma się tegoż kierunku, ale rząd nie może przyjąć służących mu za osnowę zasad. Co się tyczy trzeciego przełożenia, minister znajduje, że jest ono różnem, nawet od dążeń rządowych.

Uczęstnictwo ministra w roztrząsaniu tego przedmiotu, było żywsze niż w rozbiorze sprawy hesskiéj. Z tych słównych oświadczeń wymienimy jeszcze i to które zapowiada, że rząd w zamierzaną jednotę chce wejść *ze wszystkiemi* prowincjami. Rozprawy z resztą były tylko ogólne. Jednem z głównych pytań, było pytanie prawności konstytucji związkowéj, a mianowicie sejmu frankfurckiego; minister utrzymywał, członkowie zaś komissji mocno zaprzeczali téj prawności.

Podkomissja złożona z 5-ciu członków postara się doprowadzić do zgody autorów trzech przełożeń; komissja znowu się zbierze, skoro wypadek tego kroku będzie wiadomy.

Berlin 25 lutego. Na dzisiejszem posiedzeniu izby poselskiéj, pan Meibauer i jego zwolennicy, przedstawili wniesienie, żądające aby wezwała rząd do złożenia projektu do prawa, któryby uchylając ustawę 25 kwietnia 1853, nadającego sądowi berlińskiemu (Kammergericht) moc sądzenia spraw o zdradę stanu, zaprowadził sądy przysięgłych, tak w tym przedmiocie, jako też i w przestępstwach druku.

Inne wniesienie, uczynione przez pana Karsten, zmierza do przejrzenia prawideł izby.

Jenerał Stavenhagen i inni członkowie żądają, aby na obecnym, albo przynajmniéj na przyszłym sejmie, rząd przedstawił projekt do prawa o zaciągu wojskowym.

Gazeta Krzyżowa donosi, że ambasadorowie: pruski i austryjacki, doręczyli dwie noty ministrowi duńskiemu p. Hall, jednę z d. 8, drugą z d. 17 lutego. Pierwsza jest odpowiedzią na notę duńską 26 grudnia,—druga protestacją na uchwałę sejmu duńskiego o wcieleniu do królestwa, księztwa Schlezwigskiego.

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

LONDYN, sóbota 1 marca. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z New-Yorku z dnia 15 lutego:

Potwierdza się, że wyprawa jenerała Burnside zajęła wyspę Roanoke i że związkowi zajęli Edenton (miasto w Karolinie północnéj); przy czém opanowała wielką ilość broni i wzięła moc jeńców. Prócz dwóch tylko, schwytała wszystkie łodzie kanonjerskie oderwańców.

Związkowi zajęli Springfield, zkąd oderwańcy po krótkiéj utarczce wyszli, zostawując zapasy żywności, wozy wojenne i przyrządy obozowe. Kanonjerskie łodzie związkowe przecięły kommunikacje między Savannah i twierdzą Pułaski, związkowi zaś przecięli rury, dostarczające wody miastu Savannah. Oddział ośmiotysięczny żołnierzy związkowych gotów był do wylądowania pod Savannah. Dwanaście półków wojska związkowego miało natychmiast przedsięwziąść wyprawę w głąb' kraju. Drogą żelazną dojadą aż do Charlestown.

LONDYN, sóbota 1 marca wieczorem. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z New-Yorku, z dnia 15 lutego:

Izba przedstawicieli zagłosowała 15 miljonów dollarów na zbudowanie łodzi kanonjerskich. Powszechnie sądzą, że rząd najmocniéj starać się będzie o odwołanie w izbie poselskiéj, zastrzeżenia opłaty procentów od obligacij państwa brzęczącemi pieniędzmi. Na sprzedażach przymusowych płacono za bawełnę ledwie po 25 centów.

DREZNO, sóbota 1 marca. Niespodziane nieszczęście dotknęło rodzinę królewską. Księżniczka Sidonja umarła wczoraj o godzinie pół do ósméj, w skutek gorączki tyfoidalnéj. Księżniczka urodziła się 16 sierpnia 1834 r.

TURYN, niedziela 2 marca. Dziennik Opinione potwierdza pogłoskę o rozwiązaniu gabinetu Ricasoli i oznajmuje, że poruczono panu Rattazzi utworzenie nowego ministerstwa. Być może, że gabinet zostanie tylko zmieniony w swym składzie.

TURYN, niedziela 2 marca. Garibaldi przybył do Genui; Provvedimento przygotowuje ucztę.

W piątek t. j. 28 lutego miał miejsce w Rzymie nowy objaw. Postępowanie Francuzów było pojednawcze.

LONDYN, poniedziałek 3 marca. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z Haiti z dnia 11 stycznia:

Odkryto spisek na obalenie prezydenta Geffrard. Sprzysiężonych schwytano i potępiono. Naczelnik spisku, w razie powodzenia, miał być mianowany prezydentem. Prezydent Geffrard wydał proklamację, w któréj pochwala postępowanie ludności. Żołnierze morscy angielscy, którzy wylądowali w Vera-Cruz, mieli udać się do Orizaba.

LONDYN, poniedziałek 3 marca. Dziennik Ranna Poczta mówi, że upadek gabinetu Ricasoli jest ciężkim ciosem zadanym sprawie włoskiéj i sądzi, że byłoby to wielkim nieszczęściem, jeśliby ustąpienie barona Ricasoli pociągnęło za sobą zmianę w polityce królewskiéj, nie mniéjszem też byłoby nieszczęściem, gdyby nastąpiło w skutek intrygi dworskiéj. Żadne ministerstwo nie ma warunków trwałości, jeżeli trzymać się nie będzie polityki zagajonéj przez hrabiego Cavour.

Dziennik Daily News wyraża nadzieję, że nowe jakiekolwiek ministerstwo turyńskie pamiętać powinno, iż żadne bezpośrednie powiększenie kraju nie wynagrodzi straty niepodległości narodowéj, otrzymanéj w drodze pokoju.

BRUXELLA, niedziela 2 marca. List pisany z Paryża z dnia 1 marca, ogłoszony przez dziennik Niepodległość belgijską twierdzi, że cesarz Napoleon III pisał do pana Renan, upewniając go o swojém współczuciu i radził mu ułożyć się z ministrem spraw wewnętrznych, co do otwarcia na nowo jego kursu. Tenże dziennik oznajmuje, że porozsyłano znowu ostrzeżenia rozmaitym czasopismom.

PARYŻ; wtorek 4 marca. Monitor powszechny mówi dziś zrana o swawoli popełnionéj przez uczniów i zapewnia, że władza czuwa nad temi występnemi zamachami, że kazała uwięzić głównych przewodzców i że sprawiedliwość rozpoczęła już swe działania.

TURYN, środa 5 marca. Garibaldi udał się do Genui w zamiarze, jeśli prawda co mówią, przyśpieszenia ogólnego zjazdu komitetów towarzystwa Provvedimento.

KADY[...]S, środa 5 marca. Otrzymano tu wiadomości z [...] Vera-Cruz 8 lutego, potwierdzające przygotowania, [...] czynione do zajęcia miast Orizaba, Cordova, Jalapa [...], lecz Meksykanie zdają się mieć zamiar przeszkadzać temu przedsięwzięciu.

Też same wiadomości donoszą, że kandydatura arcy-książęcia Maksymiljana źle została przyjęta w Meksyku.

RZYM, piątek 28 lutego. Miasto jest spokojne. Policja uwięziła niejakiego Veranzi, sekretarza komitetu narodowego. Znaleziono u niego listę kilku tysięcy stowarzyszonych.

LONDYN, wtorek 4 marca. Zakład Reutera donosi co następuje z New-Yorku z d. 16 lutego:

Dzienniki uważają, że ostatnie powodzenia wojska związkowego doprowadzą stany Kentucky i Tennessee do jednoty.

Oczekiwana jest zmiana polityki Południa. Wywóz bawełny z Nowego-Orleanu na statkach europejskich, odważających się pójść na przebój przez blokadę, został upoważniony.

Gubernator Lecher przesłał senatowi w Richmond pismo, w którém mówi, że ostatnie porażki oderwańców wymagają największéj sprężystości. Żąda, aby cała zdrowa ludność mężka po miastach, od 18 do 60 lat, została uzbrojoną; aby całą ludność podzielić na dwie klassy i aby rząd miał władzę powołać drugą klassę pod chorągwie, skoro prezydent stanów oderwanych znajdzie to potrzebném. Nadto dopomina się o upoważnienie wymagać, aby wszystkie zakłady, w których odbywają się umowy handlowe zamykano, począwszy od godziny drugiéj i aby każdy co przebył więcéj niż 10 dni na ziemi Stanu, był obowiązany do służby wojennéj, od któréj nic by uwolnionym być nie mógł, wyjąwszy tych, co już znajdują się w innéj służbie stanu.

LONDYN, środa 5 marca. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z New-Yorku z d. 18 lutego otrzymane w Bostonie przez telegraf:

Załoga twierdzy Donnelson z jenerałami Buckner, Buschrod i Johnson, poddała się pod warunkami dnia 16 wojskom związkowym, po trzydniowéj zaciętéj bitwie. Związkowi wzięli 15,000 jeńców i opanowali niezmierną ilość zapasów wojennych. Jenerał Floyd z 5,000 żołnierzy umknął w nocy. Związkowi liczyli około 40,000; mieli 300 ludzi zabitych, a 300 ranionych; liczba oderwańców nie jest dokładnie wiadomą; strata ich jest ogromna. Jenerał Grant, który dowodził związkowymi, otrzymał stopień jenerał-majora.

To zwycięztwo wywołało ogromne poruszenie w stanach południowych; czynią się olbrzymie przygotowania i meetingi odbywają się po wszystkich częściach kraju dla obchodu tego zwycięztwa w dniu 22 lutego.

Dowódzca wojsk związkowych z dwóma łodziami kanonjerskiemi, z Donnelson popłynął w górę rzeki Cumberland, dla opanowania Clarksfield i Tennessee. Przewidywany jest opór oderwańców w Clarksfield, i sądzą, że siły oderwańców będą skupione nad rzeką Cumberland.

Jenerałowie związkowi Neilson i Mitchell posuwają się drogą Franklina do Nashville. Wieść rozbiegła się, że stoczono bitwę niedaleko Savannah i że to miasto zostało dobyte. W Missouri związkowi ciągle ścigają jenerała Price.

Dziennik Times new-yorkski cieszy się, że rząd zawarował sobie swobodę działania w sprawie meksykańskiéj, ponieważ daje mu to możność trzymać się polityki, mogącéj zapewnić niepodległość Meksyku.

LONDYN, środa 5 marca. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z Bombay z d. 12 stycznia:

Wojna z dzikiemi plemionami na południowéj granicy Bengalu stała się nierównie groźniejszą.

Ziemie Peduo, Tenaserim i Arracan zlały się w jednę prowincję i naznaczono do jéj zarządu burmaha angielskiego.

BRUKSELLA, środa 5 marca. Dziennik Niepodległość belgijska donosi, że wczorajszy dzień spokojnie przeszedł w Paryżu. Władze przedsięwzięły wielkie ostróżności i w kwartale łacińskim (zamieszkanym przez uczniów uniwersyteckich) rozwinięto znaczne siły.

Wieść krąży, że uczniom szkoły politechnicznéj nie wolno oddalać się z zakładu. Zapewniają, że podżegacze oczekiwanego objawu dobrowolnie go zaniechali, przewidując, że się nie uda.

P. Ganesco, główny redaktor Gońca niedzielnego został uwięziony razem ze swoim sekretarzem. Zaszło wiele uwięzień.

PARYŻ, środa 5 marca. Na dzisiejszém posiedzeniu ciała prawodawczego odczytany został list cesarski. Najjaśniejszy Napoleon III szczerze ubolewa nad nieporozumieniem, jakie między nim a ciałem prawodawczém zaszło w sprawie jenerała Montauban. Cesarz dodaje, że odrzucenie projektu prawa, ściągającego się do uposażenia, nie sprowadziłoby żadnéj trudności, ponieważ dziś prawa roztrząsane są przez wzgląd na ich potrzebę, nie zaś dla obalenia ministerstwa. Wszakże dla przywrócenia wzajemnéj ufności, rząd cofa teraźniejszy projekt i przedstawi inny na wynagrodzenie zasług jenerała Montauban.

Przegląd Literacki.

Dzieła wyszłe w Wilnie w ciągu 1861 roku.

ARTYKUŁ II.

Poezja — Dramat — Pamiętniki — Powieść.

(*Dokończenie ob. nr. 8*).

Następują odwiedziny autora w domowe okolice i znowu stają przed nami zacne i ciekawe postaci: Szef Drzewiecki, ks. Franciszek Sapieha, nauczyciele krzemienieccy, hetmanowa Rzewuska, u któréj autor formuje w 1818 rys statystyczny rozległych jéj posiadłości, autor Barbary znakomity Aloizy Feliński, dostojnie lecz niestety krótko piastujący godność dyrektora w gimnazjum Krzemienieckiem. Bytność Katalani w Krzemieńcu, dobrze maluje nasz dilettantyzm do sztuki a zarazem gościnność i hojność wołyńskich obywateli.

Gimnazjum krzemienieckie otrzymuje tytuł liceum; świetna przyszłość przed niem się otwiera. Autor z hrabią Tarnowskim, w którego domu w Horochowie przepędza wakacje—udaje się do Warszawy.

Piérwsze wrażenie, jakie to miasto obudza na każdym przybyszu, niema nic nadzwyczajnego. Pobieżnie opisuje kościoły, jest w teatrze na przedstawieniu Geldhaba, odwiedza znajomych sobie z Krzemieńca, oddaje wizyty ludziom znakomitym w nauce, do których jego wiadomości w naukach przyrodzonych wstęp mu ułatwiają. Przedstawia się Ludwikowi Osińskiemu, Bentkowskiemu, botanikowi Szubertowi, prof. Skrockiemu, Jarockiemu, Staszicowi, zaproszony jako gość do Towarzystwa Przyjaciół nauk, jest właśnie na téj sessji, na któréj „*skąpiec Staszic,*“ (jak sam siebie nazwał), ofiarował 25,000 złp. na dokończenie domu Towarzystwa; sam autor, od uczonego grona mile przyjęty, nazwany *botanikiem wołyńskim*, wpisany został jako kandydat na członka uczonego Towarzystwa. W miarę jak się bliżéj zapoznaje z Warszawą, opisy jego nabierają więcéj dla nas interesu. Namiętnie polubiwszy teatr, dzięki uprzejmości dyrektora, Ludwika Osińskiego, codziennie prawie doń uczęszcza, a ze znajomością rzeczy oceniając grę Werowskiego w Hamlecie, Kudlicza we Franciszku Moorze (Zbójcy Szyllera) oraz pań, Ledochowskiéj, Truskolaskiéj, Morawskiéj, Dmuszewskiéj, Kurpińskiéj, owoczesnych koryfeuszów sceny, nietai prowincjonalnego podziwu, jaki w nim harmonja śpiewu i czarodziejstwo dekoracji obudziło w operach: Wiśliczanki, Mojżesz, Machabeusze. W domu hr. Tarnowskiego zapoznaje się jeszcze z Niemcewiczem, Koźmianem, Żołkowskim, i t. d., jest obecny na uroczystém otwarciu nauk w uniwersytecie Warszawskim, mistyfikują go wolno-mularze (massoni), towarzyszy pogrzebowemu orszakowi zasłużonego Mokronowskiego i zapoznaje się serdecznie z domem Koźmianów. Długa, poufna rozmowa z ks. Czartoryskim kuratorem, wspomnienie jeszcze kilku znanych w kraju, albo późniéj wsławionych osób, jak Adolfa Dobrowolskiego, Józefa Korzeniowskiego, Sienkiewicza, nakoniec wyjazd z Warszawy i pobieżny szkic Puław, to wszystko zajmuje karty tak miłego dla nas znaczenia, że chociaż pisząc, co chwila przypominamy sobie szczupłe ramy artykułu, przedmiot pod ręką się rozciąga,—a przecięż dajemy tylko szybki kalejdoskop, zamiast treści pamiętnika, który koniecznie we własnych wyrazach autora przeczytać potrzeba. Kontrakty Kijowskie w r. 1817, kontraktowe obrazki, które autorowi, chociaż nie powieściopisarzowi z powołania dobrze się udały, a nadewszystko wzniosła dramatyczna, a dobrze zacność naszéj szlachty malująca scena ostatnia,—kończą tom trzeci.

W czwartym tomie, jesteśmy już znowu w Krzemieńcu, wielkie tam zmiany: gimnazjum już się nazywa liceum, miejsce ks. Osińskiego zajmuje Jakubowicz, miejsce fizyka Jentza Abłamowicz (późniéj prof. w Kijowskim uniwersytecie), rozpoczął świetne prelekcje literatury, nasz znakomity dziś pisarz Józef Korzeniowski, wykład nauki prawa objął brat wielkiego poety Aleksander Mickiewicz, po Jaroszewiczu, biegłym i zacnym prawniku; Strzelecki, Hreczyna i Jarkowski matematycy, i miléj nam Wilnianom pamięci, wśród nas zgasły prof. agronomji Michał Fryczyński, dopełniają plejadę nauczycieli Krzemienieckich. Autor nienależący do składu szkoły, a tylko przy niéj mieszkający, często wymyka się na wieś dla botanicznych badań, a w tych wycieczkach najczęściéj miewa stały punkt oparcia w domu Lipkowskich w Zawadówce. Jak zawsze rad pogwarzyć o zamożnych szlacheckich domach Wołynia, tutaj opisuje domy Sobańskich, Jaroszyńskich, rozwodząc się nad temi ostatniemi aż na 11 stronicach. Przejścia dóbr, kolligacje, miłostki, czasem wypadek tragiczny albo pocieszny, zapełniają kartki téj kroniki domowéj i obyczajowéj, jeżeli ciekawéj dla nas, to bez wątpienia ciekawszéj dla stron Wołyńskich, dla osób i domów, o których mowa. W roku 1822, autor wraz ze swym bratem wysłany na wycieczkę naukową, opisuje zwiedzane przez siebie osady wojskowe nad Bohem, oryginalną znajomość jaką zabrał z uczonym Anglikiem, lekarzem nadwornym p. Aleksiejewa, marszałka gub. w Ekaterynosławiu, spuszczenie parowego statku w Mikołajewie, bytność swoją w Chersonie, fizjonomję wybrzeży na których zbiera i bada rośliny, kolonje niemieckie, porohy i miasto Ekaterynosław. Tu się spotykamy z postacią szanownego i uczonego starca, jenerała Konteniusa, który z ojcowską dobrocią opiekuje się krzemienieckim podróżnikiem, okazuje mu swoje bogate botaniczne plantacje, rozsadnik ogrodów w całéj gubernji,—zaznajamia go z marszałkiem gubernskim, bogatym anglomanem Aleksiejewem. Po serdeczném pożegnaniu Ekaterynosławia i zacnego Konteniusa, autor wraca do Krzemieńca, ale znużenie podróży przyprawiło go o obłożną chorobę w Berszadzie, w uprzejmym domu hr. Fryderyka Moszyńskiego. Wyzdrowiawszy, zaopatrzony w nowe fundusze, udaje się na nowe naukowe badania na wybrzeżach Czarnego morza, zwiedza i opisuje olbrzymio wzrastającą Odessę, a tameczny teatr naprowadza go na miłe przypomnienie teatru warszawskiego.

Tymczasem w zarządzie naukowym, ku gorszemu zmieniają się okoliczności. W Wilnie zostaje rektorem Twardowski, w Krzemieńcu dyrektorem Lewicki. Tylu jeszcze jest żyjących Krzemieńczan, którzy mogą poświadczyć jak dalece sprawiedliwym jest sąd autora o Lewickim, abyśmy bez odwołania się do nich, mogli bezwarunkowo przyjąć niedosyć pochlebne o nim zdanie autora. Nam się zdaje, że w tém wszystkiem nietyle winni pojedyńczy ludzie, co czasy niefortunne, pod których siłą gięły się charaktery mocniejsze niż wileńskiego rektora lub dyrektora świeżo przybyłego do Krzemieńca. Cóżkolwiek bądź, myśl tęskna, co usiadła na piórze autora, jak udziela się sprawozdawcy, tak się udzieli czytelnikom, którzy te karty przebiegać będą.

Okoliczności sprowadzają autora do Wilna. Po dwudziestu pięciu leciech powitał, sam zmieniony, zmienione do niepoznaki mury Jagiellońskiego grodu. Odnowił dawną znajomość z zacnym domem Sniadeckich, z rektorem Pelikanem, z Mianowskim, ks Osińskim; słyszał zimne a rozumne słowa Borowskiego; zwiedził czarodziejskie nasze okolice, zbiory uniwersyteckie i teatr, gdzie w *Geldhabie* Fredra *i Trzydziestu latach życia szulera*, zachwycił go Skibiński. Z łatwym do dostrzeżenia przymusem chwali w Wilnie wszystko, nawet ludzi wcale niegodnych pochwały. Od życzliwych sobie przeprowadzony za Ostrą bramę, wyjechał z Wilna. Zaopatrzony w polecenie władzy edykacyjnéj zwiedza po drodze szkoły Słonimską i Lubieszowską, téj ostatniéj dając niebardzo pochlebny obraz. W Krzemieńcu same smutne czekały go wrażenia. Zgon Lewickiego, głód w Krzemieńcu, przykrości wypadków wojennych, nakoniec mnogie pożary, złożyły całą czwórkę plag bożych na ludzkość. Liceum zamknięto; professorowie utrzymywali się na połowie gaży, do 1832. Nakoniec zapadło stanowcze słowo: Liceum wespół z jego professorami przeniesiono do Kijowa.

Zbyt długo zastanawialiśmy się nad *Ramotami* Starego Detiuka, przecież wcale tego nie żałujemy, bo nieskończenie cenimy tego rodzaju pamiętniki domowe, pisane przez naocznych świadków; jest to jakby głos z grobu, jakby dopowiedzenie naprowadzonych barwą dziejów publicznych są to jakby bliki, któremi zręczny artysta docharakteryzował oblicza ludzi wielkich, lub godnych poznania dla swéj oryginalności. Kto chce poznać Wołyń owoczesny z jego wiekopomną świątynią nauk— nie wolno mu nieznać *Pamiętników Detiuka*.

Powieść *Pamiętniki Muchy* (Nakład A. H. Kirkora) jako drukowana w fejletonie naszéj gazety, pobieżnie tylko zajmie naszą uwagę. Marja Brzezina (Zbigniew) od kilku lat dawszy się poznać jako autorka coraz wyższego polotu, dała tu powieść pełną humoru, znajomości świata i serc ludzi oraz dziwnej łatwości stylu. Szaleniec jakiś, straciwszy z miłości rozum, wyobraża sobie że jest muchą i spisuje sobie swoje musze wrażenia z wędrówek po Bozym świecie. Tu idą kolejno obrazek po obrazku scena po scenie, naprzód jakich wiele, poetyczna pani Emilja, proziczny pan Piotr, świetny Don Juan in partibus a niebezpieczny pan Albert, przeniewierstwo i exaltacja miłośna oparta na zimnym egoizmie obojga kochanków.

Daléj złamany na sercu *rycerz ducha*, żarliwy czciciel nauki, młody męczennik życia goniący za nieurzeczywistnionemi ideałami— aż nadto znany typ, abyśmy rany jego piersi rozdzierać mieli.

Daléj: pełna boleśnéj prawdy historja trzech siostr i troistych ich przeznaczeń, historja to cynizmu, to wzniosłych uczuć kobiety;— historja niesprawiedliwości losów.

Daléj: bal fantastyczny, na którym mucha zapoznaje się z duszą poety Trembeckiego pokutującą w pająku i zbiera obrazki balowe. Do głębi poruszające opowiadanie o Anieli, stanowi świetny ustęp téj książki. Zarzucilibyśmy duchowi zwątpienia, który nad nią ulata, zwątpienia tém niebezpieczniejszego, że wypowiedziane jest piórem zdolnem przekonać.

Daléj: *człowiek dzwon*, uderzany potężną ręką losu „jęczący i na modlitwę i na pogrzeb i na pożar“. Historja wiejskiego grajka Drumli i drugie jeszcze uroczystsze opowiadanie z wypadków powszedniego życia.

Daléj: ustęp z życia zacnéj guwernantki, z myślą zasadniczą, że los bywa opiekunem sierot; potém czarny dramat—śmerć i obłąkanie;— potém wieczor literacki i dopowiedzenie dalszego ciągu powieści. Kilka poprzednich rozdziałów stanowią skończoną całość.

Daléj: dzieje pana Prezompcjona, biednéj ofiary tak nierzadkiéj kobiecéj obłudy, pocieszne dzieje jego głupoty, które jednak czułej musze łzy wywołały, kończą wespół z epilogiem tę książeczkę, Sąd o pracach Marji Brzeziny któréj talent coraz silniej rozkwita, uważamy za przedwczesny. W *Pamiętnikach muchy*, widzimy serce co umie czuć, głowę co umie myśleć i rękę co umie pisać.

Rownież przejście przez fejleton Kurjera powieści Leona hr Potockiego: *Przeznaczenie czyli badacz nauk przyrodzonych*, oraz *Szkice obyczajowe* (Nakładem i drukiem A. H. Kikora) uwalnia nas od obszerniejszego tych powieści rozbioru. Druga z nich w ramach opowiadania mieści szereg obrazków, nakreślonych w rodzaju i z humorem Szterna. *Kwesta* po Warszawie była już kilka razy przedmiotem opisów, z których najudatniejszy czytamy w *Malwinie*, ale opis hr. Potockiego przewyższa inne tak trafnością szkiców, jako i wyższością pomysłu. Pierwsza powiastka p. t. *Przeznaczenie*, jest czemś tak milutkiem, że nie mamy nic w literaturze wskazać na jéj *odpowiednik*. To łza orzeźwiająca oczy nam zaplywa, to niewinny a serdeczny śmiech orzeźwia duszę, co już dawno od niego odwykła. Ten zacny oryginał, badacz nauk przyrodzonych p. Szalewski, ta kłótliwa jego gospodyni Małgorzata, która uczonych dziwactw pańskich pojąć nie może, to dziwaczne obcesowe wdarcie się naturalisty do mieszkania panni Zacniewskiéj— mogą uleczyć od zakorzeniałego spleenu. Ale kiedy zapoznajemy się z życiem Szalewskiego, kiedyśmy przytomni wykładowi nauk pacholęciu, kiedy się poczynamy domyślać naiwnéj miłości starca, a poznawszy piękną duszę Zacniewskiéj, obecni jesteśmy nieśmiałym oświadczynom, tak cóś nam rzewno na sercu, tak się chce zapłakać łzą słodką, że z trudnością z wrażeń naszych zdać sobie sprawę potrafimy.

Dla tejże przyczyny co *Złote Kajdany* a mianowicie, że były drukowane w Wilnie podciągamy pod nasz przegląd, dzieło K. Wł. Wojcickiego p. t. *Silva verum*, *Staro-polskie powieści*, (nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego). Zasłużony Wojcicki, dając nam w rękę niby staroświecki *las rzeczy*, z niewyczerpanéj skarbnicy swoich przypomnień, stawi przed nami obrazy miejsc rodzimych, galerję pojedyńczych postaci z przeszłości; dramata pełnych życia wypadków. Proste tło zwyczajnéj powieściowéj miłości rozesławszy przed czytelnikiem, kreśli na niem cudne fantazje z talentem poetycznym, który na ten raz szczerze mu dopisał. Jak Cooper w dziewicze amerykańskie lasy, Wojcicki wiedzie nas w zapadłe ostępy Ostrołęckiéj puszczy do szlacheckiego dworu a raczéj staroświeckiego zameczku, do patryarchalnego domu Jarzynów, gdzie sędziwy Stolnik i siedemdziesięcioletni syn jego Rotmistrz z legjonów, dożywają pięknych lat swoich, zahartowani szlachetnemi trudami przeszłości i pełném zdrowia borowem powietrzem. Gość przybyły, którego ze starodawną przyjmują szczerotą, nastręcza starcom zręczność do długich opowiadań o dawnych czasach, a silva rerum, księga domowych pamiątek dawnym obyczajem od kilku pokoleń utrzymywana, niewyczerpanie podsyca źródło tych opowieści. To porażka Szwedów za Karola XII w Ostrołęckiéj puszczy, to zasiągnięte pamięcią opowiadanie o królu Sobku (Sobieskim), to majestatyczny pogrzeb, jaki książę Karol *panie kochanku* sprawiał swéj macosze Annie z Mycielskich, to pańskie łowy, to czarodziejska piękną swoją dzikością leśnä natura: ostępy łąki, pasieki, to dzielny a poczciwy lud, mazury, kurpie, osoczniki, bartniki. Już w Warszawie jesteśmy świdakami stoletniéj uroczystości po Janie III., już bitwy Wiedeńskiéj i Chocimskiéj, już zwiedzamy mury *Czerwonego zamku*, słuchamy strasznéj legendy z ostatnich czasów jego bytu, widzimy naocznie nigdy nie zmazany z pamięci typ marszałka Dąbrowy, już to słuchamy z chrobrym legjonistą kreolską pieśń o pięknéj Elżbiecie.

I głowa nam się rozżarza i pała, i serce bije, i dreszcz ciało przebiega i w oczach łza się kręci. W inny świat pomiędzy innych ludzi, w inną naturę prowadzi i unosi nas K. Wł. Wojcicki. Powtarzamy, jego pędzel artystyczny dziwnie mu dziś dopisał. *Silva rerum*, jestto dzieło uczucia, natchnienia, wcale różne od drukowanéj tandety, jaką niekiedy Warszawa przysyłać nam zwykła.

Na tém kończę przegląd literatury powieściowéj wyszłéj w Wilnie w ciągu zeszłego roku. Pomijamy na teraz najważniejszą w tym rodzaju publikację wileńską *Rozbitek* Z. Kaczkowskiego, bo szczegółowy jéj rozbiór, wkrótce dać zamierzamy. Dzieła przeznaczone do nieśmiertelności, raczéj zyskują niż tracą, jeśli je nartuje nie efemeryczne pióro kronikarza, ale rylec dłużéj i rozmyślniéj przysposabiany.

Wł. Syrokomla.

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Polska (do 48):

— Piszą z Poznańskiego d. 22 lutego: Chodziła po kilkakroć wracająca wieść, że naczelny prezes W. Ks. Poznańskiego, p. Bonin, zniechęcony z gruntu stosunkami poznańskiemi i rolą, jaką mu przy dzisiejszym systemacie rządowym względem żywiołu polskiego, odgrywać tam przychodzi, postanowił złożyć swój urząd, a nawet podał się już do dymissji. Wieść ta chwilowo prawie ucichła, zdaje się wszelako, iż ma grunt prawdy w sobie. Pan Bonin był niegdyś ministrem stanu i przyznać mu trzeba, że z ambicją męża stanu, łączy także jego powagę, godność, i pewną szerokość myśli i całego wzięcia się. Otoż pojąć łatwo, że stanowisko naznaczone mu w Poznańskiém, gdzie rad musi być, albo przynajmniéj uchodzić za narzędzie drobiazgowych, dość nizkich a w bardzo wątpliwéj zgodzie z legalnością i prawem zostających szykan, sposobów i środków, które mają niby stłumić zupełnie żywioł polski, żeby na jego ruinach pozwolić zakorzenić się i rozkwitnąć niemieckiemu żywiołowi; że to stanowisko, powiadam, całkiem mu już obmierzło, tak że co prędzéj z niego wydostaćby się pragnął. Wszystkie szlachetniejsze umysły na jego miejscu, podobnež przechodziły koleje. Rzeczy to jednak oczywiście niezmienia, bo znajdą się zawsze chętni następcy.

Zdaje mi się, żem wspominał w jednym z przeszłych listów o obecném usposobieniu dzienikarstwa niemieckiego względem nas, i o systemie kłamstw, fałszów, potwarzy, insynuacij złośliwych, podstępnych skazówek, i t. d., które się teraz w dziennikarstwie sypią jak z rogu obfitości, na wszystko co polskie lub z czemśkolwiek polskiém w związku stoi. Jeślim nie wspominał, niechże powyższa wzmianka ogólna starczy tymczasowo za rys, którego brakowało do obrazku naszych poznańskich stosunków. Naturalnie cała ta procedura z jednego wychodzi systemu, i jedną naczelną myślą jest kierowana. W szczegóły oczywiście wdawać mi się niepodobna, i najzupełniéj też niewarto, bo tylko z początku gniew porywa, ale niebawem przechodzi się do obrzydzenia i wzgardy, by dojść w końcu do punktu, od którego byłby powinien każdy zacząć, do obojętności. Pozwólcie jednak malutką jedną przytoczyć próbkę. Szczególnym przedmiotem takich zaczepek, insynuacij, oszczerstw i t. p. jest naturalnie każdy z Polaków, którzy planom owych procederzystów życiem swojem i działaniem, w poprzek stawać się zdają. Nie zadziwiło więc mnie, starego praktyka bynajmniéj, kiedym parę tygodni temu ujrzał początek podobnéj kampanji, przeciw p. Niegolewskiemu. Którąś z wrocławskich gazet strzeliła najprzód jakimś listem z Poznańskiego, gdzie pewien zacny i filantropijny naturalnie bezimienny korespondent oburzał się postępowaniem p. Niegolewskiego z ludźmi służebnymi. Szczecińskie, bydgoskie, i poznańskie organa publicystyki niemieckiéj jęły dodawać ze swéj strony różne drastyczne szczegóły o p. Niegolewskim. Na dane hasło zawtórowało całe, powtarzam ku niesławie tego dziennikarstwa, „całe“ bez wyjątku dziennikarstwo pruskie: Kladderadatsche i Glasbrennery nawet pośpieszyły fabrykować i szerzyć nędzne dowcipy swoje na ten temat. Nie wahano się nawet wciągnąć w ten odmęt paszkwilów osobistych, najszlachetniejszego i najdelikatniejszego uczucia niewiasty, samejże młodéj pani Niegolewskiéj. Myślałem, że całe to haniebne „intermezzo“ ciężkiéj historycznéj walki, jaką nam na kresach dwóch różnych plemion i narodów codziennie zwodzić przychodzi, przeminie jak inne przemijały; to jest wzgardliwém tylko milczeniem obdzielone ze strony osób dotkniętych, ucichnie wreszcie samo, własną zabite nicością i nikczemnością. Tymczasem stało się inaczéj. Widać, że ktoś musiał energicznie się upomnieć o takie niegodne nadużycie daru słowa i swobody druku, bo ostatnia Wrocławska Gazeta, gdzie padł piérwszy strzał z zamuru na p. Niegolewskiego, oświadcza dziś uroczyście, że wszystko było potwarzą, do któréj dała się uwieść przez intercessję bardzo poważną, bo przez zalecenie i zaręczenie pewnego urzędnika z Leszna. Myślę, że na tym jednym przykładzie, cały ten niepocieszny i obrzydzenie sprawiający rozdział naszych stosunków, bezpiecznie zamknąć mogę.

— Piszą z Poznańskiego d. 21 b. m.: Dzisiejsza Gazeta Niemiecka poznańska donosi: N. pan najwyższym rozkazem gabinetowym z d. 12 b. m. rozprzestrzeniając amnestję z d. 18 października r. z. postanowił, że i te osoby, które przed 18 października r. z. osądzone zostały, a które albo appelacje swoje cofnęły, albo też w appelacji na karę niższą jak sześciotygodniową skazane zostały, objęte są amnestją.

Dziś skazaną została dyrekcja centralnego Towarz. rolniczego W. Ks. Poz. w drugiéj instancji sądowéj, za to, że bez pozwolenia czyli uwiadomienia policji wzmiankowane Towarzystwo zawiązała. Podczas kiedy Tow. tak nazwane rolnicze niemieckie wyłącznie polityką się trudni, *a polskie jéj zupełnie się wystrzega, tamto jest niezaczepione przez władzę, a to przez sądy na karę skazywane.*

— Piszą z Łomży: Już od kilku miesięcy w powiecie łomżyńskim istnieje szkoła wiejska, godna jak najrozleglejszego rozgłosu. O milę od Łomży leży śliczna wieś Jeziorko, wyglądająca na włość zagraniczną, bo prawie wszystkie domy włościańskie są murowane, otoczone ogródkami owocowemi, czyste, widne, a nawet rzec można i ozdobne. Mieszkańcy téj włości nowe od właściciela otrzymali dobrodziejstwo: założył bowiem tuż przy swoim dworze szkołę, którą się najtroskliwiéj zajmuje. Małżonka jego łącznie z oficjalistami, i ze wszystkimi domownikami płci obojéj, cały dzień poświęca uczeniu z nadzwyczajną łagodnością i cierpliwością, temi dwiema najcelniejszemi cnotami pedagogicznemi. To też garną się usilnie do téj szkoły dzieci, nietylko z téj obszernéj włości i wsi przyległych, ale także i dorosła młodzież, tudzież matki i ojcowie uczących się dziatek. Zwykle po skończonych lekcjach czyta im szanowna mistrzyni wyjątki z dzieł dla nich dostępne, które z najżywszą ciekawością słuchają, szczególniéj zaś zajmuje ich Czytelnia Niedzielna. O ile to pismo dla ludu wpływa na moralność, dowiedzie następujące zdarzenie. W jednym nrze Dziennika tego wystawione były smutne skutki pijaństwa; gdy szanowna mistrzyni odczytała to zgromadzonym dzieciom, jeden chłopczyk rzewnie płakać zaczął, następnie zbliżył się do swojéj łaskawéj pani, pocałował ją w rękę i najgoręcéj prosił o pożyczenie tego N-ru dla odczytania go w domu. Chłopczyk ten ma ojca oddającego się nałogowi pijaństwa, osądził zatem, że przeczytanie tego artykułu wpłynie na jego poprawę, *bo to drukowane*, a druk jest dla ludu wiejskiego wyrocznią. Szkoła jeziorkowska stanie się wzorem szkół wiejskich, a lubo jéj mistrzyni jaśnieje wszelkiemi cnotami, które jéj ogólną zjednały miłość, nie ustępują jéj w cnotach i inne obywatelki powiatu łomżyńskiego, i wszystko co dobre i szlachetne najgorliwiéj wykonywają. Wkrótce nasz ludek wiejski stanie się moralnym, pracowitym, a będąc poczciwym i pojętnym, prześcignie w ogładzie najoświeceńszych za granicą wieśniaków.

— Piszą z powiatu Radzyńskiego: W powiecie tutejszym, stanowiącym część dawnéj gubernji Podlaskiéj, lud wiejski przewyższa braci swoich wszystkich innych części kraju wiarą w czary, gusła i czarownice mające moc narzucać choroby, a nawet przemieniać ludzi w wilkołaków. Pomimo to wszakże, chociaż ze wszystkich stron Polski liczne odbieramy doniesienia o założonych szkółkach lub ochronkach dla dzieci włościańskich, nie słyszeliśmy nic co pod tym względem dzieje się w Redazyńskim, dla téj pono jedynéj przyczyny, że nic, albo prawie nic strona ta do powiedzenia o sobie nie ma. Oprócz bowiem jednéj majętności Kolano gdzie właścicielka nie szczędzi pracy nad oświeceniem swych włościan i wykorzenieniem nałogu pijaństwa przez zamknięcie wszystkich szynków w całym majątku, mamy w powiecie kilka tylko parafjalnych szkółek przy kościołach unickich, w których nauczycielami są djaki.

— Piszą z Kalisza: Na dowód jak się życie umysłowe u nas wzmaga, mogę wam donieść, że winiarnie zaczynają bankrutować, i w tych dniach wyprzedawała się jedna; a z drugiéj strony mówią o założeniu nowéj, czwartéj księgarni. Winiarnie, o jakich wspomniałem, obliczone na in-

ne, dawne potrzeby, okazują się dziś po części zbyteczne przy widoczném uszlachetnieniu umysłów i rozumnie pojętéj oszczędności. Co się tycze nowéj księgarni, byłaby ona tém pożądańszą, ile że obecnie na całe miasto nie mamy porządniejszéj czytelni, gdzieby książki abonować można.

KORESPONDENCJA
KURJERA WILEŃSKIEGO.

Z nad brzegów Sanu, *14 lutego.*

(Dokończenie ob. N. 16)

W Poznańskiém utworzyło się towarzystwo, mające na celu kupowanie i odprzedawanie dóbr ziemskich pod nazwą „Tellus." Kapitał ma wynosić 2 miljony talar. Skoro jednak 10% téj summy czyli 200,000 tal. pr. będzie podpisanych, Towarzystwo uważane będzie za ukonstytuowane i czynności rozpocznie. Wymierzone jest ono głównie przeciw nabywaniu za bezcen dóbr w Poznańskiém przez cudzoziemców; czy się plan uda w zupełności, to będzie zależeć od zbiegu różnych naprzód przewidzieć się nie mogących okoliczności. Widać jednak, że chęci są dobre, i myśl kierująca poczciwa. Dla tego o tym fakcie wspominam, że i w Galicji brano akcje (po 200 tal. jedna) na to przedsiębierstwo, i że dwóch bankierów: Kirchmayer w Krakowie i Rachmiel Mieses we Lwowie przyjmują wypłaty i zajmują się interesami towarzystwa „Tellus."

Najważniejszém jednak zjawiskiem podług mnie jest dążność do rozszerzania światła u siebie i u drugich różnemi drogami, w miarę sił i możności, która wszystkich ludzi myślących ogarnęła. W wielu miejscach właściciele dóbr z własnych funduszów zaprowadzają szkółki dla ludu, chociaż obowiązani są wypełniać formalności, jakie rząd w podobnych razach przepisuje, jako to: zabezpieczenie funduszu na nauczyciela i szkołę hipoteczne, wykazanie lokalu na ten cel przydatnego, a co komissja uznać musi etc. Wielu też ludzi dobrych chęci ale niecierpliwych, te formalności od brania udziału w tém mozolném, ale dla dobra ogółu pożyteczném przedsięwzięciu, odstraszają. Czytelnie tu i ówdzie pozakładane i przystępne dla wszystkich. W niektórych okolicach nawet chłopi poznają sami potrzebę kształcenia swych dzieci i oświadczają gotowość przyjmowania na siebie różnych ciężarów, czy to w naturze czy w gotowiźnie; ale że się ze swemi oświadczeniami udają do urzędów powiatowych, więc rzecz ta idzie dawnym trybem biurokratycznym, a tymczasem zapał ostyga. Jako przykład gorliwości scientyficznéj przywiodę jednego chłopa ze wsi Bruszowa Galicji zachodniéj, nazwiskiem Kawa, który swoim kosztem jednego roku wybudował kaplicę, a drugiego odstąpił przestronną izbę w swéj chałupie na szkółkę, w któréj 20 dzieci pobiera naukę od nauczyciela przez Kawę opłaconego.—Wychodzą też broszury popularne na rozbudzenie wiedzy i chęci do nauki obrachowane. Zaczęto także wydawać pismo pięciotygodniowe „Praca" dla klassy rzemieślniczéj. Czy się utrzyma, skutek okaże; jednak bez próby nic się nigdy nie osiąga. W tém miejscu wypada mi oddać pochwałę usiłowaniom księgarza lwowskiego Wilda, który wydawnictwem dzieł narodowych gorliwie się zajmuje. Teraz np. wyszedł jego nakładem zeszyt drugi „Dziejów Polskich" Józefa Szujskiego. Zeszyt ten z poprzednim stanowi tom 1-szy całego dzieła. Dodanych jest 10 tablic, z tych 4 obejmuje genealogję rodziny Piastów ze wszystkiemi rozgałęzieniami książąt szląskich; genealogję książąt mazowieckich, litewskich, ruskich, aż do Jagiełły, 3 tablice przedstawiają chronologiczny pogląd spółcześnie panujących we wszystkich krajach Europejskich, a 3 ostatnie przegląd spółczesnych z polskiemi wypadków w innych państwach. Tablice starannie ułożone. Tenże księgarz rozpoczął wydawnictwo „Dziejów potocznie opowiadanych" przez Lelewela. Wydawnictwem właściwie się zajmuje Lucjan Tatomir, jeden z młodych pisarzów na polu historyczném. Z angielskiego „Historja cywilizacji w Anglji Buckla" przełożona na język polski. Jest to dzieło tłómaczone na różne inne języki, głęboko pomyślane, ale analogja z naszemi stosunkami trudno się da wyprowadzić, korzyści więc stąd dla nas tylko względne. Wyszły także Bohdana Zaleskiego „Wiośnianki." W zbiorze piosnek są tam ładne serbskie pieśni „Skromna milica," „Sokoł i dziewczyna", „Słowik ułowiony" etc. Do „Wiośnianek" dodana jest muzyka Stanisława Dunieckiego.

W Krakowie wychodzi pismo „Wieniec" pod redakcją Julji Goczałkowskiéj, która była niegdyś redaktorką „Wianków" we Lwowie. Dobrze redagowane, cena przystępna, artykuły zajmujące; spodziewać się można, że się utrzyma. Są tam powieści, obrazki, drobne artykuły, wiadomości literackie i teatralne, wzorki mód etc. etc.

Z niecierpliwością oczekuje świat lekarski na wyjście zapowiedzianego czasopisma lekarskiego w Krakowie. — Wydawane będzie staraniem oddziału nauk przyrodniczych i lekarskich Towarzystwa Naukowego; redaktorami będą: professorowie: Bryk, Dietl, Skobel i dr M. Zieleniewski, członek towarzystwa lekarskiego.

„Przegląd lekarski" wychodzić tedy zacznie od 1 marca r. b. jako pismo tygodniowe. Prospekt obszernie wskazuje działy, któremi się zajmować będzie, a obok tego zwierciadła przedmiotów dla ludzi specjalnych; redakcja tłumaczy się niejako w obec publiczności, dla czego w polskim języku zamyśla wydawać pismo lekarskie, kiedy jest pism tego rodzaju dużo, pisanych choć w innych językach, ale przystępnych lekarzom.

Pozwolę sobie mały ustęp z programmu tego przytoczyć, bo dobrze całą sytuację określa:

Mówiąc o wprowadzeniu języka polskiego do uniwersytetu krakowskiego, powiada: „Jak daleco polski wykład nauk w uniwersytecie pod tym względem (przejęcia się nauką) jest warunkiem niezbędnym, łatwo to ocenić. Swojska mowa rodzi swojskie myśli, swojskie myśli są warunkiem téj samodzielności ducha, która tylko zdolną jest wynaleźć drogi i kierunki w uprawie takich nawet nauk, które wspólne są z resztą wszystkim oświeconym krajom. Któż ze świadomych nie uznał tego, pomnąc na naukowy kierunek Niemców, Francuzów, Anglików? — Żywioł polski miał także świetne chwile w tym naukowym zawodzie; party wszelako przeciwnemi kolejami, nie zdołał nacechować go właściwym swym kierunkiem etc".

We Lwowie wychodzi dla homeopatów pismo kwartałowe pod redakcją dra Antoniego Kaczkowskiego „Homeopata polski."

Miłosierdzie publiczne ma obecnie obszerne pole do rozwinięcia swéj działalności przez wspieranie biednych sierot. Na Szląsku Pruskim dużo robotników, w hutach i kopalniach pracujących wymarło; pozostałe po nich sieroty, nie mają ani materjalnego przytułku, ani moralnéj opieki. Zajęli się ludzie sumienni tą sprawą i postanowili wystawić i uposażyć „dom przytułku sierot katolickich" w Szląsku. Ks. Biernacki kanonik z Glewic (Szląsk Pr) był w Krakowie po kweście na ten cel dobroczynny. Niemogąc jednak przez dłuższy czas tam zabawić, upoważnił do zbierania składek na dom przytułku sierot szląskich księdza Serwatowskiego, sekretarza towarzystwa naukowego w Krakowie.

Jeszcze pobieżnie wspomnę o dwóch utylitarnych zakładach we Lwowie. Jeden ma na celu przez składki roczne zbiorowe i dary pojedyńcze, utworzyć fundusz na utrzymanie dla wysłużonych officjalistów prywatnych; wielu oficjalistów przystąpiło do assocjacji i znaczne summy od właścicieli ziemskich wpłynęły. Drugi ma być nakształt od dawna w Krakowie istniejącego banku, Bank zastawniczy dla rzemieślników, w którym potrzebni mają znaleźć pomoc chwilową bez procentu, tylko nieznaczna kwota ma być pobieraną na koszta administracji, np. ½ % od 100 na rok.

Materjalne dobro kraju jest jeśli nie podstawą stanu moralnego, to przynajmniéj z niém jest ściśle złączone: więc zawsze jako ważny czynnik w życiu i rozwoju społecznym godne uwzględnienia. Koléj żelazna, która od kilku miesięcy przecinając wzdłuż Galicję, złączyła dwa główne miasta Kraków i Lwów z sobą, stała się główną arterją ruchu handlowego. Regulacje bowiem projektowane i przyrzeczone rzek Sanu, Dniestru i Wisły, należą do rubryki „pia desideria." Cała więc uwaga publiczności zwrócona na uzupełnienie sieci kolei Galicyjskich; główną odnogą ma być koléj prowadzona z Lwowa do Brodów, jako też koléj ze Lwowa do Czerniowiec. Ta ma być wybudowaną przez kapitalistów angielskich, jeśli wyjednają koncessję do prowadzenia kolei przez księstwa Nad-dunajskie. Na pierwszą zaś mają się znaleźć kapitały krajowe. Towarzystwo kolei Galicyjskiéj czyli Karola-Ludwika miałoby chęć wybudowania téj linji; ale jeszcze samo nie wie, czy się znajdą w tym momencie fundusze, bo na przyszły rok ma obowiązek uiszczenia się z rat rządowi za ustąpienie kolei z Krakowa do Dembicy należących, t. j. rocznie 1,300,000 guldenów przez lat 10. Tymczasem kupcy Brodzcy, którzy w przedłużeniu kolei do ich miasta, głównie są interesowani, podpisali między sobą 2 mil. guld. i spodziewają się tym sposobem Towarzystwo akcyjne kolei Galicyjskiéj łatwiéj skłonić do rozpoczęcia budowy kolei. Trzecia linja poprzeczna, mająca połączyć górne Węgry (z któremi Galicja prowadzi znaczny handel wymienny) z Galicją, ma być prowadzoną przez Miskolcz, Kaschau, Eperies (Pryszow), Bartfeld (Bardjów), na Duklę, Rymanow do Przemyśla. Towarzystwo kolei nad-Cisańskiéj (Theiss-Eisenbahn-Gesellschaft) ma przywiléj do budowania téj drogi żelaznéj, a raczéj rząd ten warunek położył, nadając koncessję na pomienioną koléj Węgierską. Nawiasowo mówiąc, ta koléj choć przerzyna najżyzniejsze okolice, źle się procentuje — ledwie 2½ proc. przynosi. Dowodzi to jeszcze raz, że tylko te koleje robią dobre interesa, które różnorodne towary i to w obu kierunkach przewożą.

Okolice u stóp Karpat mają najlichszą glebę, stąd też mieszkańcy tam osiedleni, mimo że są pracowici, ledwie na chleb zarobić mogą. Teraz dla tych stron jakby manna spadła z nieba, w formie wytryskującéj z ziemi nafty, która na przestrzeni kilkudziesięciu mil wszędzie się pokazuje. Produkt ten jest bardzo cenny, a przytém w znacznych ilościach się wydobywa na wierzch, z małą pracą. Wśród wielkiéj radości, jaką naturalnie sprawiło to odkrycie, czyli pojawienie się daru nieba, ogromnie zostali przestraszeni właściciele ziemscy i mniejsi i więksi tych stron, rozpatrzywszy się w ustawodawstwie górniczém austryjackiém. Prawo bowiem górnicze nadaje każdemu przedsiębiercy wolność szukania wszędzie produktów podziemnych, t. j. kruszców, węgla, oleju ziemnego etc.; jeśli znajdzie i oświadczy, że chce być téj przestrzeni posiadaczem, pod którą znalazł jaki pokład, już de facto zostaje nim, winien tylko za wartość gruntu podług ceny miejscowéj zapłacić właścicielowi. Ostrzeżenia prawne nie idą dalej, jak że obowiązują górnika do użytkowania i wyzyskiwania ciągłego kopalni wynalezionéj, które to ograniczenie zresztą nic nie znaczy, bo skoro lub dopóki jest zysk, każdy stara się ciągnąć korzyść z kopalni. Szczęściem, że dotąd obcy spekulanci, którzy w zeszłych latach podnóże Tatrów splondrowali, nic nie znalazłszy, nie stawili się do eksperymentów górniczych w tych stronach. Jednak co moment mogli się ochotnicy, jak to mówią, rojem posypać. Owóż tu i wydział sejmowy Galicyjski i deputowani sejmowi do Rady Państwa w Wiedniu, wzięli się gorąco do rzeczy. Ci ostatni ustnie przedstawiali rzecz jak najgoręcéj ministrowi handlu, hrabiemu Wickenburg (który sam jest wielkim posiadaczem ziemskim), upraszając o wyłączenie nafty w Galicji z tak zwanych regaljów górniczych. Te zabiegi zostały uwieńczone najpomyślniejszym skutkiem, chociaż na intrygach nie brakło. N. Pan temi dniami zadecydował, że dobywanie nafty należy do właściciela gruntu, jeśli olej użyty będzie do oświetlenia; do czego ten dodatek, nie umiem powiedzieć.

We Lwowie pojawiły się 2 sztuczki nowe „Chłop;" autor nie znany,—„Marja Leszczyńska" z franc. przez Chrzanowskiego. Grano na teatrze Lwowskim „Miód Kasztelański" Kraszewskiego. Na tle domowych, znanych stosunków, osnuta sztuczka dość się podobała.

ROZMAITOŚCI.

— Ojciec święty jada obiad o drugiéj po południu. Ilekroć kardynałowie, jenerałowie francuzcy lub inne jakie dostojne osoby zapraszane bywają do stołu papieskiego, dzieje się to niemal zawsze za miastem, w klasztorach przyległych do bazylik, lub w dwóch letnich pałacach papieskich, w Porto-d'Anzio i w Castelgandolfo. W Watykanie zaś przepisy trydenckiego soboru nakazują papieżowi jak najzupełniejsze odosobnienie i samotność. Nikt nigdy z ojcem świętym nie dzieli obiadu, nawet najbliżsi jego dworzanie i przyjaciele, nawet członkowie jego rodziny, ilekroć do Rzymu przybywają. Wprawdzie zwykł zawsze siedząc u stołu przywoływać kogoś na rozmowę, ale przywołana osoba nie usiada nawet. W gabinecie papieskim i w jadalnym jego pokoju stoi tylko jedno krzesło, to, które jemu samemu służy. Jeśli nadzwyczajnym trafem papież prosi siedzieć którego kardynała, podeszłego bardzo w latach, natenczas przynoszą drewniany stołek z innéj komnaty, albowiem najwyższy pasterz ani kobierców, ani wypchanych i obitych mebli nie używa i najsurowsze panuje w koło jego osoby ubóstwo. Widok tych pokojów, prawie całkiem pustych, w których jeden tylko tron albo zwyczajne krzesło z poręczami stoi, dziwne sprawia wrażenie. Krajczy papieski, kawaler Filippani, kraje mu i nakłada na talerz potrawy. Każda z nich podawana mu bywa na klęczkach. Ojciec święty miewa zwykle zupę i trzy półmiski najwięcéj; wina mało pija; wety jego składają się z owocu jakiego, jabłka, gruszki lub pomarańczy, latem z wisien, które bardzo lubi, zimą z kilku fig suszonych. Cały obiad papieski nie kosztuje jak kilka złotych polskich. (*G. W.*)

— Pod tytułem: *Rocznik wypadków* (*Annuaire des faits*), p. Mavidal wydał małą książeczkę, która może oddać znakomite usługi, tak ludziom światowym jak i naukowym. Rocznik ten stanowi zbiór, dzień po dniu, wypadków w całym świecie, we wszystkich gałęziach wiedzy ludzkiéj. Historja, polityka, dyplomacja, sztuki, literatura nadobna, nauki ścisłe, administracja, wyznania, nekrologja i t. d., nic nie jest pominięte, a przy każdym wypadku wskazane jest źródło, skąd poczerpnięta została o nim wiadomość. Wskazując dziennik, przegląd lub dzieło, w których znajduje się tekst, jakiego ktokolwiek potrzebuje, nadzwyczajnie ułatwia wszelkiego rodzaju poszukiwania; dla tego praktyczność dziełka p. Mavidal musi zwrócić uwagę publiczności. Jeżeli daléj prowadzony będzie ten Rocznik w prostéj, lecz dogodnéj formie, to za kilka lat stanie się nadzwyczaj ciekawym i pouczającym zbiorem.

— Prawie na pewno twierdzić można, że niezadługo da się zastosować w telegrafji elektrycznéj pomysł ks. Castelli, który zależy na tém, aby depesza sama się pisała—i nie mogła jak to dotąd często się dzieje, uledz pomyłce ani przekształceniu. System ten był już dawno obmyślany, ale różne trudności niedozwalające go zastosować, teraz dopiéro usunięte zostały. Zależy on na tém, aby depeszę napisaną na dobrym przewodniku elektryczności, atramentem będącym złym przewodnikiem i podsuniętą pod aparat telegrafowy na jednéj stacji, oddrukowywał prąd elektryczny na kartce podsuniętéj pod przyrząd telegraficzny na kartce podsuniętéj pod przyrząd telegraficzny na drugiéj stacji na mocy téj zasady, że prąd ten przechodzić będzie przez czyste miejsca kartki, a nie będzie przechodził przez powleczone atramentem. Dotąd trudno było uregulować jednaki ruch kartek, lecz ks. Castelli usunął tę niedogodność za pomocą zegarów nadających jednaki ruch obu kartkom. Na stacji, z któréj się wysyła depesza, wypisuje się ją zwyczajnym atramentem na papierze posrebrzanym, poczém kładzie się jednostajnie w kierunku poziomym. Igiełka platynowa zależna od sprężyny zegaru i będąca w bezpośredniéj styczności z drutem telegraficznym, dotyka się też ćwiartki papieru i przebiega całą jéj powierzchnię z nadzwyczajną szybkością. Ponieważ srebro będące podstawą papieru, na którym wypisana jest depesza, jest dobrym przewodnikiem, litery zaś a raczéj składający ją atrament złym przewodnikiem elektryczności, wynika stąd, że prąd elektryczny przebiega lub nie po drucie telegraficznym, stosownie do tego czy igła platynowa dotyka się posrebrzanego papieru, czy też kreślonych na jego powierzchni liter. Na stacji zaś, do któréj przesyła się depesza, znajduje się również tabliczka miedziana, poruszająca się w kierunku poziomym, na któréj umieszcza się ćwiartka papieru, zawierającego w sobie pewną ilość sinku potażu. Igła żelazna, połączona z drutem telegraficznym przebiega także całą jéj powierzchnię. Ile razy więc igła platynowa spotka czyste miejsce papieru posrebrzanego, na stacji z któréj się posyła depesza i wywołuje prąd elektryczny; jednocześnie igła żelazna na stacji, która depeszę odbiera, znaczy punkt na papierze chemicznym, z którego powstaje plama, żelazo bowiem pod wpływem elektryczności rozkłada sinek potażu, pozostawia plamę niebieską, pochodzącą z utworzonego błękitu pruskiego. Połączenie tych plam niebieskich daje jak najwierniejsze białe na tle niebieskiem odbicie depeszy nakreślonéj pierwotnie na posrebrzanym papierze.

— Jakiś niedyskretny gaduła wykrył świeżo lata wieku członków Akademji francuskiéj. Trzydziestu siedmiu mężów, z których się składa w téj chwili wspaniałe ciało akademji, liczy zarazem 2,382 lata wieku, które gdyby przyszło odliczyć od lat życia naszéj planety, bylibyśmy przeniesieni w czasy panowania Darjusza syna Hystaspa, kiedy jeszcze świat ani myślał o akademjach, a nieśmiertelni przesiadywali tylko na Olimpie. W dzisiejszym składzie akademji francuzkiéj jest jeden członek dziewięćdziesięcioletni, trzech osiemdziesięcioletnich, trzynastu sześćdziesięcioletnich, siedmiu pięćdziesięcioletnich i dwóch czterdziestoletnich. Z tego widoczna, że niemowlęctwo akademickie przypada między rokiem czterdziestym, pacholęctwo między tym ostatnim a sześćdziesiątym, młodzieńczość między sześćdziesiątym a siedmdziesiątym, dojrzałość między siedmdziesiątym a dziewięćdziesiątym, od tego ostatniego rozpoczyna się starość. Co do zgrzybiałości, ta nigdy nie następuje: niebo ze szczególnéj swéj łaski zachowuje od niéj akademików. Książę Pasquier, liczący lat 95 wieku, jest obecnie najstarszym w zgromadzeniu; Augier zaś mający tylko 42 lata, jest najmłódszym berbeciem akademickim.

— Ludność połączonych księstw Mołdawji i Wołoszczyzny dzieli się cała na dwie tylko klassy: bojarów i kmieci. Bojarów liczą na 3,200 rodzin; wieśniaków drobnych właścicieli ziemskich zwanych *możnemi* znajduje się na Wołoszczyźnie 70,000; reszta w liczbie 3,000,000, osiadła na gruntach bojarskich, klasztornych i rządowych, stanowi chłopów pańszczyźnianych. Położenie tych ostatnich względem właściciela jest dziś niepraktykowane w całéj Europie, z wyjątkiem naszego kraju w chwili obecnéj. Niebędąc w ścisłem znaczeniu przywiązanymi do gruntu, włościanie tameczni niemogą jednak opuszczać go bez upoważnienia dziedzica; z drugiéj zaś strony właściciel niemoże rozporządzać dowolnie ziemią, zostającą w rękach włościan. Właściciele ziemscy na mocy regulaminu prawnego dzielą się na trzy klassy podług liczby posiadanych *pogonów* (½ hektara) gruntu. Włościanie odbywają po 28 dni pańszczyzny z chaty, a nadto składają dworowi dziesięcinę ze wszystkich owoców ziemi.

— Belgijska izba obrachunkowa ogłosiła niedawno następujące szczegóły w przedmiocie budżetu domu gry w Spaa za r. 1858. Ruletka przyniosła wygranéj 495,356 franków, przegranéj było 35,937 fr., a zatém lekkiego zysku 439,419 fr. Gra Trente-et-un przyniosła wygranéj 694,605 fr., przegranéj było 360,983 fr., a zatém zysku 338,622 fr. Wyborne co się zowie rzemiosło!

— Włoska gazeta „Les Nationalités" donosi, że w Lucce znalezione został rękopism Galileusza i dramat Metastazego, które wkrótce mają być drukowane we Florencji stararaniem znanego dyrektora archiwów Bonamiego.

— Według obliczeń anatomów liczba kości w szkielecie dźwigającym misterną budowę ludzką, wynosi 260, z których 108 przypada na ręce i nogi tylko.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

— Sędzia pokoju 4 okręgu pttu. Lidzkiego, p. Jarosław Tabeński, nadesłał nam odezwę obywatela Józefa Szalewicza, którą tu dosłównie podajemy: „Trzeciego lutego bieżącego roku po północy o godzinie drugiéj, w majątku moim Chodziłoniach, z niewiadomego przypadku, wszczął się pożar we środku mieszkalnego domu, już w jednym pokoju ściany były spalone, stołowanie zwęglone i płomień wydobył się na wierzch; w drugim pokoju spaliły się drzwi, meble i część podłogi, gdy ludzie mieszkający w tym domu duszeni dymem, postrzegli grożące niebezpieczeństwo. Miejscowy zarządzający wysłał natychmiast do wsi Chodziłoń wzywając ludzi na ratunek, pomimo, że pora nocy była porą snu najgłębszego. Że płomienia wewnątrz domu jeszcze krążącego, nie było widać ze wsi, ludzie wszyscy bez wyjątku jedni pieszo, drudzy konno, słowem jak mógł który, prędzéj pośpieszyli na ratunek, aniżeli ich przybycia oczekiwać można było i niezważając na grożące niebezpieczeństwo, na dym duszący, z największą energją i prawdziwém poświęceniem się rzucili się w ogień. Ich to staraniom i obmyśleniu rozumnych i energicznych środków ratowania, zawdzięczam dzisiaj, że i dom mieszkalny ocalonym został i pożar zagrażający dalszym budowlom, niemógł się rozwinąć. Za takie poświęcenie się dla mnie, zachowam wdzięczność niewygasłą w mém sercu dla włościan Chodziłońskich, gdyby zaś czyn ich szlachetny niezostał pokryty milczeniem, proszę pana podać go do powszechnéj gmin wszystkich wiadomości i to moje pismo jako dokument wdzięczności wnieść do ksiąg kancellarji gminy Sobakińskiéj—przy tém czuję się obowiązanym zaświadczyć, że całe rozporządzenie przy ratowaniu pożaru, pochodziło od starosty Józefa Szyłki i wyborowego Ignacego Utawki." *Józef Szalewicz.*

— „Poczta Północna" podaje wiadomość o trzęsieniu ziemi w Irkutsku, które zaczęło się 31 grudnia i trwało, powtarzając się prawie codzień do 17 stycznia, daty wysłania korrespondencji. Najstraszliwsze było 31 grudnia. Wstrząśnienie tak rozwalało cerkwie, że z trzech spadły krzyże, małe dzwony dzwoniły a w większych wahały się serca. W wielu cerkwiach i murach porobiły się znaczne szpary. Najwięcéj ucierpiały apteka, instytut panien i kantor pocztowy. Podobnego wypadku nie było od r. 1742. Mówią, że ze strony południowo-zachodniéj Bajkału w dwóch miejscach pękła ziemia i pokazał się płomień. Rozeszła się też wieść, że między Bajkałem i ujściem Selengi osiadła ziemia, woda z Bajkału posunęła się na to miejsce i sformowało się jezioro na 40 wiorst obwodu. Chodzą też wieści, że trzęsienie ziemi w dzień 31 grudnia dało się czuć na wschód do wsi Leny, na zachód do 80 wiorst, a w Kiachcie poruszenie było tak mocne, że w oknach pękały szyby, czego się nigdy dotąd nie zdarzało. Korrespondent dodaje, że do trzęsienia ziemi przyłączyły się okropne mrozy. Dnia 11 stycznia, termometr wskazywał 33 stopnie niżéj zera.

— Dowiadujemy się, iż redaktor „Dziennika Poznańskiego," p. Jagielski, trzymany w Berlinie za wykroczenie prassowe w więzieniu, oswobodzony został od odpowiedzialności i wypuszczony na wolność.

— Donoszą nam, że pozawczoraj d. 25 b. m. próbowy pociąg z ciężarem przeszedł po raz piérwszy przez ułożony już zupełnie most żelazny, na Dźwinie w Dynaburgu.

✝ Dnia 22 lutego, umarł w Wilnie *Wincenty Dmochowski*, znany artysta-malarz 56 lat wieku. Dnia wczorajszego przeprowadziliśmy zwłoki tego zasłużonego na Litwie pracownika do kościołka na cmentarz *Rosę*, dziś zaś odbędzie się nabożeństwo żałobne. W następnym N. podamy szczegóły jego życia.

CENY TARGOWE W WILNIE.
od 22 do 26 lutego.

Żyta beczka 15 rub., pszenicy beczka 24 rub., jęczmienia beczka 11 rub., owsa beczka 7 rub. 50 kop., grochu beczka 15 rub., gryki beczka 11 rub., siana pud 65 kop., słomy pud 30 kop., kartofli beczka 6 rub., masła pud 10 rub. 50 kop.

ODPOWIEDZI REDAKCJI.

Panu L. B. w Nowogródku. Listu pańskiego umieścić nie możemy. O ile zgoda i jedność nas buduje, o tyle kłótnie wszelkiej, choćby się zgodą kończyły, nie powinny wychodzić na jaw na widownię publiczną. Z upragnieniem czekamy dalszych korespondencij pańskich z podróży.

Panu N. Artykuł pański o domu warjatów wydrukujemy w swoim czasie.

Panu J. A. w Carycynie. Prosisz pan o życzliwą radę. Pracy, pracy i głębszego przejęcia się klassycznemi utworami mistrzów naszych.

Panu Albinowi Juljanowi K. Przesłane nam próbki zdradzają łatwość słowa, umieścić ich jednak w Kurjerze nie możemy. Niech to pana nie zraża. Dłuższa praca i kształcenie się dojrzalsze wyda owoce. Za przewodnika niech tu panu służy mądra rada Horacego.

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 22-го по 26-ое февраля.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКИ. Пом.: Валицки.—Антошевски.—Князь Пузына.—Каменьски.—Копалиньски.—Карловичъ.—Страваньски. — О. Вишневски.— Дрывински.— Ант. Потоцки.—Солтанъ.—Студ. Зеленко.— Сов. Жолкевичъ.— Ген. Кербедзъ.—Шапира.—Миньски.—Островски.

Корпуса Жандар. Полковн. И. Левенталь.—Стат. Сов. М. Яковицки.—Ст. Сов. Д-ръ Ал. Велькъ.

Выѣхавшіе изъ Вильна, съ 22-го по 26-ое февраля.

Пом. Прушински.—Студ. Зеленко.—Г-жа Скворпньска.—Князь Пузына.—Войчински.— Копалиньски.— Коркозевичъ.— Вишневски.—Рудомина.—де Граве.—Малаховски.—Бенислaвски.—Г-жи: Стржелецка.—Стравинска.—Полковн. Левенталь.—Чин. особ. поруч. при вил. воен. губ. Полков. Фрибесъ.—Пом. Графъ Адамъ Чапски.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 22-go do 26-go lutego.

HOTEL NISZKOWSKI. Obyw. Walicki.— Antoszewski.— Książe Puzyna.—Kamieński.— Kopaliński.— Karłowicz.— Strawiński.—Józ. Wiszniewski.—Drywiński.—Ant. Potocki.—Sołtan.—Stud. Zielonko.—Rad. Żołkiewicz.—Jenerał Kierbedź.—Szapira.— Miński.— Ostrowski.

Półkown. Korp. Żandarm. I. Lewenthal.—Rad. St. M. Jakowicki.—Rad. st. Dr. M. Woelck.

Wyjechali z Wilna, od 22-go do 26-go lutego.

Ob. Pruszyński.—Stud. Zielonko.—Pani Skowrońska.—Książe Puzyna.—Wojczyński.—Kopaliński.—Korkozewicz.—Wiszniewski.—Rudomina.—de Grave.—Małachowski.—Benisławski.—Panie: Strzelecka. Strawińska.—Półk. Lewenthal.— Urzęd. szczeg. pol. wil. woj. gub. Półkown. Friebes.—Ob. Adam Hrabia Czapski.

Печатать позволяется. Вильно, 26 Февраля 1862 г. — Ценсоръ статскій совѣтникъ и кавалеръ А. Мухинъ.

W drukarni A. H. Kirkora.